

**LES PRESES EN EL
PERÍODE ENTRE
LA PRIMERA I LA
DARRERA CARLINADA
1840-1872**

Joan Pagès i Pons

Després d'una lluita eixorca que durà sis anys i escaig, aquella guerra anomenada dels set anys, acabà amb el conveni de Vergara signat pel general facciós Rafael Maroto d'una part, i Baldomero Espartero, cap de les forces isabel·lines. Entre les diverses clàusules del conveni hi hagué la del reconeixement dels graus militars per a tots aquells que ho admeteren. Carles, el pretendent al tron, hagué d'emigrar a França, si bé Cabrera continuà defensant-se, tot i això, concentrades totes les forces d'Espartero i O'Donell contra ell, també hagué de passar la frontera. Val a dir que entre l'exèrcit carlí hi hagué molts aventurers que sense cap ideal s'enrolaren a les files carlines. I tots aquests constituïren un veritable flagell, per tal com mancats d'un "modus vivendi" s'ocultaren a la muntanya i es lliuraren al bandolerisme disposats a cometre tota mena de malvestats. Foren els famosos trabucaires, els quals durant alguns anys tingueren aterrida tota la població, especialment la gent que habitava en els masos dispersos per la nostra contrada. Era un perill transitar pels camins del despoblat, tant en carruatges com a peu, car en el moment menys pensat apareixia un grup de malfactors que desvalisaven tots els viatgers. No cal dir que tot això preocupava les autoritats, les quals havien de tenir tropa destacada en alguns tocoms més perillosos a fi i efecte de reprimir qualsevol excés o malifeta. A la Vall de Bas hi hagué un destacament de soldats establerts en el poble de Sant Esteve de Bas, lloc ben estratègic. En efecte, el 29 de novembre del 1841, el governador militar de Girona adreçà al cap del destacament de Sant Esteve de Bas, una missiva en la qual urgia el pagament de tres trimestres a Puigpardines, el Malloí i Sant Privat, i un a la Pinya, Balbs i les Preses, per als havers de les esquadres militars de Bas; en cas contrari, deia, es pagarà amb apremis dels béns dels propis regidors. I el 5 de desembre següent, el

comandant de Bas, Gregorio Novella, va trametre una nota a Josep Avellana, batlle de les Preses en aquella avinentesa, en la qual exigia el pagament del susdit trimestre, que l'Ajuntament de les Preses devia. Encara més: en una nota tramesa al batlle de Joanetes, per part de la Diputació de Girona, datada el 12 de gener del 1842, deia: **“Degut a no haver pagat els gastos dels utensilis de la tropa destacada a Sant Esteve de Bas, si dintre de tres dies no ha pagat se li imposarà la multa de 100 rals”**. En el document figura la signatura del President, totalment il·legible. Val a dir que aquesta mateixa nota fou enviada als ajuntaments de les Preses i Sant Privat.

En el dors d'aquella mateixa nota hi ha la resposta dels municipis de les Preses, Joanetes i Sant Privat, amb els següents termes: **“L'ajuntament de Bas ha ocultat la veritat dels fets ja que els dits ajuntaments ja mai se han negat a pagar els utensilis del destacament; però sí el que no sigui conforme al esperit de la circular del 29 de juny prop passat sempre que el Ajuntament de Bas entregui els comtes dels cobros o faci entrega dels rebuts de la tropa a temps oportú, aquests pobles pagaran allò que els correspon; però sil Ajuntament de Bas insisteix a no donar comtes, se denegarà el pago, perquè no és just que cobri per duplicat o es retinguin els documents de abono o bé que els que els llevin o lluin en temps inhabil per la seva liquidació fent pagar la seva negligència a aquests pobles. Esperem es servirà pendre informació sobre aquest asunto i ordenar al Ajuntament de Bas sia més circumspecte”**. Ignorem quin era l'esperit d'aquella circular del 29 de juny de la qual fan esment en la citada resposta, car no ha arribat a les nostres mans; però sí que en l'expressada resposta traspua certa negligència i desordre per part de l'Ajuntament de Bas, encarregat de cobrar les quotes dels altres pobles i trametre-les a la corresponent destinació.

Més tard, el 23 d'abril del 1843, fou rebuda a l'Ajuntament de les Preses una nota del batlle de Sant Esteve de Bas, datada el mateix dia, en la qual notificà al batlle de les Preses que havia d'enviar una persona delegada per ell a la Secretaria de Bas, per a la reunió dels comissionats dels pobles de la rodalia per tal de tractar del subministrament d'utensilis a la tropa destacada a Sant Esteve de Bas. Firmà aquest despatx el propi alcalde, Carles Plana.

*Una perspectiva del poble de les Preses, objecte del present estudi.
(Foto de l'autor)*

ACTIVITAT DELS TRABUCAIRES

La mobilitat dels trabucaires també es deixà sentir a la Vall de Bas en diverses ocasions, segons es desprèn de la documentació que hem vist; però el cas més sonat, tant per raó de la persona segrestada com per les circumstàncies entorn de les quals es desenvoluparen els fets, fou el segrest de Francesc de Toralles i Calm, propietari del mas Toralles de la parròquia de Puigpardines. En efecte, l'onze de setembre del 1843 en **Francesc de Toralla** es llevà, esmorzà, prengué l'escopeta i altres arreus de caça i s'introduí al bosc de la seva propietat; i heus ací que quan es trobava a un quart de distància de casa seva, veié dos homes abrigats amb gruixut capot amb valona i caputxa molt punxeguda. De moment va creure que es tractava de contrabandistes que sovint pul·lulaven per aquella zona, però la sorpresa i l'ensurt, alhora, fou quan, girant-se cap a l'esquerra, veié dos homes més que, inclinats i amb un genoll a terra, li apuntaven sengles trabucs i al mateix temps li cridaven: "alto!, alto!" "Què voleu", els digué en Toralles. "No aixeequeu

la veu", li digueren, "perquè en cas contrari us liquidem aquí mateix". "Però us dic, què voleu?", repetí en Toralles. "Que deixeu l'escopeta i doneu-vos per pres", li respongueren. "Jo no vull considerar-me com a pres; si voleu diners us n'enviaré, però de cap manera no vull venir amb vosaltres". "Així, pitjor per a vós, ja que aneu a morir tot seguit", digué un dels bandolers tot aixecant el gallet del seu trabuc. Però Toralles, lluny d'acovardir-se, disparà la seva escopeta amb tanta rapidesa i encert que ferí el bandoler del ventre i d'un braç. Més, tot seguit, en sentir els trets, sortiren d'entre les mates i bardisses on estaven ocults, set bandolers, els quals exigiren a Toralles que es reindís. Però aquest, quan es disposava a carregar l'escopeta, rebé un cop de trabuc al cap, que el deixà distret, de part d'un dels bandolers, mentre un altre de la partida posava un punyal al coll d'en Toralles. Llavors intervingué en **Julià** de la **Viuda**, el capità de la banda, qui, adreçant-se a Toralles, li digué: "si haguéssim volgut matar-vos ja faria alguns minuts que jauríeu a sota terra, però no és aquest el nostre objecte, i per això no us hem disparat. Per tant, us prego que seguïu, perquè llavors sí que us matarem sense fer gaire remor". Mentrestant el bandoler ferit, que es deia Llorenç, tornà en si i atacà Toralles amb el punyal a la mà, mentre cridava: "venjança!, venjança!, m'ha ferit, ja ho veieu!", tot ensenyant el braç del qual encara li rajava sang. "Vull matar-lo!" Mes en **Julià**, el capità, el que volia era diners; i per això aleshores es convertí en advocat defensor d'en Toralles. Efectivament, el capità digué a en Llorenç, el ferit: "no ens convé de cap manera que aquest home mori; per altra banda, ell, o sia en Toralles, ha fet el que devia, car s'ha vist escomès inesperadament i en tan crítics moments s'ha defensat". I prosseguí: "no hauries fet tu el mateix si t'haguessis trobat en un cas semblant?" Però en Llorenç, el bandoler ferit, no admetia raons, ans al contrari, enfellonit i enfurismat volia matar en Toralles. No sabem què hauria passat si en aquell moment els bandolers no haguessin sentit les veus i el soroll d'un grup de quaranta persones, entre masovers, paletes, criats i altres veïns que, en sometent, anaven en auxili de llur senyor: "no tingui por, senyor Francisco", deien, "som nosaltres, que venim a salvar-lo". Fou llavors quan el capità i un altre bandoler, tot apuntant llurs pistoles al pit i al cap d'en **Toralles**, li digueren: "feu retirar ràpidament tota aquesta gent, ja que en cas contrari morireu sense

remissió". Així, el mateix pres no tingué altre remei que dir als seus alliberadors que no passessin més endavant.

TORALLES COMENÇA EL PELEGRINATGE AMB ELS BANDOLERS

Aquell dia fou humit i plujós. Després de l'escena que acabem de relatar, començaren a caminar tots plegats, bandits i pres, camina que caminaràs enmig de la pluja que queia copiosament. I després de cinc hores de trescar per camins intransitables, feren una parada en el camí. No havia deixat de ploure ni un sol moment i tots estaven molls i amarats, com també força enfredorits. Allà, enmig d'uns matolls, en Llorenç donà mostres de la rancúnia que covava en el seu interior contra en Toralles, renovant la idea de venjança. "Deixeu que el matí, deia, "així jo quedaré venjat i vosaltres lliures de la persecució que se'ns prepara". I mentre deia això, s'esforçava per separar el pres del grup de bandits que el protegia, no per caritat i compassió, sinó per l'egoisme del rescat que el capità n'esperava obtenir. "Va, ja n'hi ha prou", digué en **Julià**. "Per ara no el mataràs. Més tard ja ho veurem"; i dit això emprengueren altra volta el camí. Hagueren de travessar per afraus amb aigua fins a la cintura mentre continuava el tràmpol de pluja i neu. La nit era fosca com una gorja de llop, i el pres, que no sabia per on passava, a cada moment creia que es precipitaria en algun d'aquells abims existents en aquell trajecte. Però el capità ja tenia cura d'avisar-lo i donar-li la mà. Varen caminar tota la nit, i a trenc d'alba del dia següent van fer una altra parada en el camí, enmig d'un bosc. Cansats i fatigats, xops de cap a cap, s'estiraren a terra, ben molla, tremolant de fred. "Podríem encendre una foguera per escalfar-nos", digué el pres. "De cap manera", respongué en **Julià**, el capità, "car el fum i les flames cridarien l'atenció i ens descobririen. Preneu paciència", continuà, "ja veieu que nosaltres també n'hem de prendre". Llavors cadascú tragué el poc que portava per menjar: pa molt negre i dur, i formatge de pèssima qualitat. El capità convidà **Toralles** a menjar dient: "mireu, no tenim altra cosa. Mengeu i si us en sobra ja ens ho menjarem". "Repartim-nos-ho", digué el pres. "No, no, mengeu", contestà el capità. Després, en Toralles s'adreçà al capità i digué: "bé, què he de fer?, quant exigiu?" "Mestre", respongué el capità, "sabem que vós sou molt

ric, el més ric de tota aquesta muntanya; per tant, hem fixat un rescat de 4.000 unces". "Què sou boigs?", respongué el pres. "Sabeu què són 4.000 lliures? Tardaria quatre o cinc anys per reunir aquesta quantitat". "Podreu dir el que vós vulgueu, però no rebaixarem ni un cèntim", respongué el capità; i després ordenà al pres que escrivís una carta a la seva muller, i que li digués que volien la referida quantitat o, en cas contrari, que preparés els vestits negres de dol, ja que Toralles hauria de morir irremissiblement. "És inútil que escrigui, perquè aquesta quantitat és impossible de reunir-la; mateu-me i feu el que vulgueu, però jo no escriuré pas", digué en Toralles.

Així va passar aquell primer dia. Fou cap a la vesprada quan emprengueren altre vegada la marxa; i a l'aurora del dia següent es trobaren enmig d'uns matolls i espessos arbustos. Allà romangueren tot el dia. Els bandolers s'estiraren a terra i el pres fou col·locat al mig d'ells. Era difícil que el pres dormís trobant-se en aquella crítica situació. De sobte, sentí el xiu-xiu de persones que parlaven. Parà molt de compte i atenció, i adreçant la vista a l'altra part del turó veié uns quants mossos d'esquadra amb llur caporal. Sentia llur conversa, amb la qual pogué comprovar que aquell escamot feia una incursió per aquells indrets a fi i efecte de localitzar els bandits que l'havien segrestat. Aquella visió constituí una gran esperança per a ell, però per altra banda el cor li batejava a cent per minut d'estamordit. El sol crit de "lladres!, lladres!" el podia salvar. Ell estava resolt a fer-ho, per tant s'incorporà una mica, però de sobte sentí que un punyal li tocava la gola, al mateix temps que la veu d'un d'aquells bandolers li deia: "estireu-vos a terra i no digueu ni una paraula si no voleu morir". Així, doncs, aquella esperança d'un prompte alliberament s'havia esvaït, perquè els mossos ja havien passat i vés a saber on es trobaven. Tot seguit un d'ells, que s'havia separat, arribà amb algunes provisions, però de malíssima qualitat. De bell nou el capità insistí que escrivís la carta a la seva esposa demanant aquell rescat. Però en Toralles, desesperat, digué: "si hem de continuar així, prefereixo la mort. No puc aguantar més. Sense dormir ni menjar, sempre a la intempèrie en un país tan fred, nevat i plujós. Tant de bo m'haguessin mort en el moment de prendre'm". No cal dir que els sometents d'Olot i altres forces havien estat mobilitzats a fi i efecte de perseguir-los amb l'esperança de poder

alliberar el pres. Però tot fou endebades, perquè aquell escamot de bandolers estava avesat a córrer per la muntanya en circumstàncies de perill, i es feien fàcilment fonedissos.

En Julià, el capità, el coaccionà una altra volta a escriure en demanda del rescat, amb amenaces de mort tot encanonant-li la pistola al pit; però en Toralles ja havia arribat a un moment que tant li feia morir com viure, i no contestava. El capità insistia donant-li paper i ploma perquè ho fes, fins que el pres accedí. El capità li dictà la missiva. La manà redactar pintant la situació del pres tan tràgica i desesperada que àdhuc n'hi havia per fer commoure els cors més durs. Acabava demanant les 4.000 unces i explicant la manera de lliurar-les. Així transcorregué una altra jornada. En fer-se fosc emprengueren altre cop la marxa enmig d'una espessa i abundant pluja barrejada amb borrellons de neu. Els membres de l'escamot, renegant com dimonis, estaven desesperats. "Matem-lo d'una vegada i tot s'haurà acabat", deien. El capità insistia donant-li paper i ploma perquè ho fes, fins que el pres accedís. El capità, amb la cobejança del rescat, els renyà, tot ordenant que pleguessin de murmurar. I tot seguit els digué que prompte arribarien a un paratge on hi havia uns foïats entre roques, i allà podrien aixoplugar-se. Efectivament, arribaren a aquell lloc i allà es distribuïren en aquells forats. En cada un d'ells no n'hi cabien més de dos, i encara ben ajupits. Allà, en Toralles tingué la temptació d'occir un dels guàrdes i fer-se escàpol; però mentre estava resolt a fer-ho, es presentà en Julià, despertà els bandits i ordenà que havien de fer una nova etapa de llur marxa. A en Toralles se li havia frustrat una altra ocasió de veure's lliure d'aquella xusma. Ja feia vuit dies que durava aquella vida tan agitada i sense repós.

UNA PARADA EN EL CAMÍ D'AQUELLA VIDA TAN DESASTRADA

A la una de la matinada del 19 de desembre arribaren a un lloc on hi havia una cova a la qual havien d'entrar per un petit forat. Això comportà que s'hi haguessin d'introduir arrossegant-se. Primerament hi entrà el pres i seguidament hi penetraren els bandolers. Allà ja hi hagué qui els facilità espelmes i abundants i excel·lents provisions. Els lladrucs d'un gos i soroll de dues pedres que algú feia topar entre sí,

palesaven ben clarament l'existència d'una lloca que facilitava el menjar i altres fornitures a aquells brabucaires. Allà tingueren arròs, xai, pollastre, formatge, fruites seques i pa blanc, tot en abundància. L'endemà, pel forat d'entrada el pres albirà algun pastor, que, per la indumentària que usava, li semblà que era del país veí. Per tant, deduí que aquella cova estava situada a l'extrem dels Pirineus. Aquell dia i els dies següents, a la mateixa hora, les dues de la matinada, hom podia percebre els lladrucs del gos i el citat soroll de les pedres, la qual cosa indicava que apareixeria el proveïdor, el qual mai no es deixà veure. Allà, a la cova, convidaren el pres a menjar sense escatimar-li res. Allà passaven les hores xerrant, i els bandolers contaven llur vida i miracles. En aquella escaiença en Toralles pogué comprovar que entre els components d'aquell escamot n'hi havia de diferents llocs. Un era aragonès, desertor de l'exèrcit que havia estat condemnat a mort, i els altres eren de Tarragona, Lleida i Girona. Sens dubte que a en Toralles li semblà trobar-se al cel, allà dintre la cova, en comparança amb tots aquells dies que hagué de trescar per la muntanya, amb pluja, fred, neu i poc menjar. Segons explicà després en Toralles, l'únic que era força culte i instruït era en Julià, el qual tenia una conversa força amena i els acudits li venien a flor de llavi, però sempre relacionats amb el tema de la conversa.

Feia vuit dies que en Toralles havia desaparegut i encara no se'n sabia res, ni de viu ni de mort.

COMENCEN LES NEGOCIACIONS ENTRE ELS BANDITS I LA Sra.TORALLES PER AL PAGAMENT DEL RESCAT

Durant aquells primers vuit dies, diverses persones desconegudes i àdhuc sospitoses s'havien ofert a l'esposa del pres a fi i efecte de saber-ne notícies o bé rescatar-lo si hi hagués la possibilitat. Ella havia acceptat, i fins havia promès certa recompensa si les gestions reeixissin, però tot fou en va.

El vuitè dia es presentà a la senyora del mas Toralles, muller del segrestat, un tal **Collat**, jove d'uns trenta anys, de complexió robusta, de rostre molt formós i al mateix temps de fines maneres. Començà la conversa lamentant la desgràcia del seu marit, del qual, digué, havia

rebut un cert favor, i acabà oferint-se per buscar-lo i saber-ne notícies. Al·legà que era molt pràctic del terreny perquè havia servit a les files de Dn. **Carles** durant la guerra dels set anys, i coneixia totes les coves, masies i confidents d'aquella xusma. "En fi, senyora", digué, "si jo no el trobo ja pot estar segura que no el trobarà ningú". Ella acceptà l'ofertament i alhora li va prometre una bona recompensa. "Almenys que sàpiga si és mort o viu, car el meu estat és desesperat". En **Collat** respongué: "no es desesperi, perquè el cor em diu que seré portador de les notícies que tant l'interessen". Partí aquell jove, i al cap de dos dies tornà al mas Toralles. Així que arribà la senyora li preguntà si l'havia vist. En **Collat** li respongué que no, però que sabia que vivia i estava bé de salut. Li preguntà també si portava alguna carta, i en **Collat** li contestà que sí, i tot seguit la hi lliurà. Ella llegí la missiva amb gran interès, però en arribar al lloc on es demanaven les 4.000 unces es quedà mig desmaiada. En **Collat** en veure-la en aquell estat s'espantà i li preguntà què tenia. "¿Què he de tenir?" digué ella. "No veu que demanen 4.000 unces? Això no pot ser, que són boigs?", continuà la senyora. "Vostè prometi el que pot donar i segur que li rebaixaran", digué en **Collat**. "Això és una prova que li han volgut fer", afegí. "Jo no ho puc resoldre per mi sola", digué ella, "he de consultar als meus cunyats". "Està bé", digué en **Collat**, "tornaré d'aquí a dues hores, però he d'advertir-li que per continuar jo les negociacions és necessari que se'm faciliti un salconduit, perquè sense això m'exposo a sofrir alguna desgràcia". En realitat, a en **Collat** li convenia un salconduit, ja que era un del mateix escamot de bandolers que feia temps que els mossos d'esquadra cercaven. Bé podia dir a la senyora que si ell no el trobava no el trobaria ningú. El germà d'en Toralles, que era home d'experiència i llest, en llegir la carta ja va conèixer que no era dictada pel seu germà; i també sospità que el negociador podria ser un de la mateixa pandilla, o almenys molt acostat. Així, doncs, determinà respondre en termes generals i es limità a dir que era impossible d'entrar en negociacions mentre no rebaixessin el preu del rescat. Explicà al negociador l'estat de la casa en la més pura realitat, i tot seguit li indicà que, a tot estirar, només podien pagar dues o tres-centes lliures. El negociador escoltà atentament l'explicació del germà d'en Toralles, i quedà convençut que no es podia esperar res més d'aquell afer. Tot seguit marxà proveït del

salconduit, muntat en un mul, com un ric senyor. Al cap de tres dies, en **Collat** comparegué a Toralles amb una nova carta, en la qual es demanaven 1.000 unces; i digué que havia pregat al capità que rebaixés més aquell preu, però que no ho havia volgut fer. L'esposa i el cunyat es limitaren a allò que tenien ja dit, i en aquest sentit van escriure la resposta.

Les festes de Nadal, que són entranyablement familiars, la senyora Toralles les hagué de passar amb l'absència del cap de casa i amb la indignant preocupació de si en sortiria viu, del mig d'aquella púrria autora del segrest. Per altra banda, l'esposa del pres es trobava en estat de gestació, o sigui que aquells disgustos, capficaments i cabòries no li eren de cap manera favorables, ni a ella ni al fruit de les seves entranyes.

El 6 de gener del 1844, en Julià, que havia estat fora de la cova durant uns cinc dies, hi entrà, i després de saludar al pres digué: "Ja està tot arreglat. Aquesta nit vós dormireu a casa vostra. Només falta una carta en la qual es digui que les 300 unces han de ser lliurades pel vostre masover al que ha negociat el rescat".

EL CAPITÀ ROBA ALS LLADRES QUEDANT-SE LA MEITAT DEL PREU DEL RESCAT

En Toralles va escriure la carta i la donà a en Julià, o sia, al capità. Aquest sortí amb dos dels seus després de dir als altres i al pres que ja els avisarien quan haurien de marxar, i on haurien d'anar. Entraren altra volta a la cova. Passà el dia, arribà la nit i ningú no havia aparegut per donar aquell avís promès. Els bandolers començaren a posar-se nerviosos. Murmuraven i renegaven amb la sospita que s'haurien quedat els diners i els haurien abandonat amb el pres, segons alguns, o bé els haurien delatat a fi i efecte de quedar-se el preu del rescat, segons altres. En Llorenç, que no havia oblidat encara les ferides provocades pel pres, al principi del segrest, enfellonit, ja el volia matar. La situació per part del pres es feia crítica. Però de sobte sentiren l'acostumat clac de les pedres, aparegué un individu enterament tapat i digué: "marxem". Caminaren precedits d'aquell, que només deixava veure els ulls, i al cap d'una hora arribaren a un torrent on l'acompanyant desconegut invità a beure el pres. Tot seguit digué: "seiem"!

beurem i fumarem, car hem d'esperar altre avís". Pasada una hora hom sentí un xiulet, i tot seguit aquell acompanyant desconegut digué al pres: "veniu, i vosaltres epereu-vos aquí". En Toralles seguí el desconegut, i a una distància de tret de fusell comparegué en Julià, el capità, que era el que havia fet el xiulet. Digué al pres: "mestre, ja està tot arreglat. Ja tenim les 300 unces, però ara escolteu-me atentament i procureu seguir els meus consells, ja que en cas contrari perdreu la vida". "Però no diu que ja teniu els diners?" respongué en Toralles, "doncs aleshores compleixi allò promès". "Escolteu i tingueu calma, si no, us ho repeteixo, perdreu la vida", contestà el cínic capità. "Ja escolto", digué el segrestat. "Mireu", digué en Julià, "el cas és que jo i els dos meus companys que hem intervingut en l'arranjament de l'afer volem quedar-nos 150 unces, i solament volem repartir entre els altres i nosaltres les altres 150". "A mi què m'importa?", digué el pres. "Dels diners feu-ne el que vulgueu", afegí. "Calma, senyor, calma", digué en Julià, i afegí: "els altres s'esvalotaran, perquè jo, per tal que no sospitin de mi, els diré que la vostra muller o el vostre masover no han volgut donar més que 150 unces. Ells, és possible que us vulguin matar, però jo us prometo que us protegiré; vos no us mogueu del meu costat, i després del que jo diré vós ho confirmeu, renegant contra la vostra muller i masover". "Però si no cedeixen?", digué en Toralles. En Julià respongué: "no tenen res a fer, perquè nosaltres som tres i aquells dos que van tapats amb la caputxa que veieu allà, son dos masovers vostres que us han d'acompanyar; i en el cas d'una batussa entre ambdues parts, seria un maleït cas que no ens en sortíssim". Dit això, es reuniren tots els bandolers i els digué: "amics meus, venim d'allà, però la muller del senyor que tenim pres es veu que és una mala fembra, que ja voldria ser vídua per casar-se amb el seu amant, i ens ha fet dir pel seu masover que si volfem 150 unces les prenguéssim, i si no ja podríem marxar i matar el seu marit. Nosaltres veient això hem pres els diners perquè ja fa massa dies que estem així. Aquí els tenim". Els bandolers, enfurismats, no hi estaven pas d'acord: es volien quedar els diners confiant que la resta ja arribaria, i si no matarien el pres. En Llorenç, en un rampell momentani, amb el punyal a la mà ja el volia occir allà mateix. Però s'interposà el capità dient que això no seria just, perquè el pres no podia fer res més del que havia fet. "Ha escrit tal com

se li va dictar, i què hi pot fer si la seva dona és..." Seguidament intervingué en Toralles, qui digué: "Ja sabeu que diverses vegades us he demanat que em matessiu, però ara, després del que acabo de sentir, em sabia molt greu de morir sense poder-me venjar de la meva dona o del masover, que tal volta s'ha quedat els diners. Deixeu-me anar allà... i us juro que vosaltres i jo serem venjats". "No, no", digueren els bandolers, "que es quedí i escrigui una altra carta". Però en Julià, murri i astut en grau superlatiu, afirmà que des d'aquell moment ja no estaven segurs ni a la cova ni en cap d'aquests llocs, per tal com els mossos els seguien de prop, i que només es podrien salvar passant a França". "Per altra banda", digué en Julià, "tampoc no ens interessa matar el pres. ja que si ho féssim desacreditariem el nostre ofici", Encara més: en Julià, que era un veritable linx en tots sentits, car era un home dolent però llest, afegí una raó molt vàlida que els va convèncer: " mireu suposem que el masover s'ha quedat els diners i ha dit a la muller d'aquest home que tenim pres que els ha donat. Si el mateu, es dirà que després de recaptats els diners matem els presos, i llavors pregunto: qui donarà diners en concepte de rescat dels altres que segrestem?"

El mas Toralles, lloc de residència habitual dels consorts Francesc Calm i Mª Nùria Toralles. El segrest del marit produí un fort impacte a Mª Nùria, la qual no el pogué superar i al cap de dos mesos ja es trobava en el món dels morts. (Foto Manuel de la Cruz).

Aquests arguments varen convèncer els bandolers; i en Julià, aprofitant aquells moments, lliurà el pres a aquells fingits dos masovers, i els digué: "marxeu sense perdre ni un moment, en cas contrari no responc de res". "Anem de pressa", digué un d'elles, "perquè aquesta brivalla no porta bones intencions"; però un dels que havien pactat amb en Julià quedar-se la meitat, més tenir dret a participar en el repartiment de l'altra meitat, els aconseguí i digué al pres: "mestre, no digueu res al masover, ja que els diners els tenim tots, però el capità ha volgut quedar-se l'altra meitat". "Bé, gràcies", féu en Toralles. Es veu que aquell bandit ignorava que en Julià li ho havia explicat tot. Aquells dos fingits masovers, que anaven tapats per no ser reconeguts, eren també trabucaires, els quals foren els que lliuraren en Toralles al veritable masover que havia fet entrega de les 300 unces.

Aquesta fou la veritable odissea que protagonitzà en Toralles durant quasi un mes de segrestament, en realitat, tot un drama. Aquest fet produí un profund impacte a la gent de tota la Vall de Bas. Restà tothom aterrit i esglaiat, de tal manera que feia més de deu anys que havia succeït aquest fet que acabem de relatar, contat per Josep Ortega en el seu llibre "**Historia de las Escuadras de Cataluña intercalada con la vida y hechos de los más célebres bandoleros**", i la gent encara esborronada sol·licitava llicència d'arma i àdhuc les mateixes armes, especialment els que habitaven en masies disperses, situades al mig del bosc.

COMENTARIS SOBRE LA IDENTITAT DEL SEGRESTAT I LA SEVA ESPOSA

En els anteriors paràgrafs hem exposat fil per randa el segrest de Francesc de Toralla, amb totes les circumstàncies que l'envoltaren, tal com el relata en Josep Ortega en la "**Historia de las Escuadras de Cataluña intercalada con la vida y hechos de los más célebres bandoleros**"; però no restaria satisfet si no hi pogués posar la meva cullerada referent a la identitat del segrestat i de la seva muller, propietaris del mas **Toralles**, situat a la parròquia de Puigpardines, segons el resultat de les recerques efectuades per l'autor del present

treball. En primer lloc, cal puntualitzar que la propietària del mas Toralles era la muller d'en Francesc, anomenada Maria Núria de **Toralla** i Regàs. fou l'hereva de Joaquim Toralla i d'Antònia Busquets, els seus pares. El segrestat, en Francesc, procedia del mas **Calm**, de la parròquia de Sant Esteve de Bas. Era fill d'en Josep Calm i Perarnau i de la Maria Anna Guinart. Gràcies a una còpia de la partida de matrimoni del desaparegut Arxiu Parroquial de Puigpardines, hem pogut constatar que Francesc Calm i Guinart i Maria Núria de Toralla i Busquets s'uniren en matrimoni a l'església parroquial de Santa Maria de Puigpardines el dia 11 de febrer del 1828. Assistí el matrimoni el Rvnd. P. Juan Marondo, religiós dominic, que demanà el consentiment als contraents, els quals l'hi manifestaren de paraula i de present, segons ritu de la Santa Mare Església.

Val a dir que la susdita Maria Núria estava emparentada amb els Trinxeria per línia materna. En efecte, la mare de la Maria Núria Toralla, anomenada Antònia, com ja hem indicat suara, era natural de Gavà i germana de Josepa Busquets, emmaridada amb Llorenç de Trinxeria; per tant el citat Llorenç de Trinxeria era oncle polític de l'esmentada Maria Núria, i per consegüent ella era cosina de Joaquim de Trinxeria, fill dels mencionats Llorenç i Josepa Busquets, el qual havia contret matrimoni amb Maria del Tura de Bolós. Per altra banda, un dels Vayreda s'havia amullerat amb Francesca de Busquets, germana de les esmentades. Antònia, muller de Joaquim de Toralla i Regàs, i Josepa, emmaridada amb Llorenç de Trinxeria, Comandant d'armes d'Olot. En Francesc Vayreda fou fill de l'esmentada Francesca de Busquets. Malauradament, la referida Maria Núria no sobrevisqué molts dies després de l'alliberament del seu marit, car tenim constància documentada que el 2 de març del 1844 jua era difunta. Efectivament, Francesc Calm de Toralla, marit que fou de Maria Núria de Toralla i de Busquets, veí de Puigpardeines, cohereu d'Antònia de Toralla i de Busquets, la seva sogra; i Joaquim de Trinxeria i de Busquets i Francesc Vayreda i de Busquets, fills i hereus de Josepa de Trinxeria i de Busquets i Francesca Vayreda i de Busquets, ambdues difuntes, i també cohereus dels béns d'Antònia Busquets de Toralla, llur tia, en virtut del seu darrer i vàlid testament; com a cohereus, atorgaren el més

ampli poder a Llorenç de Trinxeria, pare i oncle respectiu, per a establir en emfiteusi totes i qualsevol cases, terres i heretats, o bé concedir facultats: potestat per signar, per raó de domini, qualsevol escriptures de vendes, absolucions, permutes i successions, tant a títol onerós com lucratiu, sempre i quan fos necessària la firma dels dits cohereus; cobrar laudemis i demanar i treure de qualsevol taules de canvi, dipòsits, arxius i tresoreries i d'altres qualsevol llocs, tota quantitat de diners que els seus principals (o sia, els cohereus) tinguessin escrites en les dites taules, arxius i tresoreries; demanar comptes i raó a qualsevol persona de tota administració, governs, poders, rendes i altres coses que hagin administrat i obtingut de la citada coherència per qualsevol nom pel qual es degui donar compte; reprovar i impugnar, o bé admetre, aprovar, absoldre i definir, i allò que de dits comptes resultés a favor dels susdits cohereus, demanar, rebre i cobrar; i en el cas que resultessin deutors o responsables, llavors prometre-ho pagar i lliurar en els terminis que serà ben vist als creditors sense dilació. Ultra tot això citat, el referit Llorenç podia exigir, rebre i cobrar de qualsevol deutors dels cohereus, com a tals, tota quantitat de diners, crèdits, dipòsits, pensions de censos i censals, lloguer de cases i terres, preus d'arrangaments, laudemis, fruits, grans, mercaderies i altres coses que en dit nom els deguessin. Davant de qualsevol alcaldes o jutges de pau, tenia el mencionat tota conciliació contra qualsevol persones, ja activament, ja passivament, posant en elles demandes, amb les gestions, reclamacions, excepcions, reconvencions i protestes que el mandatari tingué per convenients. Podia seguir i acabar davant la Justícia, qualssevol plets i causes, actius, passius, principals i apel·latius, etc. etc. Francesc Calm, Joaquim de Trinxeria i Francesc Vayreda prometen tenir per ferm i no revocar res del que en virtut d'aquests poders s'obrés sota els béns presents i esdevenidors de la coherència dels principals dels referit Llorenç de Trinxeria. Els presents poders foren atorgats a la vila d'Olot el 2 de març del 1844, en presència dels testimonis Josep Casabona, advocat, i Joaquim Costa, mestre reial de primera educació, ambdós naturals i veïns d'Olot. Hi ha les signatures de Francesc Calm de Toralla, de Joaquim de Trinxeria i de Busquets i de Francesc Vayreda i de Busquets. Fou fet en poder de Pau Casabona, escrivà reial d'Olot.

Com pot apreciar el lector, els referits plens poders foren concedits a l'esmentat Trinxeria el 2 de març del 1844, i en aquesta data la Maria Núria de Toralla ja era difunta. Per tant, si ens adonem que el seu marit fou alliberat del segrest el 6 de gener del mateix any, veurem que encara no convisqué dos mesos amb el seu marit després del segrest.

Desconeixem la data concreta del traspàs de l'al·ludida Maria Núria i de què va morir; però és possible que -recordem que estava en estat de gestació-, tingués un mal part per culpa dels ensurts i disgustos provocats per aquells trabucaires segrestadors del seu marit. És possible que mare i fill se'n fessin la pell; o bé, vés a saber, els espants, disgustos i enrabiades li provocaren un avortament. A totes passades, el cas fou que l'esmentada Maria Núria morí al cap de poc de l'alliberament del seu marit, per cert ben jove, car no creiem pas que comptés més de quaranta anys.

CREACIÓ DE LA GUÀRDIA CIVIL

En realitat, Maria Cristina, mare d'Isabel II, fou l'instrument del qual se serviren els liberals per desfer-se de Carles, pretendent al tron; aconseguí això, procuraren de prescindir d'ella, o sia de la regent. Aquesta se n'adonà i procurà de cercar suport en l'exèrcit. Espartero, home d'origen humil -era fill d'un carreter d'un poble de la Manxa anomenat Granatula-, amb excel·lent full de serveis, especialment per haver liquidat aquella primera contesa carlina, havia aconseguí gran prestigi i popularitat. Per això no és estrany que arran de l'abdicació de Maria Cristina, duta a terme el 12 d'octubre del 1840, fos l'home necessari per regir els destins de la Nació, la qual cosa fou confirmada per les Corts en data del 10 de maig del 1841. Així, doncs, com que Maria Cristina havia abdicat i s'havia exiliat, Espartero es féu càrrec de la Regència durant el temps de la minoria d'edat de la Reina Isabel, la qual, junt amb la seva germana, Maria Lluïsa Fernanda, estigué sota la tutela del flamant regent. Durant el període de la regència hi hagué molts motins i aldarulls que seria molt llarg de relatar; però finalment, si els anteriors motins i cops de mà foren inoperants per enderrocar el Regent, una insurrecció de Prim, Serrano i Narváez fou més eficaç i reeixiren en llur propòsit, obligant Espartero a embarcar-se en direcció cap a Anglaterra.

Isabel, acomplerts els 13 anys, el 10 de novembre del 1843, jurà la Constitució i començà el seu regnat personal. Llavors la Reina encarregà al que havia estat el seu mentor, Salustiano Olózaga, la formació d'un nou govern; però aquest encara no durà un mes, car l'u de desembre ja descobrim González Bravo en el poder. Per tant, quan succeïren els fets que hem relatat referents al segrest d'en Toralles, ostentava el poder el citat González Bravo. El fenomen del bandolerisme ja venia de lluny (segles XVI, XVII, i XVIII); però també en aquesta època que historiem tampoc no fou un fet exclusiu del nostre Principat, ans també es donà a la resta de l'Estat. Recordem el cèlebre Candelas, un bandoler madrileny que tantes malvestats perpetrà en diversos llocs fins que morí en el patíbul, l'any 1837. Per això, durant la gestió de González Bravo, a la primavera del 1844, s'instituí i fundà el cos de la Guàrdia Civil, a fi i efecte de garantir la seguretat de les persones i llurs béns, i el manteniment de l'ordre públic. Un gran col·laborador per a l'organització del cos fou Francesc Xavier Girón, duc d'Ahumada, qui comandà el flamant cos de la Guàrdia Civil fins a l'any 1854. De fet, en aparèixer el nou cos els Mossos d'Esquadra momentàniament es veieren reforçats per al compliment de llur comesa, però a la llarga, molts posts locals de Mossos d'Esquadra anaren desapareguent amb la consegüent satisfacció i complaença dels trabucaires que no havien caigut a mans de la justícia. Això té una explicació: els Mossos d'Esquadra foren el terror dels bandits i trabucaires, car quan aconseguïen de capturar algun d'aquells malfactors li donaven una solemne pallissa que el deixava totalment desllorigat, ja abans de presentar-lo a l'autoritat competent. Per això preferiren ser presos per la Guàrdia Civil, perquè es limitava a conduir-los a la presó sense cap mena de maltracte. A l'adveniment de la primera república fou dissolt aquell ja migrat cos; però a la restauració, amb l'entronització d'Alfons XII, foren restablertes dues companyies en substitució de les dues companyies de la Guàrdia Civil que pertocaven a Catalunya, encara inexistents. Val a dir que el govern de González Bravo només durà uns cinc mesos. La causa de la seva caiguda fou el retorn de Maria Cristina, la qual, assabentada de la campanya difamatòria que Bravo havia desenvolupat en un fulletó anomenat "Guirigai", contra ella, el féu dimitir.

UN PROCÉS A FRANÇA CONTRA ALGUNS TRABUCAIRES

Una altra acció dels trabucaires fou la que dugueren a terme el 27 de febrer del 1845 contra una diligència que feia el viatge de Girona a Barcelona. Efectivament, la citada data, als voltants de Tordera, aquella brivalla assaltà el referit carruatge i obligà els viatgers a donar tota la moneda i joies que portaven. Però tres dels assaltats foren segrestats, i per al seu alliberament s'exigí un rescat. Dos, en Vallber de Girona i en Roger de Figueres, sembla que foren alliberats previ el pagament del preu per a llur rescat; però en Massot, un jove de Darnius, fou trobat mort en una cova de Bassegoda utilitzada per guardar-hi els segrestats. És possible que el referit jove no pogués aconseguir a temps el preu del rescat i fos occit allà mateix. Entre els elements d'aquella xusma hi havia un tal Jaume Bosc, àlies Jaumetó, de les Preses. Danés cita el procés que els fou instruït a Perpinyà. Hi figuren com a testimonis algunes persones d'Olot, com és ara en Pere Casellas, els cirurgians Jeroni Gelabert i Francesc Diví i l'apotecari Josep Bolós. En Danés recull la notícia en un llibre que porta per títol "Les Trabucayres ou les Bandits du Roussillon le plus grand procès du XIX siècle a Perpignan". Tot i això, nosaltres, en un llibre del qual no recordo exactament el títol, escrit en castellà, hem vist un altre procés celebrat a Montpeller, poc més o menys en aquelles dates del 1845, on també apareix el cèlebre Jaumetó de les Preses. No sabem si foren dos processos distints o bé un de sol, en el qual cas es tractaria d'una confusió entre una i altra ciutat.

Volem remarcar que en Jaume Bosc, àlies Jaumetó, és possible que habités a les Preses, però ignorem el lloc de la seva naixença, car en els llibres de baptismes de l'Arxiu Parroquial de les Preses no s'hi troba enregistrat. Trobem un Joan Bosc el 1790, i més cap ençà només trobem noies amb el cognom Bosc.

ALTRES INDICÈNCIES

Mentrestant a Madrid Narváez havia rellevat González Bravo, el maig del 1844. L'"Espadón de Loja", així fou nomenat Narváez, governà amb mà de ferro fins per la Candelera del 1846. El 1845 la Reina li concedí el títol de Duc de València. En realitat el seu govern constituí

una veritable dictadura. Reorganitzà la Guàrdia Civil i reprimí qualsevol temptativa de subversió. La qüestió de les noces reials provocà la caiguda del Ministeri Narváez, el qual fou reemplaçat pel Marquès de Miraflores. Però aquest solament se sostení en el poder durant un mes, ja que el 16 de març del 1846 tornà a entrar a l'escena política Narváez. Però aquest encara durà menys: el 5 d'abril va caure, víctima de la mateixa qüestió de les noces de la Reina. Aquesta, cridà Xavier Istúriz i li encarregà la formació d'un nou govern, el qual caigué per culpa de la dimissió del citat Istúriz. Fou el 28 de gener del 1847. Durant el seu ministeri tingueren lloc les noces de la Reina Isabel amb Francesc d'Assís de Borbón. Donant una mirada retrospectiva, pel que fa referència a la primera gestió de Narváez, veiem que va reprendre les relacions amb Roma, suspengué la venda dels béns de l'església i reformà, en un sentit més moderat, la constitució del 1837, esmena de la qual sortí la Constitució del 1845. Després d'Istúriz (28 de gener del 1847) se succeïren els següents governs: el Duc de Sotomayor, fins al 28 de març següent; Pacheco, fins al 10 de setembre; i Garcia Goyena, fins al 4 d'octubre del 1847. A partir d'aquest, el govern, presidit altra vegada per Ramon M^a. Narváez, ja fou més estable, car llevat d'una breu interrupció d'unes hores del Ministeri Comte de Cleonard, el 19 d'octubre del 1849, es mantingué fins al 10 de gener del 1851.

El bandidatge constituí una preocupació constant per a les autoritats i una font de despeses, especialment per als ajuntaments, els quals tenien treballs a satisfer la multitud d'assumptes que corrien a càrrec del municipi.

Així, hem constatat que el juny del 1845 l'Ajuntament de les Preses pagà a un tal "Zeta", la quantitat de 16 lliures per haver acompanyat alguns presos; a Pere Barnada, 11 lliures per acompanyar els Mossos d'Esquadra, de nit, a Cantonigròs; a Joan Boixeda, per passar un avís al Corb de nits, 3 lliures, i 38 lliures als Mossos d'Esquadra pel treball de vigilar la plaça durant el mes de juny del citat any. Per altra banda, també foren pagades al flaquer 36 lliures en concepte de pa subministrat a la tropa.

El setembre del 1846, poc abans del casament de la Reina Isabel, ja havia esclatat la segona carlinada; i si bé a les Preses, i àdhuc a Olot, la lluita ben poc es deixà sentir, sí en canvi, hi hagué un estat

d'alerta continu manifestat a base de la tramesa d'ordres i més ordres a fi i efecte de prevenir qualsevol cop de mà per part dels facciosos.

Pel juny, concretament, el dia 19, del susdit any 1846, una forta tempesta caiguda a les Preses inundà l'Arxiu Municipal, en aquella avinentesa instal·lat a la casa de l'Hospital. Les aigües s'emportaren molts documents i n'inutilitzaren molts d'altres. Molts documents antics guardats en un armari, que amb risc de llur vida volgueren salvar alguns veïns, quedaren completament malmesos. D'aquest fet, un escrivà públic d'Olot n'aixecà acta en presència de la Corporació Municipal en ple. Les inundacions enderrocaren parets, deterioraren la carretera i causaren molts altres danys, però sortosament no hi hagué desgràcies personals.

Per altra banda, el rector, Mn. Joan Madexàs, va trametre un ofici a l'Ajuntament de les Preses fent-li avinent que prenguéss les mesures necessàries per celebrar les festes de Nadal d'aquell any 1846, car no tenia diners ni tan sols per a la llàntia per culpa d'haver-se exhaurit el fons de l'obra. I si el fons parroquial es trobava en una situació crítica, el Municipi tampoc no podia pas estacar els gossos amb llonganisses. No sabem pas la resposta de l'Ajuntament, però no creiem que fos massa satisfactòria.

Alguns de les Preses s'incorporaren al moviment facciós. En efecte, en una nota del Comandant Militar d'Olot, Antonio Gomalen, datada el 18 d'agost del 1847, es dona per assabentat per l'Alcalde de les Preses de la fuga de cinc individus per incorporar-se a la facció; i a tenor de les instruccions donades pel Capità General, ordenà que es procedís a la detenció dels pares dels cinc fugats, els quals éren Ramon Casadellà, Joan Carrera, Joan Demonjó, Jaume Cros i Ventura Costa. En la nota ordenava que els detinguts fossin traslladats a Olot. El referit Comandant Militar tenia ordenat que sempre que entrés algun escamot de facciosos a Olot, toquessin a sometent les esglésies de Sant Esteve i Sant Francesc; i ordenà al batlle de les Preses que així que els vigies o observadors que havia de tenir l'avisessin, fes tocar a sometent per tal d'alertar els pobles veïns i la columna de Sant Feliu allà on fos. Sens dubte que l'entrada a Catalunya amb més de 800 homes i 100 cavalls havia alarmat les autoritats isabel·lines. El 28 de desembre del 1847, el cap de la columna de Sant Feliu de Pallerols comunicà al batlle de les

Preses que, havent el Capità General ordenat un sometent general, el dia 30, o sia l'endemà passat, a les 8 del matí havia de començar el toc de sometent, i reunits els veïns, havien de sortir a 2/4 de 9 i recórrer el terme, per tornar a casa al vespre. El dia 31 havien de tornar a sortir a la mateixa hora i recórrer cases, boscos i barrancs. Li havien de donar part, la nit del 31, d'haver-ho verificat i de les novetats esdevingudes; i continuava dient que es trobaria a Finestres, on li serien donats els avisos. Al mateix temps feia saber que es gratificaria amb un duro d'or per cada presoner o facciós mort. En Ramon Casadellà, el qual, com hem vist, es fugà al camp facciós l'agost del 1847, abandonà la causa carlina i aconseguí l'indult. En efecte, el 6 de gener del 1848 el Capità General de Catalunya concedí l'indult a favor del paisà natural i veí de les Preses Ramon Casadellà, nascut el 6 d'abril del 1824, la qual cosa fou comunicada a l'alcalde de les Preses. Se li havia de lliurar el document del susdit indult que se li havia tramès, i ell havia de donar avís d'haver-lo rebut. El 21 de gener d'aquell mateix any fou rebut a l'Ajuntament un altre document d'indult a favor de Josep Ribalta, veí de les Preses procedent del camp facciós. Encara més ordres a l'alcalde: efectivament, un comunicat del Comandant Militar d'Olot datat el 25 de maig del 1848, ordenà al citat alcalde que li enviés una llista de famílies que tinguessin algun parent, fins al segon grau, entre els trabucaires que impedièssin l'entrada de queviures a Olot.

El juny del 1848, concretament durant la nit del dia 16, entrà un escamot de trabucaires a les Preses i s'hi passejà "como Pedro por su casa", amb tota llibertat, sense que ningú els digués res. Aquest fet motivà una seriosa nota de Josep Cano Samper, Comandant Militar d'Olot, en la qual amenaçava el batlle per no haver donat part que la nit del dia 16 havien estat trabucaires a les Preses. Li deïa que esperava que no es repetiria, perquè en cas contrari hauria de prendre mesures desagradables.

El 26 de juliol del mateix 1848, Cano Samper, Comandant Militar d'Olot, assabentat que Joan Sucarrats i Esteve Frigola, habitants de les Preses, s'havien unit als trabucaires, envià una missiva al referit alcalde manant que li adrecés sumària informació sobre els susdits Sucarrats i Frigola; i li advertia que sempre que en marxessin li havia d'enviar informació.

Pel gener del 1848 a Sant Esteve de Bas encara hi havia una petita guarnició de soldats que la qual li mancaven sis mantes. Per això el tinent d'alcalde de Sant Esteve de Bas, Joan Solà, adreçà un escrit, datat el 6 de gener del 1848, al batlle de les Preses, a qui sol·licitava tres mantes de les sis que li feien falta; i li demanava que fes gestions l'endemà de la data de la carta i que tot seguit les hi enviés, ja que en cas contrari hauria d'acudir a l'autoritat militar perquè disposés el que cregués oportú.

Fou l'any 1848, els primers mesos, quan D. Manuel Pavía, marquès de Novaliches, Capità General de Barcelona, promogué la construcció de la carretera d'Olot a Vic, que havia de passar per les Preses. Sembla que per part del Ministeri d'Obres Públiques foren assignats 40.000 rals per al començament de les obres. No faltaren notes als alcaldes, com per exemple al de les Preses, procedents de la Capitania General, en les quals s'ordenava que fessin paperetes a tots els llicenciats dels terços catalans, fossin del color que fossin, perquè poguessin tenir col·locació a les obres públiques provincials. La nota rebuda a les Preses estava datada el 26 de maig del 1848. De moment el general Pavía havia aixecat la llebre i es començà la carretera, però romangué molts anys aturada a les Preses; i fins als vuitanta amb prou feina s'havia arribat a can Formiga, casa situada quasi dos km. més amunt de les Preses. Els principals afectats de les Preses per la construcció de la carretera foren en Josep Fageda, propietari del mas Fageda, Josep Mata i Bertran, del mas Mata, i Josep Matabosch, propietari del mas Matabosch. Aquests feren una instància al Govern Civil en la qual feien certes reclamacions. La instància estava datada el 23 d'octubre del 1848 i fins pel juny del 1849 no foren avisats que es presentessin al Govern Civil de Girona, el dia 14 d'aquell mateix mes, per tal de parlar d'aquelles reclamacions que havien fet. Altres afectats foren Climent Cros i l'Hospital d'Olot, junt amb Benet Terradelles, d'Amer, els quals, juntament amb els que hem citat anteriorment, com a principals perjudicats, a la llarga foren indemnitzats.

Mentrestant, continuava la guerra batejada amb el nom de Matiners, perquè havia començat abans de l'hora determinada. Els principals capitostes foren Cabrera, Tristany i Ros d'Eroles, junt amb Pep de l'Oli i el "Caletus", al principi de la contesa. Aquí, a la nostra

contrada, a la Vall de Bas, es distingí en Josep Estartús i Aiguabella, nat a Sant Privat l'any 1811. Aquest, que ja havia participat a la guerra dels set anys al costat de les forces carlines, en començar la guerra dels matiners ja ostentava el grau de coronel; i més tard, cap al final de la guerra, fou distingit amb el de brigadier.

La guerra en aquesta Vall tingué molt poca incidència; i a Olot, llevat de l'entrada d'Estartús a la vila el 10 d'agost del 1848, després d'un fort tiroteig amb alguns morts, es pot dir que l'activitat bèl·lica fou nul·la. En canvi, com ha pogut comprovar fins ara el lector, hi hagué una gran inquietud pel que fa referència a trametre ordres i més ordres per part del comandant d'armes d'Olot als batlles dels pobles veïns, que fins resultava exasperant per part del que les rebia.

S'havia establert en el Grau de Sant Esteve de Bas un fort, anomenat impròpiament el Grau d'Olot. Allà hi havia un destacament de soldats, al qual els pobles de la Vall havien de proporcionar robes d'abric i per al llit. Per això el 15 de gener del 1849, Fernando Cordón, comandant del referit fort del Grau, notificà al batlle de les Preses, que a aquest poble li corresponi donar sis llençols i sis mantes per als soldats del referit destacament.

I aquell mateix mes, el citat Fernando Cordón ordenà al batlle de les Preses que a les 6 del matí de cada dia enviés un paisà per tal que donés part de tot el que sabés dels matiners i moviments de tropes de la Reina; però en el cas que les forces dels matiners passessin per les Preses o rodalies, llavors hauria de donar-ne part molt més abans de l'hora esmentada. Val a dir que el paisà enviat s'hi havia de quedar fins que arribés l'altre, l'endemà. Al final de la nota deia: **"Els que no compleixin, el Capità General mana que siguin punits en tot rigor"**. No cal dir que l'exercici del càrrec de batlle en aquelles circumstàncies era un os de mal rosegat, especialment en pobles petits en els quals tothom es coneix; i precisament això constitueix un fort handicap per al batlle, perquè li resta autoritat.

A la primeria de l'any 1849 podem dir que la guerra dels matiners ja quasi estava a la posta. Tristany, conegut per Mossèn Benet, car

aquest fou el seu nom de pila quan era sacerdot i àdhuc canonge de Girona (1826), fou fet presoner i executat. El mateix succeí a Ros d'Eroles. Per altra banda, "el Caletrus" i en Pep de l'Oli s'havien passat a les forces liberals; i en Cabrera, que fou ferit en un encontre prop d'Amer, hagué d'ocultar-se mentre es guaria. Tot aixó, si hi afegim el fracàs del Comte de Montemolín en la seva entrada a Catalunya, detingut pels duaners francesos, contribuí que el desenllaç de la guerra fos desfavorable a la causa carlina. No cal preterir en Rafael Tristany, nebot d'en Benet, el qual es distingí com a cabdill carlí i arribà al grau de brigadier. Aquest, en Rafel, obtingué diverses victòries: s'apoderà de les viles de Berga i Sallent, féu presonera tota la guarnició d'Igualada i derrotà el brigadier Manzano, fent-lo presoner junt amb 700 isabel·lins. Amb tot, perduda la guerra hagué de passar a França, però no morí fins l'any 1899. El seu òbit tingué lloc a Lorda, ciutat del departament dels Alps Pirineus. Així ho afirma en Josep Pla en el seu llibre "Un senyor de Barcelona". Amb l'entrada triomfal del general Concha a Barcelona, el 14 de maig del 1849, es donà per acabada la guerra, si bé encara hi hagué, posteriorment, alguna escaramussa per part dels que es negaven a reconèixer la derrota, amb les forces isabel·lines, com bé palesa el fet que l'octubre del 1849, l'alcalde de Sant Esteve de Bas manà a tocar sometent i registrar les muntanyes, perquè el de Sant Feliu de Pallerols ho havia ordenat; i el de Bas ho manà al de les Preses en compliment de l'ordre del Capità General, segons la qual un batlle ho havia de dir a l'altre. El de les Preses ho digué al de Sant Privat. L'ordre procedia del cap de les forces de Finestres, el qual ho havia manat al batlle de Sant Feliu.

Els cabdills més destacats de les forces isabel·lines foren els generals Pavía, Fernández de Córdoba i Manuel de la Concha, Marquès del Duero, títol que encara tenia fresc, per tal com li fou concedit el 1847 amb moti d'haver anat, aquell mateix any, a Oporto a sufocar la rebel·lió dels partidaris de Miquel contra la reina Maria Glòria de Portugal. En aquella operació reeixí: obtingué la rendició dels sollevats d'una manera incruent. Per això li fou concedit el títol. Més tard li fou dedicat un dels principals carrers de Barcelona, conegut vulgarment pel Paral·lel, si bé oficialment consta Marquès del Duero.

LA TORRE DE MURRIÀ

La torre de Murrià, situada a la serra de Marboleny, precisament a l'indret conegut per Murrià, sembla que fou antiquíssima, per tal com fou utilitzada com a terra de guaita bastida durant l'època romana, com la de Puig d'Afra, en el Collsacabra, i la que antigament hi hagué a Sant Miquel del Mont. Ignorem si en les diverses conteses bèl·liques que hi ha hagut en el decurs del temps, com és ara en la guerra dels remences, la primera carlinada o bé altres anteriors, fou utilitzada. A l'època moderna fou anomenada Torre telegràfica, i era servida per un destacament de soldats. Efectivament, a la primeria del desembre del 1849, arribà a la torre de Murrià una secció de soldats per ordre del comandant Antoni Lacasa, el qual, en una missiva datada a la Cot el 5 de desembre del 1849, ho notificà al batlle de les Preses. El 5 de maig del 1850, el cap de la Torre de Murrià envià un propi a les Preses en demanda de llençols, perquè el Comandant Militar d'Olot, Antoni Lacasa, havia de pujar-hi a passar revista; i en el dors del paper de la nota es dona constància d'haver rebut tres llençols, amb una nota signada per Francisco Blázquez, cap de la torre de Murrià. L'octubre d'aquell mateix any, concretament el dia 8, Joan Armangué, alcalde de Sant Esteve de Bas, adreçà un ofici al de les Preses, en el qual li deia que havia baixat el caporal de Murrià i s'havia presentat a l'alcaldia, per queixar-se que les Preses i la Pinya no subministraven una màrfega, una manta i un llit. I afegia que els dos batlles, o sia el de les Preses i el de la Pinya, procuressin posar-se d'acord, car en cas contrari al cap de tres dies en donaria part al Comandant d'Olot.

A la torre de Murrià hi hagué necessitat de fer-hi algunes obres de reparació; així, tenim que el març del 1851 l'Ajuntament de les Preses pagà 80 lliures en concepte de calç i pòlvora per la seva fortificació, quantitat que fou feta efectiva a l'alcalde de Sant Esteve de Bas. Ultra això, foren pagades 200 lliures de jornals fets a la mencionada torre.

Més tard foren pagades 54 lliures a Josep Matabosch, per sis jornals de mestre a la torre de Murrià durant els dies 26, 27, 28, 29 i 31 de març, i l d'abril, del 1851.

No cal dir que aquell destacament de Murrià fou força oneros per l'Ajuntament de les Preses, car aquest també s'havia de fer càrrec de

la retribució dels soldats destinats allà. Així, en el llibre de comptes d'aquella època descobrim que l'Ajuntament hagué de pagar 250 sous en concepte de retribució dels soldats i 77 sous més per raó del plus corresponent al mes de gener del 1851. Encara l'any 1854 foren pagades 4 lliures per reparacions a la citada torre; i 4 més foren pagades per l'Ajuntament de Sant Esteve de Bas.

El referit destacament de soldats sojornà uns cinc anys a la torre de Murrià. En aquelles dates també estaven en plena activitat les torres de Montagut, Puig d'Afra, Pla del Bach i Montolivet, que eren torres telegràfiques.

A la primavera del 1855 l'esmentat destacament de soldats abandonà la torre de Murrià després de quasi cinc anys de permanència; però abans de marxar-ne es féu un inventari de tot el que hi havia, document que fou lliurat al batlle Josep Avellana, que en aquella avinentesa regia el Municipi. En efecte, el 18 de febrer del 1855 el referit batlle de les Preses adreçà una comunicació al capità cap de la secció d'Olot, Joan Serrat i Calvó, del següent contingut:

“Inventario de los aparatos y utensilios que hay en Murrià: Mástil inútil, un zincho (abrazadera para la verga), una verga (arco de acero para la ballesta), unos cañones para los anteojos, dos argollas para los tientos, cuatro mesas con cajón, un banco de cuatro piés, una alcara, una tinaja de barro con tapadera, un cántaro, dos picos y azadones, puerta principal con llave, una escalera, puente levadizo con cuerdas, y varias ventanas con ocho cristales. Recibí todos los efectos que contiene este inventario por conducto del Jefe de la Sección de esta Provincia. Las Presas, 18 de febrero de 1855. El Alcalde, José Avellana. Al Capitán Jefe de la sección de Olot, Juan Serrat Calvó. Hay el sello de la Alcaldía”.

Com la torre de Murrià, també foren tancades les de Montagut, Puig d'Afra i la del Pla de Bach. Així es desprèn de la nota que el coronel d'enginyers, cap de l'Institut Telegràfic, adreça al capità Cap de la secció d'Olot, en el qual li deia que li enviava còpies dels inventaris que es formaren en tancar-se les torres de Montagut, Puig d'Afra i Pla del Bach, per tal que les lliurés als batlles respectius, els quals s'havien de fer càrrec de la reparació de les torres, força deteriorades a causa de

l'abandó amb què les havien tingudes des que havien estat clausurades. Exigirà que almenys els esmentats batlles tinguin cura de l'arregleja i el tragí del material per a les obres, i de la reposició del material. Respecte a la de Murrià, li feia avinent que suspengués tot acord amb el batlle de les Preses fins que li enviés l'inventari que havia demanat al cap oficial de la Secció de Girona; i afegia: **“com que els deterioraments a Murrià són de major consideració que en les altres citades, s’ha de mirar de treure el major partit possible de l’Ajuntament, la qual cosa deixo al seu zel i discrecció, donant-me compte, emperò, del resultat de les gestions tant de la de Murrià com de les altres torres corresponents a la secció d’Olot”**. Aquesta nota estava datada el 15 d’abril del 1859. Quatre dies més tard, o sia el 19 d’abril, l’esmentat capità d’Olot rebé una còpia de l’inventari de Montolivet; i el 2 de maig envià al susdit coronel l’inventari de Murrià, que Joan Avellana, batlle de les Preses, havia signat el 18 de febrer del 1855, en tancar la referida torre; i signà aquest inventari Joan Serrat i Calvó, capità de la Secció d’Olot, el qual manifestà al batlle de les Preses, que en aquella avinentesa era en Fidel Rubió, tot el que havia disposat l’esmentat coronel.

Desconeixem si es portà a terme el que desitjava l'al·ludit coronel, però ens inclinem a pensar en sentit negatiu, si hom s’adona de la fretura econòmica en la qual es trobava l’Ajuntament de les Preses. Actualment la torre de Murrià es troba en un estat ruïnós, de tal manera que les parets no passen de gaire més d’un metre d’alçada. Els llamps, les inclemències del temps i la vegetació, junt amb l’abandó, han estat la causa del seu deplorable estat.

I A MADRID QUÈ?

Narváez, des de l’octubre del 1847 estava ben escarxofat a la poltrona del poder. Tant fou així que el seu ministeri durà fins al gener del 1851. No era freqüent en aquella època que un govern romangués en el poder gairebé quatre anys. La gestió de Narváez en el govern coincidí amb la revolució europea del 1848, durant la qual a França fou enderrocat del tron el rei Lluís-Felip i fou proclamada la república; i per altra banda el papa Pius IX es veié obligat a fugir cap a Gaeta. Els liberals, encoratjats per l’èxit de França, cregueren que havia arribat

l'hora d'enderrocar Narváez. Hi hagué diverses temptatives de rebel·lió a Madrid, Barcelona, València i Sevilla, però l'energia del govern les reprimí, i afusellà alguns dels caps. Per tant Narváez degué enfrontar-se a les partides carlines que rondaven per les muntanyes del Principat amb motiu de la guerra dels matiners, i contra els liberals i llurs temptatives de subversió, que acabem de relatar. En el seu llarg ministeri, hagué d'encarar-se amb moltes adversitats: fou acusat de cometre immoralitats a favor dels seus amics; i en cambra del Rei es conspirava contra el govern, de tal manera que Narváez hagué de desterrar el P. Fulgenci, confessor del rei, i sor Patrocini. Però malgrat tot, el seu govern amb mà de ferro no trontollà. I aprofitant un petit parèntesi de pau, el 1850, procurà millorar la marina, organitzà la policia, introduí el franqueig de les cartes, adoptà com a unitat monetària el ral, i féu inaugurar el Palau del Congrés; però certa reforma financera projectada per Bravo Murillo, que comportava la reducció de sous i plantilles militars, per una banda; i per altra la pruija de la Reina mare d'assegurar per als fills del seu segon matrimoni la categoria d'infants d'Espanya, s'enemistà amb el President del Consell. Després d'unes setmanes de tibantor i sense satisfacció de la Reina Isabel, la qual tenia el sentit polític suficient per adonar-se dels preuats serveis de Narváez, aquest, el 10 de gener del 1851, deixà el poder i es traslladà a París.

BRAVO MURILLO, CAP DEL GOVERN

Val a dir que la gestió de Juan Bravo Murillo fou força positiva i durà uns vint-i-tres mesos. Ja durant el govern de Narváez, Bravo Murillo havia ocupat les carteres de Foment i d'Hisenda. El seu govern es caracteritzà pel deler de barrar el pas al govern als militars; i això provocà l'animositat dels generals i, també, d'alguns partits. Aquest tarannà, com ja veurem, fou el que provocà la seva caiguda. Durant la seva gestió es normalitzaren les relacions entre la Santa Seu i el govern espanyol amb la signatura d'un Concordat, i s'inaugurà el ferrocarril de Madrid a Aranjuez (aquest fou el segon ferrocarril d'Espanya, el primer s'havia inaugurat el 29 d'octubre del 1848, i fou el de Mataró a Barcelona, estrenat durant el govern de Narváez). També foren realit-

zades les obres del canal d'Isabel II, el qual recollí les aigües del riu Lozoya i assegurà l'abastament d'aigua a Madrid, fins llavors força deficient.

TEMPTATIVA DE REGICIDI

El 20 de desembre del 1851 la Reina Isabel infantà una nena, l'esdevenidora Princesa d'Astúries. En realitat hem de dir que no fou la primogènita, per tal com ja havia tingut un fill, el Príncep Lluís, que morí al cap de poc d'haver nascut. El 2 de febrer del 1852 la Reina sortí per anar a missa a l'església d'Atocha, i al mateix temps rebre la "Benedicció post partum", tal com era de ritual; però heus ací que en sortir, del mig de la multitud aplegada a les galeries de Palau sorgí un individu anomenat Martín Merino, pertorbat mental i indigne sacerdot, el qual clavà una punyalada a la Reina al pit; però sortosament li produí una ferida lleu. Condemnat sumariament a mort, fou degradat canònicament pel bisbe d'Astorga i fou ajusticiat a "garrote vil" a contracor de la Reina: ella el volia perdonar, però el govern s'hi oposà. Al cap de pocs mesos, concretament el 14 de desembre del 1852, es veié obligat a dimitir a causa de la protesta furibunda dels militars, als quals havia barrat el pas al govern, i dels partits polítics.

Durant la gestió de Bravo Murillo, val a dir que en el Principat no hi hagué fets dignes d'esment, pel que fa referència a motins i aldarulls. A Barcelona, en aquella avinentesa ocupava la Capitania General, La Rocha, el qual estava engrescat per promoure la construcció de la carretera d'Olot a Vic. La susdita carretera ja havia arribat a les Preses, però en una visita que La Rocha va fer a Olot demostrà gran interès per la represa de les obres, de tal manera que el seu engrescament el portà a adreçar una sol·licitud al govern de Bravo Murillo, amb data del 7 de maig del 1852; però tot fou inoperant i la carretera tardaria molts anys a ser construïda totalment.

Val a dir que totes les cases més antigues que es troben a la carretera de les Preses des de la Solfa fins a can Limpio, com és ara can Massot, can Paró, can Xevia i can Ponç, incloses la Solfa i el mateix can Limpio, el 1865 encara no existien.

Bravo Murillo fou substituït per Federico Roncali, comte d'Alcoi, el qual romangué en el poder des del desembre del 1852 al 4 d'abril del

1853. Roncalí fou succeït pel general Lersundi. Aquest ostentà la presidència del Consell fins al 19 de setembre del susdit any 1853; i finalment ostentà la direcció del govern Sartorius, comte de Sant Lluís, d'origen humil, com Espartero, el qual cessà en el poder el 17 de juliol del 1854.

BIENNI LIBERAL

El 28 de juny del 1853 el general Dulce sortí amb els seus regiments de cavalleria i donà el crit de rebel·lió. O'Donell al davant dels rebels, tingué a Vicálvaro una topada amb les forces del govern; i ja es retirava, desanimat, quan Cánovas del Castillo, jove completament desconegut en aquella ocasió, el va convèncer que demanés auxili als progressistes per mitjà del manifest de Manzanares, redactat pel mateix Cánovas. Els progressistes correspongueren favorablement, i un reguitzell de motins i aldarulls aconseguiren d'enderrocar el govern Sartorius. Val a dir que el pronunciament de Vicálvaro repercutí a Barcelona: el març anterior ja hi havia hagut vagues, però després del manifest de Manzanares hi hagué incendis de fàbriques i destrucció de màquines de filar. Fets semblants succeïren en diversos indrets de Catalunya. El moviment s'estengué a València i a Valladolid. A Madrid fa esferir les malvestats que hi provocaren els rebels, els quals es dedicaren a desvalisar les cases de Salamanca, del mateix Sartorius, fets amb els quals es perderen objectes de molt de valor artístic. Àdhuc el mateix cap de policia de Madrid, Francisco Chico, malalt de gravetat, no pogué fer-se escàpol i fou objecte de les ires populars: fou assassinat impunement en la mateixa plaça del seu domicili. Hi hagué dos ministeris llampecs presidits pel general Fernando Fernández de Córdoba i Duc de Ribas, escriptor i diplomàtic, respectivament. Aquest, el Duc de Ribas, no pogué dominar la situació davant el desbordament d'aquelles turbes i hagué de dimitir. La Reina cridà Espartero, que es trobava fora, el qual entrà a Madrid triomfalment el 28 de juliol, enmig d'aclamacions dels simpatitzants. Mentrestant havia ocupat interinament la Presidència del Govern el general Evaristo de San Miguel. En el Ministeri Espartero O'Donell fou ministre de la Guerra. Espartero caigué el juliol del 1856 i fou substituït pel referit O'Donell, comte de Lucena. Val a dir que el bienni progressista fou nefast en tots sentits per

diverses raons que seria molt llarg de relatar, la qual cosa preterim perquè el nostre objecte és solament emmarcar la vida de les Preses en el context estatal.

LES PRESES DES DEL 1853 FINS AL 1860

El 24 d'abril del 1853, en la sessió de l'Ajuntament, presidida pel batlle, Manuel Serrat, a petició de Miquel Solà, regidor síndic, s'acordà de rompre el Clot de les Gripies per tal de fer-hi arbres. La proposta de l'esmentat Miquel Solà consistia a reduir a conreu el referit Clot de les Gripies durant un quinquenni, per tal de preparar el terreny per fer-hi els citats arbres. L'al·ludit clot era erm i ple de pedres. El Consistori s'havia proposat de convertir en productius tots aquells llocs erms. Un altre dels llocs erms era el bosc de Malatosquera, però la darrerria del segle XVIII aquell indret ja s'havia romput i artigat i, per tant, la improductivitat d'aquelles terres pedregoses ja estava solucionada; però restava el Clot de les Gripies, lloc encimbellat, ple de pedres i rodejat de bosc. Per això els semblà que seria molt útil de convertir-lo en bosc, a continuació del que envoltava el susdit clot. Fou enviada a Girona la corresponent sol·licitud de llicència, però el Governador Civil ho denegà per les següents raons: primera, perquè aquell terreny no era comunal; i segona, perquè en el referit Clot de les Gripies no eren aplicables les regles prescrites per la Reial Ordre del 20 de novembre del 1841 per convertir-lo en arbrat. Així, doncs, aquells bons propòsits restaren frustrats i aquella situació encara continua en l'actualitat.

Després de la guerra dels matiners, acabada el maig del 1849, és possible que, com succeí en la guerra dels set anys, alguns dels que havien participat en aquella carlinada passessin a la muntanya i volguessin assegurar la seva subsistència convertint-se en trabucaires i fent tota mena de malvestats i excessos. Per això el 23 de febrer del 1854, el batlle de les Preses, que en aquella avinentesa era en Josep Avellana, en una nota de sol·licitud adreçada al Governador, li demanava 25 fusells amb baioneta i cananes per perseguir els bandolers, que **"arrabatant del seu domicili un hisendat el feren patir sofriments insoportables i després el deixaren anar"**; i afegia que **"el poble estava situat al peu d'unes bosquíries escabroses, i que amb escopetes de caça no es podia anar enlloc, car els bandolers**

anaven armats de trabucs. Solament li ho demano, per defensar les vides i les hisendes”, deia. No hem pas pogut escatir si aquesta petició fou corresposta per l'autoritat competent, però ens fa l'efecte que rebé “la llamada por respuesta. És possible que succeís algun altre fet per aquests contorns, no tan sonat com el d'en Toralles, a què ens hem referit suara, i per això es decidí de fer aquesta demanda al Governador. Per altra banda, el record del cas Toralles, esdevingut 10 anys abans, encara era viu en la memòria dels habitants de les Preses. Ignorem si el batlle, en treure a col·lació aquell hisendat que fou arrabassat del seu domicili i a qui feren patir sofriments insuportables, es referia al susdit Toralles o bé havia succeït un altre cas semblant.

NECROLÒGIQUES ENTRE EL 1840 I EL 1860

A les Preses, en aquella època, a més del rector i el vicari hi havia algun sacerdot beneficiat i religiosos exclaustrats que s'hi havien refugiat. Uns quants d'aquests moriren a les Preses. En efecte, Mn. Martí Camps, beneficiat, morí el 20 de desembre del 1843. Comptava 76 anys. En aquell mateix decenni també passà a l'eternitat Mn. Josep Masjoan, natural de Banyoles i resident a les Preses, fill de Joan i Gertrudis. L'òbit tingué lloc sobtadament el 23 de febrer del 1847, quan tenia 65 anys.

Més tard, concretament el 3 de febrer del 1853, tingué lloc el decés del Rvnd. P. Josep Matabosch i Feixes, religiós mercedari exclaustrat, natural i veí de les Preses, fill de Josep Matabosch i de Rosa Feixes. Comptava 75 anys i havia atorgat testament en poder de Francesc Maymó, notari públic d'Olot.

El 29 d'octubre del 1855 morí el Dr. Josep Mata, prevere beneficiat. S'havia doctorat a la Universitat de Cervera. Havia exercit el càrrec d'ecònom de les Preses a la mort del rector Damià Surroca, des del juliol del 1831, data en la qual el nou rector, Mn. Joan Masdexaxàs, es possessionà de la parròquia. El Dr. Mata en morir comptava 71 anys i era fill de Josep Mata i Soler i de Margarida Rovira, segona muller del referit Mata. L'esmentada Margarida havia passat a l'eternitat el 17 de febrer del 1844, després de llarga vida, car sabem que el 1781 va infantar el primer fill, germà gran del referit Dr. Mata.

Al cap de dos anys, el 3 de novembre del 1857, deixà aquest món vers l'eternitat Mn. Joan Prat, prevere, beneficiat, natural de Sant Iscle de Colltort, de 50 anys d'edat.

I finalment el 4 de desembre del 1860 morí Francesc Mata i Rovira, clergue beneficiat, primogènit de la referida Margarida Rovira i Llistosella i germà gran de l'esmentat Dr. Josep Mata. Havia vingut al món el 10 de gener del 1781; per tant, comptava 79 anys.

El nombre de defuncions entre l'any 1840 i 1860, ambdós inclosos, enregistrades a les Preses, fou de 776. D'aquests 776 difunts, 424 éren albats. Si ens adonem que en aquella època el poble de les Preses amb prou feina assolía els mil habitants, comprovarem que l'índex de mortalitat era excessivament alt. El 12-V-1858 morí en Josep Mata i Bertran.

MENTRESTANT, QUÈ SUCCEÏA A LA CAPITAL DE L'ESTAT?

En el paràgraf dedicat a les incidències polítiques esdevingudes a Madrid, hem vist que O'Donell ocupà el poder després de la dimissió d'Espartero, el qual s'havia retirat perquè la Reina havia acceptat la dimissió de Patricio de la Escosura, i en canvi no havia acceptat la d'O'Donell. Aquest, restablí la Constitució del 1845 amb alguna modificació en sentit més liberal, i procurà reprimir la revolució provocada per la Milícia Nacional mitjançant les forces comandades als generals Concha i Serrano, respectivament, les quals aconseguiren de sufocar-la en les jornades del 14 i 15 de juliol. Però al cap de tres mesos es provocaria una nova crisi governamental per culpa d'un gest de la Reina, no sabem si a gratient o no. Efectivament, en un ball de Palau, la nit del 10 d'octubre del 1856, la reina féu objecte de les seves atencions el general Narváez. Dos dies després O'Donell caigué i el substituí el Duc de València, o sia Narváez. Aquest suprimí la Milícia Nacional i reposà en llurs càrrecs tots aquells que havien estat cessats durant el bienni liberal. Narváez romangué un any just en la direcció del govern, car el 15 d'octubre fou rellevat per Francesc Armero, antic oficial de la Marina. El tarannà de la Reina era deixar-se portar per la "camarilla" o bé per algun favorit. En aquella escaiença tenia la priverança un jove militar d'origen català, anomenat Puig Moltó, el qual no sentia

cap simpatia per Narváez; i aquest hagué de deixar el càrrec. Era el 14 d'octubre del 1857. El seguiren dos breus Ministeris, el d'Armero, ja citat, i el d'Istúriz, que passaren sense pena ni glòria i no pogueren mantenir-se en el poder. En aquelles circumstàncies la Reina cregué que seria oportú de tornar a cridar O'Donell, el qual acceptà i formà un nou govern el 30 de juny del 1858. O'Donell es consolidà en el poder de tal manera que hi romangué per espai de 56 mesos, o sia prop de cinc anys, però al final ja estava cremat, consumit, i el 2 de març del 1863 caigué. Durant la seva gestió enregistrem, entre altres que seria llarg relatar, alguns fets transcendents: la temptativa carlina coneguda per "l'Ortegada" que fracassà rotundament; la guerra d'Àfrica, en la qual el mateix O'Donell participà com a general en cap, amb els general Echagüe, Zabala, Ros de Olano i, especialment, Prim, qui es cobrí de glòria. Un altre fet fou l'aventura de l'expedició a Mèxic, acabada per Prim, el qual, amb molta vista, abandonà aquella empresa amb la previsió que seria desastrosa. Aquella expedició fou empresa junt amb França i Anglaterra a fi i efecte d'acabar d'una vegada amb l'anarquia que allà regnava, per altra banda, Napoleó III pretenia entronitzar Maximilià, Arxiduc d'Àustria, com a emperador de Mèxic, però tot acabà en un solemne fracàs i Maximilià fou executat.

EL NOU CEMENTIRI DE LES PRESES

El 1850 ó 1851 s'havia construït l'actual capella dels Dolors, on anteriorment hi havia hagut l'altar del Santíssim. De bell antuvi, aquella construcció fou denominada l'obra nova. L'import d'aquesta capella pujà a 4.605 rals, sense comptar la quantitat que costà pintar-la, la qual cosa no fou duta a terme fins a l'any 1861. En ampliar-la, la segona meitat del segle XVIII, l'església ocupà gran part del cementiri, el qual estava situat entorn seu. Com pot veure el lector, en engrandir la referida església el cementiri quedà notablement reduït; i en bastir l'actual capella dels Dolors la necròpolis quedà encara molt més limitada. En aquelles circumstàncies, el rector, Mn. Josep Manté, cregué molt oportuna la construcció d'un clos per a cementiri, i amb aquest objecte començà a fer gestions prop d'en Josep Mata i Bertran per tal d'adquirir el terreny destinat a fossar. Sembla que les obres de l'església tingueren lloc simultàniament amb les del nou cementiri.

Segons el llevador de comptes de l'obra parroquial, les obres del nou cementiri costaren 1.742 rals, però aquesta quantitat només comprèn els rebuts des del nº 8 al 13, ambdós inclosos. Això indica que els set primers rebuts algun particular els va pagar, com, de fet, ve a insinuar la referència del capítol d'ingressos d'aquell mateix any 1853, on llegim: **“d'un particular ab varias pagas”**, 1.920 rals. Val a dir, però, que tant els ingressos com les despeses que figuren en els comptes de l'any 1853 es refereixen a l'any 1852. L'any següent, 1853, ja es construïren uns quants nínxols per valor de 620 rals; i cap als anys vuitanta ja eren 65 els nínxols existents en el nou cementiri. El primer enterrament en els nous nínxols tingué lloc l'any 1853. Val a dir que amb la construcció del nou cementiri es començà a enterrar en nínxols, si bé encara molts els sebollien a terra. Antigament no hi havia nínxols, i ordinàriament s'enterrava a terra. Solament els sacerdots, o bé persones benestants, amb llicència del bisbat, podien ser inhumats en tombes construïdes dintre de l'església. Volem puntualitzar que per sebollir un sacerdot a l'església no es necessitava llicència. Aquesta només la necessitaven els seglars si volien inhumar els seus familiars a l'església, en una tomba excavada especialment. A l'Arxiu diocesà he vist moltes llicències d'enterraments a les esglésies, però vull remarcar que la llicència era “semel pro semper”, o sia una vegada per sempre. Per tant, una volta aconseguida, amb el sol fet de posseir llicència de tomba a l'interior del temple ja podien inhumar-los. No calia sol·licitar permís. Tenim constància documentada que alguns membres de la família Mata foren inhumats en la tomba que tenien a l'altar del Santíssim d'aquesta època, abans de la reforma de l'església. L'època a què em refereixo és la segona meitat del segle XVIII; l'altar del Santíssim llavors estava emplaçat en l'actual sagristia, capella recentment bastida en ocasió d'haver estat instituït el benefici del Santíssim Sagrament pels marmessors de Mn. Joan Mata, rector de les Preses, traspassat l'any 1642. Una simple inspecció ocular a l'actual sagristia, permet de veure que fou una capella lateral, l'única existent llavors, en la qual, com hem dit, hi havia un altar destinat a la reserva del Santíssim.

Per finalitzar el present paràgraf, volem concretar que Mn. Manté es posà en contacte amb Josep Mata i Bertran, propietari del terreny destinat a cementiri, el qual sembla que el cedí desinteressadament.

LES GERMANES CARMELITES ARRIBEN A LES PRESES I S'HI INSTAL·LEN

Precedents

Durant el primer quart de segle que historiem, quasi un 90% de la població era analfabeta; i el progrés vers la disminució del nombre d'analfabets fou un procés molt lent.

Hem experimentat algunes etapes de vacil·lant recuperació en el sector de l'ensenyament, després del més eixorc regnat de Ferran VII, referent a aquest aspecte. Així veiem que per R. D. del 31 d'agost del 1834, fou creada l'Escola Normal d'Ensenyament Primari; i també el 21 de juny del 1838 fou decretat el pla d'instrucció primària. El 26 de novembre del 1838, fou establert el Reglament de les Escoles Públiques d'Instrucció Primària Elemental; i més tard, precisament el 15 d'octubre del 1843, fou creat el Reglament Orgànic de les Escoles Normals d'Instrucció Primària. Poc abans de la revolució del setembre del 1868, es promulgà una llei de reorganització de l'ensenyament primari, en la qual es posava l'ensenyament sota la tutela del clergat; i en les poblacions que no arribaven als 500 habitants, es confiava als rectors. Ja no cal dir que poc temps després, el 14 d'octubre de l'esmentat any, aquesta llei fou derogada pel ministre de torn en el govern de la "Gloriosa", Ruiz Zorrilla. Però tornant a anys anteriors, un Real Decret del 30 de març del 1849, que tingué per objectiu la reorganització de les escoles primàries, establí la inspecció de les escoles d'una forma permanent a base de sis inspectors generals i un inspector d'escoles per a cada província. Per la llei de Claudio Moyano, ministre d'Instrucció Pública del govern Narváez, promulgada el 1857, s'adjudicava al Municipi el sosteniment de les escoles públiques primàries; a les diputacions, els dels instituts de segon ensenyament i escoles normals; i a l'Estat el de les universitats, Escola Normal Central i escoles especials.

A més hi havia les escoles privades, que eren sostingudes per particulars, societats o corporacions, les quals també estaven subjectes a la centralització estatal i a la vigilància, i amb tot havien de passar pel mateix rasador que les escoles públiques, que eren les estatals. De bell antuvi es donà més importància a l'ensenyament i l'educació, per

als nois que per a les noies: prova d'això, és que mentre el 1834 s'inaugurava a Madrid, com hem dit abans, la primera Escola Normal per als nois, futurs mestres, la primera Escola Normal per a noies tardà encara vint-i-quatre anys a existir. Fou creada el 24 de febrer del 1858, sota la direcció de la "Junta de Damas y de Mérito". Tot i aquesta atenció al sexe feble, referent a l'ensenyament, tanmateix no deixava d'haver-hi discriminació, car des del grau elemental ja es feia distinció entre el que s'impartiria als nens i el que s'ensenyaria a les nenes. La geometria, física, història natural, agricultura i indústria i comerç, eren solament per als nens; en canvi les labors pròpies del sexe, nocions d'higiene domèstica, etc. seran el rol per qual es marginarà el sexe femení de tota formació científica i professional. Un altre clar exponent d'aquesta marginació femenina, el tenim en l'exemple que ens dona l'estadística del 1860: de les 22.060 escoles que hi havia en tot l'Estat Espanyol, solament 7.302 éren per a nenes. Les lleis no exclouien pas l'ensenyament i l'educació femenina, ans al contrari, insistien sobre la seva conveniència i àdhuc redactaven paral·lelament els programes per a ambdós sexes, però amb la distinció que hem referit més amunt. Per tant, la marginació femenina era un fet tal volta provocat per la mentalitat dels pares, els quals tenien la idea que a les nenes no els era necessària. A partir de la segona meitat d'aquell segle XIX que historiem, no faltaren paladins que advocaren per la promoció de la dona. Entre aquests fou de molt relleu la il·lustre publicista ferrolana Concepción Arenal, qui, ultra la seva tasca humanitària en molts aspectes, no deixà d'aixecar la seva veu en pro del feminisme, amb el consegüent ensenyament i educació de la dona. No és d'estranyar, doncs, amb aquest panorama que hem relatat pel que fa referència a l'ensenyament, que sorgissin les figures de P. Coll, Dr. Masmitjà, Teresa Aiguyol i tants altres, els quals, preocupats per l'abandó que s'observava en els infants del sexe femení en aquest sentit, superaren totes les dificultats per tal de fundar sengles congregacions i així pal·liar aquell oblit que, al cap i a la fi, repercutia en l'aspecte religiós.

Per al poble de les Preses tingué gran importància que, a més dels fundadors que hem citat, aparegués la gran i rellevant figura de Joaquina Vedruna i Vidal, avui elevada a l'honor de l'altar pel Pontífex de felïç memòria Joan XXIII, la qual, abrandada de la caritat més

pregona envers Déu i el proïsme, no regatejà esforços per realitzar l'objectiu que tant delia: la institució d'una congregació religiosa per al servei dels germans. El 26 de febrer del 1826 tingué lloc a Vic la fundació de les Germanes Carmelites de la Caritat per la susdita Joaquina Vedruna, amb la col·laboració del P. Esteve d'Olot O.F.M.C., que fou la pedra angular dels anhels de Joaquina i, a més, redactà els estatuts de la recent nascuda institució. Ja no cal dir que des del primer moment comptà amb el màxim suport del bisbe de la diòcesi, el gadità Pablo Corcuera, el qual feia poc que havia pres possessió del càrrec (agost del 1825) en substitució del Dr. Raimon Strauch, vilment assassinat prop de Vallirana durant el trienni liberal. No és pas aquí el lloc de fer el relat de l'activitat apostòlica de la Mare Joaquina Vedruna, ja que ens apartaríem de l'objecte del present estudi. Només ens resta exposar que en morir la citada fundadora, l'any 1854, eren vint-i-cinc les cases que tenia la nova congregació.

Fundació del nou convent de les Preses

El que succeí a les Preses és una rèplica del que ocorregué en tants pobles en els quals persones sensates, preocupades pel bé del poble i de la joventut, sol·licitaven la instal·lació d'alguna comunitat religiosa pertanyent a alguna congregació recentment fundada.

En el cas de les Preses, foren en Josep Mata i Bertran i el rector, Mn. Josep Manté, ambdós d'acord, els que assoliren d'interessar la Mare Paula Delpuig, successora de Joaquina Vedruna en el govern de l'institut, en la instauració al poble d'una comunitat de religioses carmelites. Les gestions havien començat l'any 1857, però fou al cap de dos anys, concretament el 19 d'abril del 1859, durant la gestió del nou rector, Mn. Francesc Canals, quan la M. Paula Delpuig acompanyà la germana Maria Freixes i dues germanes més, per tal que es fessin càrrec de la nova fundació. Des del primer moment els Mata es responsabilitzaren de tot: mobiliari, vestit, metge, medecines i manutenció. Arribats a aquest punt, ens veiem obligats a fer una digressió: quan s'establí la comunitat a les Preses, el 19 d'abril del 1859, Mn. Josep Manté ja no era a les Preses, car ell era ecònom i en proveir la parròquia hagué de marxar. Com hem dit, el rellevà com a rector Mn. Francesc Canals, fill d'Olot, el qual vingué de Torroella, on exercia el

càrrec d'ecònom d'aquella vila. Per altra banda, en Josep Mata i Bertran el maig del 1858 havia passat a l'eternitat, a l'edat de 45 anys. Si és que la data de l'arribada de la primera comunitat de germanes carmelites a les Preses és correcta (19-4-1859), llavors cal esmenar el que diu el llibre "Historia Documental de la Congregación de las Hermanas Carmelitas de la Caridad". En efecte, després de dir en el citat llibre, escrit per Ana Maria Alonso, que els Mata es feien càrrec del mobiliari, vestit, metge, etc. segueix dient: **"el 8 de mayo del mismo año (1859), una vez vistas sobre la marcha las condiciones, la madre Paula Delpuig y don José Mata firmaban en Vich una contrata privada por la qual las Hermanas se comprometían a dar enseñanza gratuita y la familia Mata se obligaba a correr con todos los gastos acostumbrados"**. Vist aquest text, preguntem: com podia en Josep Mata i Bertran signar a Vic un contracte privat amb la mare General de la Congregació, si ja feia un any que havia passat a l'eternitat? L'hereu del mencionat Josep Mata era en Nicolau Mata i Faras, i en aquella avinentesa tot just comptava 14 anys. Amb tot això, hi ha quelcom que no funciona: o bé la data en lloc de 1859 ha de ser 1857, i en aquest cas es conjuminaria molt bé tot, o sia en Mata hauria pogut presenciar l'arribada de la primera comunitat i, per altra banda, també hauria pogut signar el referit contracte; o bé suposades la correcció de les dates, no fou en Josep Mata qui signà el repetit contracte. A totes passades, referent a això, en el susdit llibre hi ha una nota en la qual es fa constar que el contracte original s'havia perdut, i s'afegeix: **"en el archivo del colegio existe una copia a mano sin autenticar, en la que se añade una nota diciendo que el documento original lo entregó el señor Mata a la madre Sacramento"**. (Vol. II de la dita obra, pàg. 120 i nota nº 84 de la pàg. 121).

Val a dir que aquesta nota és força sospitosa pel que fa referència a la realitat de qui estampà la seva signatura en el citat contracte. Llavors, en la hipòtesi que les dates són exactes, ens inclinem a pensar que fou algun dels tutors de l'hereu, entre els quals devia figurar la mare del dit Nicolau, Caterina Faras, muller d'en Josep Mata i Bertran, plena de vida en aquella data del 1859.

Continuant el relat de l'establiment de les Germanes Carmelites a les Preses, hem de dir que el cens demogràfic d'aquell any 1859 era

de 1.178 habitants. Per altra banda, el 1861 obtingueren la llicència de poder tenir oratori a la planta del primer pis.

El nombre d'alumnes anà en augment, de manera que el 1870 ja n'hi havia 65; i tot i que el cens demogràfic anava baixant, el nombre de nenes alumnes augmentava, per tal com no sols hi assistien nenes de les Preses, sinó també dels pobles veïns. Això és una prova ben remarcable que el poble i la comarca estaven satisfets de l'eficàcia del seu ensenyament. Hem parlat en el paràgraf anterior de la centralització estatal de què era objecte l'ensenyament, fet que era moltes vegades oportú i molt convenient, atesa la desídia i negligència que molts municipis tenien en aquest tema; però també és veritat i evident que moltes vegades perjudicà les escoles privades de provada eficiència. Tal hauria estat el cas de les Preses amb relació a l'escola de nenes regentada per les esmentades Germanes Carmelites, si aquestes no haguessin comptat amb la fermesa i constància de la població a l'hora d'enviar llurs filles al col·legi de les "Hermanes", des de Girona s'enviaven mestresses per tenir cura de la població infantil femenina. Unes quatre o cinc vegades la Junta d'Instrucció de Girona envià a l'Ajuntament sengles ternes per al nomenament d'una mestra destinada a regentar l'escola de nenes, estatal, com se suposà; però cada vegada el Consistori no es donà per assabentat, fent l'orni. Mes arribà un moment que sota les amenaces de la Junta Provincial d'Instrucció pública l'Ajuntament hagué de flectir-se a les exigències de la susdita Junta. Mentrestant, però, ja havien passat uns quatre anys que les arques municipals, ben mancades de cabals i exhaurides, s'esltaviaren el pagament del salari corresponent. Tanmateix, el clima, tant per part del poble com per part de l'Ajuntament, era prou ben favorable a la comunitat de religioses; aquest tarannà del poble féu que moltes mestres assabentades de la situació es desentenguessin de sol·licitar plaça a les Preses, car veien que era anar-se a condemnar a l'ostracisme. Malgrat tot el que hem exposat, no faltà qui volgué provar fortuna; fou una tal Elvira Bosch, natural de Llers. Aquesta, des del citat poble, adreçà una missiva datada el 8 d'agost del 1870 al rector de les Preses, Mn. Francesc Canals, demanant-li si seria convenient que ella ocupés la plaça de mestra de les Preses. Tot seguit, com volent justificar la pregunta, afegia: **"Porqué no quisiera ser cómplice del despojo de**

la enseñanza que el gobierno pretende hacer a las hermanas carmelitas"; i continuava dient que, arribat el cas, procuraria que hi hagués la màxima harmonia amb elles (les carmelites) mentre que si ella no hi anava donarien la plaça a una altra que possiblement seria causa de vengines. Acabava a lletra amb el plec que demanés informacions al Sr. rector de Llers i altres persones solvents referents a la seva conducta. Va escriure una altra carta amb semblants termes al batlle de les Preses, que en aquella avinentesa eran en Pere Avellana, però sense demanar consell, com feia al Sr. rector. No sabem quina resposta li donaren, però fets posteriors demostren que prengué possessió de la susdita plaça. No cal dir que el Consistori de les Preses, davant la insistència de la Junta Provincial urgint la provisió de la citada plaça, devia prou apressar-se a donar una resposta afirmativa. Però aquella noia que anava a les Preses amb tan bones disposicions, solament pogué exercir un curs, car el 28 d'agost del 1871 morí en la flor de la joventut, als 28 anys.

El càrrec restà vacant alguns anys, però preterim l'explicació del que succeí després per tal com ja passaria del límit de l'ordre cronològic que ens hem proposat en la confecció del present treball.

L'HOSPITAL

Volem remarcar que l'Hospital fou fundat molt abans del període que abasta el present estudi, car el fundador fou Mn. Joan Verntallat i Alibés, marmessor del testament de Mn. Manuel Verntallat. Una volta enllestides les obres fou inaugurat, l'any 1799, gràcies les 1.000 lliures dels béns del testador, les quals hi foren esmerçades. Fou edificat sota la invocació dels Sants màrtirs Cosme i Damià; i podien entrar-hi tots els pobres malalts mancats de béns vinculats per parentiu amb Mn. Manuel Verntallat, fins al quart grau. També hi podien ingressar tots els servents del propietari del mas Verntallat de la parròquia de Sant Privat de Bas, com també el mateix amo i la família, si vingués el cas de ser pobre, però amb la condició que habitessin en dit mas i fossin descendents en línia recta del citat amo que en aquella avinentesa hi havia; però en el cas que tant l'amo o propietari no visquessin en l'esmentat mas, havia de ser com no tinguda aquesta clàusula, si no fos que llur

La casa de l'hospital de les Preses, inaugurat l'any 1799. Actualment s'hi estan fent obres per convertir-lo en casa de colònies. (Foto de l'autor).

lloc de residència fos a les Preses, ja que prioritàriament eren els malalts pobres de dita parròquia els que tenien dret. Passarem per alt totes les vicissituds per les quals passà fins al període que comença aquest present treball, a fi i efecte de limitar-nos al període 1840-1870, que és el que ens hem proposat de descriure aquí.

Des de la fundació de l'Hospital, o sia des que començà a funcionar, fou creada una Junta d'Administració que tenia cura de la bona marxa d'aquell centre benèfic. Així, tenim que el 13 de febrer del 1844, mentre ocupava l'alcaldia en Ramon Gasó, aquest determinà substituir el Rvnd. Martí Camps, traspassat el 29 de desembre de l'any anterior, pel Rvnd. Dr. Josep Mata, Prevere, sense cap més modificació de la Junta designada l'any 1839, la qual estava formada pel ja citat Mn. Martí Camps, prevere, Josep Mata, Ramon Gasó i Bartomeu Casanova.

El 1846, aquella Junta creada l'any 1839 fou rellevada per votació, per majoria, pels següents: Josep Fageda, Joan Codina i Francesc Ferragut, continuà en el càrrec el ja referit Dr. Josep Mata, prevere. El 19 de juny del 1846 tingué lloc aquella forta tempesta, ja

mencionada suara, que perjudicà seriosament l'Hospital, car quedaren tots els baixos inundats a causa de la proximitat del torrent. El 1850, el Consistori, presidit per Josep Colomer, confirmà en el càrrec els administradors elegits l'any 1846. El 1855, la Corporació Municipal es reuní en sessió per tal de proveir la vacant causada per l'òbit del Dr. Josep Mata, Prevere, finat aquell mateix any, però no hem pogut escatir qui fou el substitut, car l'acta de la sessió d'on hem extret la notícia és incompleta.

En virtut d'un ofici del governador tramès al batlle de les Preses, datat el 19 d'abril del 1859, aquest manà fer un pressupost per a obres d'habilitació, reparació i ampliació de l'hospital, pel mestre d'obres d'Olot Jacint Argentó, el qual, presentat sobre el terreny en visita d'inspecció, considerà que les obres més necessàries eren: dues portes de dos batents per a les finestres, 550 sous; 34 canes quadrades de celràs a 12 sous cana, resultaven 442 sous; eixamplar la nau de la capella i arranjar un passadís, 3.300 sous; construir un peu per a les aigües, 2.000 sous. Total, 6.292 sous. Desconeixem si es portaren a terme tots els referits treballs pressupostats el 19 de maig de l'esmentat any. Ens decanem, però, a opinar en sentit negatiu, ja que tenim indicis que, si bé es va fer alguna cosa, es procurà de retallar tant com es pogué la quantitat del pressupost: es féu tot allò més imprescindible, però s'anà, en la resta, de cara a l'estalvi. Sembla que en lloc del pou es construí una cisterna; i respecte a la capella, en lloc d'eixamplar-la s'hi féu una lleugera modificació, que consistí a allargar-la en sentit est uns tres o quatre metres, espai suficient per a un petit frontispici orientat vers el nord. Aquesta capella estava dedicada a Santa Llúcia. Abans de la contesa civil, a despit que l'hospital com a tal ja no funcionava, encara s'hi celebrava la missa el dia de la festa de la Santa i sempre que algun devot, per raó d'alguna prometença, n'hi feia celebrar. Ens referim abans de la contesa del 1936, és clar.

L'altar major el presidia la imatge de l'inclita màrtir siracusana, franquejada per les dels Sants metges Cosme i Damià, titulars de l'Hospital. Les rendes d'aquest, o sia de l'hospital, eren molt minses, puix que només provenien dels censals que en Joaquim de Trinxeria i en Joan Gasó crearen l'any 1801, i del d'en Joan Mir, creat el 1846, i d'algun donatiu eventual. Com hom pot veure, la Junta d'Administració

havia de filar força prim, per tal com el tema crematístic constituïa un fort "handicap" a l'hora de fer considerables despeses en obres; i per això era molt prudent que la Junta tingués cura d'economitzar al màxim possible.

Des del 1840 fins al 1865, hi ha notícies que hi havia alguns treballadors. En efecte, l'Ajuntament l'any 1840 nomenà Josep Colomer amb el càrrec de receptor; cobrava 60 sous anuals. El metge, sense nomenament, només llogat per simple contracte, era el Dr. Benet Codina, de Sant Privat, que percebia dotze unces anuals. Ultra els que hem citat, hi havia en Joan Maiola i la seva esposa, Maria, que tenien cura dels malalts i prestaven llurs serveis també per contracte; el seu salari era de 40 sous anuals per a cadascun d'ells.

L'any 1860 el nombre de malalts internats era de quatre; però el primer mes del citat any morí un home, o sigui que tan sols hi quedaren dos homes i una dona.

La resta del segle l'Hospital va anant fent la viu-viu, fins a la seva extinció.

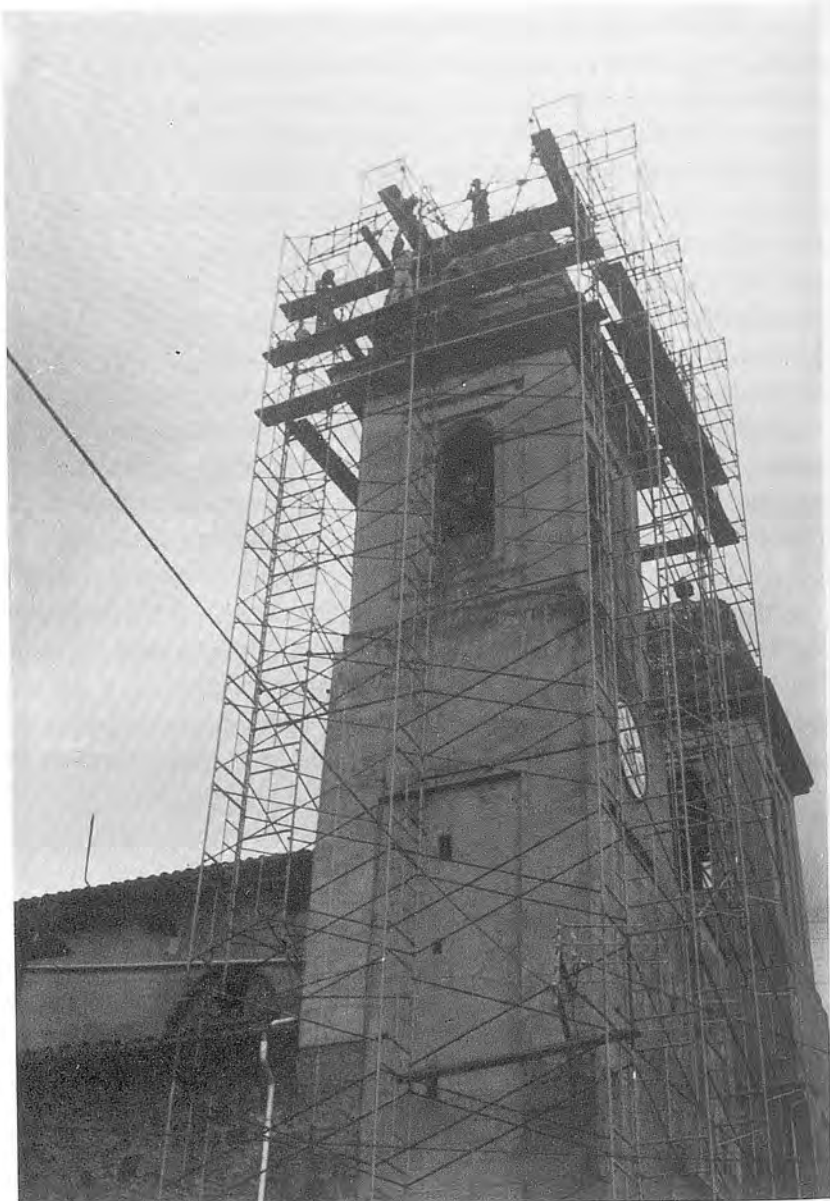
Val a dir que el susdit Hospital també fou utilitzat com a escola, a despit d'haver-hi malalts, ja des de molts anys enrera; però després habilitaren una sala de l'Ajuntament, ja molt abans de la contesa del 1936, fins que les noves escoles foren inaugurades, l'any 1934. Actualment es procedeix a la remodelació de l'edifici a fi i efecte d'habilitar-lo com a casa de colònies.

L'ESGLÉSIA DE LES PRESES EN AQUEST PERÍODE DEL 1840 AL 1872

Durant el darrer quart del segle XVIII tingué lloc l'ampliació de l'església de Sant Pere de les Preses. Es deixà amb les mateixes dimensions amb què ha arribat fins als nostres dies. Per més que hem maldat a fer recerques a fi i efecte de descobrir quan foren començades les obres, o bé la data de la inauguració una volta enllestides, ens ha estat del tot impossible de trobar algun document relacionat amb aquesta ampliació. Ni a l'Arxiu Diocesà ni en els Parroquial i Municipal de les Preses, no hem topat amb cap document relacionat amb les obres d'ampliació; ni tan sols no hem trobat cap concessió de llicència per efectuar-la.

Només tenim constància que en la visita pastoral duta a terme a les Preses el 23 de juny del 1738, el bisbe Bastero i Lledó (1728-1745) es reuní amb el batlle i els regidors, pabordes i poble en general, i els exhortà a dur a terme una ampliació de l'església, donada la insuficiència de la que llavors hi havia per haver experimentat el poble de les Preses un notable creixement. En aquest document hom descobreix la necessitat d'engrandir l'església, però d'això a trobar una notícia referent a l'execució de les obres, sia per començar-les, sia per a inaugurar l'església, ja enllestida i engrandida, hi ha una gran distància. Només trobem una pista que ens facilita en Francisco Zamora en el seu periple per Catalunya. En passar per les Preses, diu: "**Pasamos por el lugar de las Presas que es una población muy corta como de 100 casas, la cárcel la han hecho poco tiempo hace. La iglesia se está acabando. Hay una fábrica de pintados. Se hacen algunos lienzos bastos y alguna ropa de lana. Hay tres fábricas de caxas de origuela. Des de aquí se va al hostel del Bos de Fosca (sic) en cuyas cercanias se advierten unas ruinas considerables de población antigua de la cual habla Roch en la historia de Gerona, pero según la ligereza de la piedra y demás que hay allí, y en las cercanias de Olot se puede inferir haber habido en este territorio algún volcán. En este mesón acaba la Plana de Bas y empieza la de Olot**".

No consta la data precisa en la qual Zamora passà per les Preses, però sembla que fou entre els anys 1788 i 1790; ja hem vist que segons ell en aquella ocasió s'estava enllestint l'església. Aquesta és l'única pista que tenim relacionada amb la seva construcció efectiva. A totes passades hom considera que restà enllestida en la seva estructura general, però que quedaren moltes coses per fer, com és ara el cloquer, l'escalinata, els altars, etc. Així ens ho demostra el contingut de l'acta de la sessió de l'Ajuntament que tingué lloc el 12 d'agost del 1862, presidida pel batlle, en la qual es deliberà sobre l'estat ruïnós i d'interinitat en què es trobava el temple parroquial; i s'estudià els mitjans que es podrien adoptar per a la seva prompta restauració. I feien constar que ja a la darrerria del segle passat (s. XVIII) es trobava en estat lamentable; i que aquesta circumstància ja havia obligat a llurs passats posar-ho en coneixement del govern, tot implorant els auxilis

Les Preses. Cloquers de l'església parroquial després de la reforma efectuada els anys 1911 i 1912 a cura de l'arquitecte Alfred Paluzie, d'Olot, però amb la bastida col·locada amb motiu de la instal·lació del nou parallamps i la restauració del campanar de llevant, verificat el juny del 1987. (Foto de l'autor).

públics per remediari-ho. Assabentat el govern de tot això, manà fer els plànols que encara existien a l'Acadèmia de Sant Carles i que per culpa de les convulsions polítiques del moment no fou possible de fer realitat.

Finalment, en aquella sessió extraordinària s'acordà de recórrer a la Reina, per mitjà del Governador civil, perquè vista la necessitat urgent de reparació se servís de posar l'església a la terna de preferència, i fes passar l'enginyer provincial per tal que fes el pressupost de l'import de les obres.

De tot això que acordà el Consistori amb tota la bona fe, res de res, ja que els fets posteriors no ens indiquen pas cap intervenció estatal; ans al contrari, observem que amb totes penes i treballs s'adquiriren algunes imatges, es bastí i decorà algun altar, i alguna altra cosa, com ja veurem. Per altra banda, ateses les circumstàncies polítiques del moment (la inestabilitat del govern, car O'Donell, cap del govern, caigué el 2 de març del 1863 y el seguiren tres Ministeris llampec presidis succesivament per Miraflores (2-3-1863/14-1-1864), Arrazola (15-1-1864/1-3-1864) i Mon (1-3-1864/16-9-1864), no era pas el moment propici perquè el govern es preocupés de reparacions d'esglésies.

Tenim constància d'un reguitzell de rebuts, que constitueixen un clar exponent del desmantellament de l'església pel que fa referència a imatges. Per això el rector de torn particularment, Mn. Francesc Canals, maldà per l'adquisició de totes aquelles imatges que eren necessàries per a l'església, com també per decorar algun dels altars de recent construcció, com és ara l'actual capella dels Dolors i algun altre.

Així, la primera de l'any 1860 foren encarregades a l'escultor gironí Ignasi Murtra, **“una imatge dels Dolors ab son fill a la falda de set pams de proporció i altra de Santa Maria de la Cabesa de cinc pams”**. El preu fou de quatre dobles de quatre i una pesseta. El 12 de juny del 1860 el referit Ignasi Murtra signà la carta de pagament conforme havia rebut la citada quantitat de part de Caterina Faras, Vda. de Josep Mata.

Aquell mateix any 1860, fou bastit a l'església de les Preses un nou altar dedicat a Sant Antoni. Tot plegat costà 48 duros, que foren

pagats al mestre d'obres per l'esmentada Caterina Faras. El rebut fou signat pel mestre d'obres el 18 d'agost del 1860.

L'abril del mateix any també fou construït l'altar de Sant Isidre. Així ho hem constatat per mitjà de l'època signada pel rector, Mn. Francesc Canals, i l'obrer, Joan Casanova, els quals reconegueren que havien rebut de Caterina Faras la quantitat de vint-i-set duros, import de la construcció del referit altar de Sant Isidre. Aquesta època està datada el 18 de maig del susdit any 1860.

També treballà a l'església de les Preses l'escultor Baltasar Tenas, especialment a l'altar de la Verge dels Dolors. El 9 d'octubre li foren pagades tres unces en concepte dels seus treballs realitzats a l'altar dels Dolors; i en aquelles mateixes dates s'estava pintant l'altar de Sant Isidre, tasca que estava a càrrec de Fidel Soler i Cols, el qual, pel seu treball en el citat altar, cobrà la quantitat de 65 sous.

Cal remarcar que l'escultor Ignaci Murtra, a part de la Verge dels Dolors ja citada, també realitzà una imatge de Crist Crucificat d'uns nou pams, que s'havia de col·locar a l'església parroquial de les Preses. El preu fou de 48 duros en or, pagats per Caterina Faras, Vda. Mata, al dit Murtra. I és curiós que en un dels altars també hi havia una imatge de Santa Apol·lònia realitzada per Fidel Soler aquell mateix any.

Segons certificà Mn. Francesc Canals, rector de les Preses, Caterina Faras aquell any 1860, fins al 19 de novembre, havia lliurat a favor de l'obra de l'església, amb fustes i jornals de fuster, per valor de 124 duros i una pesseta, dos rals i setze maravedís; amb jornals de mestre de cases i materials, trenta-quatre duros i dos rals; amb vestits i ornaments d'imatges, dinou duros, tres pessetes, un ral i setze maravedís. Total: cent-setanta vuit duros i dos rals.

Pintar i decorar l'altar dels Dolors i realitzar altres treballs, tot plegat, ascendí a 1.118 rals.

A la darrerria del 1861 ja s'havien enllestit l'altar del Sant Crist i l'altar de les Ànimes. Tot plegat havia costat 1.020 rals, pagats a Josep Salgueda, el qual havia tingut cura d'aquelles obres. Estengué el rebut a les Preses el 3 de març del 1862.

A la darrerria del 1861 o a la primeria del 1862, fou enllestit l'altar de la Puríssima. L'obra fou encarregada a Josep Salgueda i Solà, segons es desprèn d'una carta de pagament que hem vist signada pel

susdit Salgueda, en la qual diu: **“Tinc rebut de la Sra. Caterina Mata la quantitat de vintiquatre duros per haber edificat un altar de Ntra. Sra. de la Concepció de Sant Pere de les Preses - Les Preses 31 de gener de 1862 - Josep Salgueda i Solà”**

En aquest altar hi fou col·locada una imatge de la Immaculada Concepció, obra realitzada per l'escultor de Barcelona, Domènec Talarn. Aquest és l'únic escultor de nota que féu algun treball per a les Preses, era deixeble de Damià Campeny, i realitzà juntament amb en Padró, l'ornamentació de l'edifici conegut pels “Porxos d'en Xifré”, de la ciutat comtal, projectat per Damià Campeny. fou un imatger de prestigi. Llàstima que la major part de la seva obra no s'ha conservat, per tal com fou destruïda durant la contesa civil del 1936. Però encara es conserva un grup escultòric titulat el Calvari a la catedral de Barcelona. També es distingí en la realització de figures de pessebre. Els seus fills, Josep i Pere, seguiren les petjades de llur progenitor en escultura i pintura respectivament; però llur fama no transcendí als límits locals. En Talarn, el vell, havia nascut l'any 1812 a la ciutat comtal, i hi morí el 1902.

La imatge de la Immaculada Concepció de les Preses, obra de Talarn, també desaparegué durant la revolució del 1936 a causa de l'eufòria iconoclasta. Hem vist un rebut o carta de pagament relacionat amb dita imatge, que diu així: **“Cuenta que ha hecho Domingo Talarn, escultor, de la elaboración de una Purísima Concepción a la orden de Dn. Juan Soler, pbro.**

Por la Virgen ..... 50 duros

Por el cajón y trabajo de embalar .. 3 duros

Por el transporte ..... 6 reales

Recibí de D^a. Catalina Faras de Mata del pueblo de las Presas.

Barcelona, 22 de mayo de 1862.- Domingo Talarn”.

En Domènec Talarn també realitzà per a la parròquia de les Preses una imatge de Sant Josep, també destruïda el 1936, pel preu de 133 duros amb 18 rals. Així ho deduïm del rebut signat a Barcelona per l'esmentat Talarn, amb data del 20 de juliol del 1863, en el qual féu constar que Mn. Francesc Canals, rector de les Preses, li havia pagat l'esmentada quantitat.

El referit any 1863, també fou estrenada una pica de batejar de marbre d'Itàlia realitzada a Barcelona, en els tallers d'escultura en marbre d'en Felip Casoni, situats en el carrer Nou de Sant Francesc nº 40. El preu de 48 duros pèr raó de la pica i de 5 duros per a la tapa. L'embalatge valgué 2 duros. Pel març del 1863 ja estava instal·lada a l'església de les Preses. La decoració del baptisteri estigué a cura de Francesc Jordà, d'Olot, el qual pintà un quadre a l'oli amb destinació al susdit baptisteri, pel preu de 40 duros, quantitat que Mn. Francesc Canals, rector, pagà a Francesc Jordà en data del 13 d'abril del 1863.

En Francesc Jordà, ultra el que hem referit, treballà alguns dies a l'església de les Preses aquell any 1863, ja que pintà i decorà sis altars. Pel setembre de l'esmentat any ja estaven enllestits, i el preu fou de 10 unces d'or, que Mn. Francesc Canals féu efectives al referit Jordà.

Com pot apreciar el lector, en aquell decenni dels seixanta del segle passat hi hagué una intensa activitat constructiva a l'interior de l'església de les Preses, ja per l'adquisició d'imatges, ja perquè es bastien nous altars, amb la seva consegüent decoració. Així tenim que foren adquirides les imatges de Sant Pelegrí, Sant Miquel dels Sants, Santa Teresa, Santa Caterina, Sant Grau i Sant Lluís Gonçaga. Aquestes imatges foren pintades i daurades l'any 1864 pel preu de trenta-dos duros, pagats a Francesc Jordà pel seu treball realitzat. El 1865 fou enrajolada part de l'església i fou realitzat un armari a la sagristia.

Pel que fa referència a ornaments, el 1865 foren confeccionades dues dalmàtiques i dues casulles negres, dues dalmàtiques blanques, dues de vermelles i una capa blanca, tot pel preu de 119 duros. L'autor de la confecció de tots els esmentats ornaments fou un tal Tomàs Planas, sastre del qual ignorem el domicili.

A causa de tantes obres, sembla que una volta enllestida l'ampliació de l'església restà en un estat d'interinitat per espai de més de setanta anys. La construcció dels altars de la Puríssima, Sant Antoni, Sant Josep, Sant Isidre, les Ànimes i el Sant Crist són un clar exponent de l'estat transitori en el qual es trobava l'església de les Preses; i no parlem de l'altar de la Verge dels Dolors: la capella havia

estat erigida de nova planta, i s'hi feren quantioses despeses per al seu agençament i decoració. En efecte, hem pogut constatar, per mitjà d'un compte datat el 17 de febrer del 1861, que fins a la referida data s'hi havien esmerçat 2.132 rals i 17 maravedís, quantitat que cobrà en Baltasar Tenas Lamarca, escultor, autor de l'obra executada, de mans de Caterina Faras. Tenas hi realitzà moltes motlures, fullatges i altres elements d'ornamentació. Per altra banda, també treballà a l'altar dels Dolors en Francesc Casanova i Bassols, d'Olot, en tot allò que fa referència a la ferramenta, com és ara sengles baranes de les dues escales que menaven al cambril, i una altra barana, també de ferro, que anava de banda a banda de dita capella, la qual, amb el seu corresponent graó, seria utilitzada per a combregador. L'import de tot això pujà a la quantitat de 101 rals i 24 maravedís. Volem remarcar que el referit Francesc Casanova era en "Manxa" d'Olot; el seu taller de manyeria estava situat en el carrer de Sant Rafel.

De bell antuvi, hom pot pensar en una extremada magnanimitat de la Caterina Faras, Vda. Mata, car el lector s'haurà adonat que la major part dels pagaments de totes les obres que fins aquí hem exposat, varen córrer a càrrec d'ella; però hem de puntualitzar que totes les quantitats pagades per ella procedien dels diversos benefets fundats per sacerdots de la casa de la Mata, que en aquella ocasió es trobaven vacants a causa de la seva incongruïtat; per disposició del Bisbe de la diòcesi llurs rendes havien d'ingressar al fons de l'obra parroquial. Això ho sabem per diversos conductes, entre els quals hi ha la carta de pagament que tot seguit reproduïm. Diu així: **"Tinc rebut de la Sra. Caterina Mata, viuda, la cantitat de quatre sents duros procedents del benefici que segons disposició del Sr. Bisbe dehuen invertir-se per la obra de esta Iglesia parroquial y declaro haver invertit dita quantitat a est fi. I perquè consti libro la present en San Pere las Presas als 15 de juny de 1862.- Franc^o Canals, Rector.**

Són 400 duros".

No cal dir que amb tantes obres es donà una forta empenta que contriubí a l'esplendor i relleu de l'església en el seu interior. L'aspecte que adquirí segur que arribà fins al juliol del 1936, data en la qual fou espoliada, amb la desaparició de totes les imatges.

El 1862, cap a la darrera, es feren algunes obres a la teulada de l'església per valor de 212 sous; i l'any següent s'efectuaren obres al campanar per l'import de 331 sous.

Més tard, concretament el 1868, s'acabà d'enrajolar l'església; i aquestes obres pujaren a la quantitat de 255 sous. Creiem molt versemblant que en fallir aquella subvenció estatal sol·licitada per l'Ajuntament l'any 1862 per mitjà del Governador civil, tal com hem vist suara, demanaren al Prelat que autoritzés la utilització de les rendes dels benifets fundats per sacerdots oriünds de la casa de la Mata, a favor de l'obra de l'església, a fi i efecte d'adecentar i furnir la citada església de tot allò necessari per al culte, i, ultra això, esvanir aquell aspecte ruïnós que, com afirmà el Consistori, oferia a tot visitant.

No podem pas preterir la sotragada que rebé el fons de l'obra a causa del robatori, per part d'algun o alguns subjectes desaprensius, de la quantitat de 2.000 sous. El fet succeí el juny del 1863.

El 1869, s'encarregà un plànol per a un nou altar major a Baltasar Tenas i Lamarca; però sembla que no passà d'un simple projecte, car en els llibres parroquials de l'obra no hi ha constància de res relacionat amb el susdit altar major.

L'ESTAMENT ECLESIASTIC DURANT EL PERÍODE 1840-1870

L'any 1840, Mn. **Joan Masdexaxàs** era el rector de les Preses. Havia pres possessió de la parròquia el juliol del 1832. Aquest, el febrer del 1850 es retirà a Olot per causa de malaltia, i hi morí el 20 de juliol del 1852. Mn. **Masdexaxàs**, durant el seu rectorat el serviren com a vicaris Mn. Joan Soler, des del juliol del 1844 fins al 19 de desembre del 1849, i abans de l'arribada del referit Mn. Joan Soler, Mn. Ramon Camprubí, beneficiat, fins a la seva mort, ocorreguda el 21 de juny del 1841; desaparegut aquest ajudà el rector Masdexaxàs el Dr. Josep Mata, beneficiat, fins al nomenament de l'esmentat Soler. El successor del citat Mn. Soler fou Mn. Pere Sabater, el qual fou nomenat vicari de les Preses; prengué possessió el 24 de desembre del 1849 i marxà l'octubre del 1851.

El març del 1850, Mn. **Josep Manté**, fou nomenat regent de la parròquia de les Preses. Tingué per vicari durant algun temps el

mencionat Mn. Pere Sabater. El juliol del 1852, després de l'òbit de Mn. Masdexaxàs, Mn. **Josep Manté** fou nomenat ecònom, càrrec que exercí fins al maig del 1857. Mn. Manté, a més de l'esmentat vicari, Mn. Sabater, també tingué com vicaris col·laboradors seus tot un reguitzell de sacerdots. Foren els següents: Mn. Joan Ordeix, successor del citat Mn. Pere Sabater, des del 30 d'octubre del 1851 fins al 20 de gener del 1852; Mn. Josep Coderch, des del febrer del 1852 fins al juny del mateix any; Mn. Esteve Hostench, des del juny del 1852 fins al setembre del 1853; Mn. Pere Font, des del setembre del 1853 fins al maig del 1855; i Mn. Ramon Prat, des de l'octubre del 1855 fins a l'abril del 1857.

El 26 d'abril del 1857 prengué possessió de la parròquia de les Preses, com a rector. Mn. **Francesc Canal**. En un document del bisbat llegim: "**Francisco Canal Presbítero, Ecónomo de Torroella de Montgrí, entre los de la terna de opositores es nombrado párroco de las Presas, por defunción del Rdo. Juan Masdexaxás, Presbítero. Dado en Palacio a 12 de marzo de 1857. El 2 de abril hizo juramento y se le hizo colación y canónica institución. El 26 de abril tomó posesión real y corporal - Firma Ildefonso Irizar**".

En prendre possessió el nou rector, Mn. Josep Manté, ecònom durant la vacant de la parròquia passà a ser vicari del flamant rector, per nomenament fet la darrera del mes d'abril d'aquell any 1857; ho fou fins al gener del 1861. El succeí en la vicaria Mn. Joan Espunya, des del març del 1861 fins al juliol del 1889, o sia durant tot el rectorat de Mn. Francesc Canal, ja que aquest passà a l'eternitat a les Preses el 12 de juliol de 1889, a l'edat de 73 anys. Era natural d'Olot, fill de Joan de Puigpardines i de Teresa Font, de les Preses.

Ultra els sacerdots que hem citat dedicats a la "cura animarum", en descobrim altres que foren obtentors de sengles benifets, com és ara Mn. Martí Camps, traspasat el 20 de desembre del 1843, el qual estava en possessió d'un benifet des del juliol del 1820, o Mn. Ramon Camprubí, també beneficiat des de l'any 1834 fins el seu decés, ocorregut el 21 de juny del 1841, a l'edat de 52 anys; i finalment el Dr. Josep Mata i Rovira, fill de Josep i Margarida, natural de les Preses, el qual estava en possessió d'un benifet des de l'any 1830. Aquest, com hem dit suara, morí a les Preses el 29 d'octubre del 1855.

Església de Sant Pere de les Preses. Capella dels Dolors, construïda el 1850 o 1851, situada en el lloc on antigament hi havia la porta d'accés al temple i, per tant, la façana de l'antiga església. De vell antuvi aquesta capella fou coneguda per "l'obra nona". (Foto de l'autor).

També hem descobert dos sacerdots religiosos exclaustrats anomenats Ramon Montorrió i Miquel Pujol, però no hem pogut escatir de quines ordes religioses procedien.

Com ha pogut apreciar el lector, en comparança amb el segle anterior (el XVIII), fou molt reduït el nombre de beneficiats (només dos) en aquest període; i el motiu d'això fou la incongruïtat del benifet, per culpa de les rendes que no donaven el suficient per poder-ne viure l'obtentor del benefici. Mn. Bartomeu Camps i Serrat, mort el 1890, fou el darrer beneficiat que hi hagué a les Preses. Des de llavors a les Preses ja només hi hagué rector i vicari; i ara, des de l'any 1963, només rector.

Antigament, a la parròquia de les Preses hi havia uns dotze benifets fundats, i tots estaven proveïts, però el que succeïa era que algun dels obtentors no residia a les Preses. No obstant això, tirant pel cap baix sempre hi hagué cinc o sis que estigueren presents a la parròquia, els quals, junt amb el rector i el vicari, constituïren una minúscula comunitat formada per vuit o nou sacerdots.

ALTRES INCIDÈNCIES A NIVELL ESTATAL DES DEL 1864 FINS AL 1872

Com hem vist, el 2 de març del 1863 caigué O'Donell i el succeí Miraflores fins al 16 de gener del 1864, data en la qual Arrazola entrà en el poder. El ministeri d'aquest darrer, però, encara no durà dos mesos, car a l'u de març del 1864, hi hagué una crisi de govern solucionada per l'ascendiment d'Alexandre Mon; però aquest caigué el setembre del 1864, i el 16 del mateix mes es formà un Ministeri presidit per Ramon Narváez. Mentrestant els progressistes, que s'havien declarat antidinàstics, conspiraven i anaven preparant la revolució. El principal conspirador fou en Joan Prim, que s'havia constituït en cap dels progressistes. Militar intrèpid i home de prestigi i talent, desitjava escalar el poder costés el que costés. Col·laboraven en la conspiració molts dels intel·lectuals liberals, particularment Emili Castelar, el qual convertia la seva càtedra d'història en tribuna política. Per altra banda, els estudiants a Madrid provocaren alguns aldarulls, entre els quals cal destacar els del 10 d'abril, coneguts per la nit de Sant Daniel. En aquella avinentesa, hi hagué una càrrega de cavalleria sense contemplacions

a la Porta del Sol, després de la qual el balanç fou de set o vuit morts i més d'un centenar de ferits. Aquest resultat féu tanta impressió en el Consell de ministres presidit per Narváez, que un dels seus membres, concretament el de la cartera de Foment, Antoni Alcalà Galiano, morí sobtadament en assabentar-se dels fets. Els liberals exageraren aquell rigor i ocasionaren la caiguda de Narváez. El rellevà O'Donell el 21 de juny del 1865. Aquest, a fi i efecte de congraciar-se amb els progressistes i donar-los alguna satisfacció, reconegué el flamant regne d'Itàlia, a desgrat d'haver-ne estat desposseïts tant el Papa com els Borbons de Nàpols. Tot i tanta condescendència vers el progressisme, Prim es revoltà a Villarejo, a uns 50 km. de Madrid, però la inacció dels compromesos féu fracassar aquell moviment insurreccional i Prim hagué de refugiar-se a Portugal. Fou el 2 de gener del 1866.

Mentre tot això succeïa, el 31 de desembre del 1865 en Josep Ferrer, administrador de Correus d'Olot, va trametre una nota al carter de les Preses, en la qual li deia que a partir de l'1 de gener del 1866, totes les cartes que anessin amb segells vells no tindrien circulació. Es tractava d'usar els segells emesos l'1 de gener del 1866. El franqueig de les cartes amb segells adhesius a Espanya començà l'1 de gener del 1850, en virtut del reial decret del 24 d'octubre del 1849. De bell antuvi, els primers segells, des del 1850 fins al 1865, foren sense dentar; però l'any 1865 hi hagué la primera emissió de segells dentats; i l'1 de gener de 1866 començà a circular una segona emissió de segells dentats, els quals foren els que substituïren els vells, que restaren anul·lats. Aquest, doncs, fou el motiu de la nota tramesa per l'administrador de Correus d'Olot al carter de les Preses.

Prim, com hem vist, es retirà a Portugal després del fracàs de Villarejo, però no es mantingué inactiu, ans al contrari, maldà i no escaçimà esforços en la preparació d'un altre moviment subversiu. La Reina mare, més astuta i intel·ligent que la seva filla, li havia aconsellat ser més assequible a la tendència progressista, però davant la resistència de la Reina a seguir els consells de la seva mare, aquesta marxà d'Espanya tot dient a la seva filla que no tardaria a seguir-la a l'exili. La topada seriosa tingué lloc a Madrid la matinada del 22 de juny del 1866. El dia anterior havia fracassat el moviment que havia d'esclatar a

Valladolid; i Prim, que es mantenia a Hendanya, espectant, ni tan sols arribà a passar la frontera.

Però el moviment de Madrid, preparat amb molta antelació, esclatà amb una virulència inusitada. En efecte, els sergents d'artilleria dels quatre regiments allotjats a la caserna de Sant Gil, s'alçaren en armes; i nombrosos paisans secundaren aquella insurrecció. Els caps del moviment subversiu eren els generals Hidalgo i Pierrad; i ultra aquests, també hi estaven implicats homes civils, com és ara Castelar, Cristino Martos, Práxedes Mateo Sagasta i alguns altres. No cal dir que tots ells foren condemnats a mort, però es pogueren salvar. El moviment fou sufocat per les forces comanades pel general Serrano, Duc de la Torre. Val a dir que fou una lluita a mort, car els sergents oferiren una aferrissada resistència de manera que la caserna de Sant Gil hagué de ser conquerida pis per pis. El balanç fou de dos-cents artillers morts i tres-cents de pressoners. La repressió fou duríssima, per tal com foren passats per les armes uns 66 artillers entre sergents, caporals i soldats. O'Donell encara es mantingué en el poder el temps suficient per dedicar-se a la repressió; però el 10 de juliol Narváez ocupà la Presidència del Consell de Ministres fins a la seva mort, ocorreguda el 23 d'abril del 1868. En aquesta darrera etapa del seu govern, Narváez no fou, ni de bon tros, el que havia estat en altres ocasions, que havia pres les regnes del poder. La crisi econòmica i financera donà peu a totes les crítiques. Homes profundament conservadors com Cánovas del Castillo, reconeixien que era necessari un canvi radical. Només era la Reina la que "ronxava", o sia, era l'única que no s'adonava de la realitat. I per afegir més llenya al foc, aparegué la figura d'un nou favorit, anomenat Carles Marfori, el qual, amb una rapidesa insòlita, escalà els principals càrrecs, des de governador civil de Madrid, passant pel ministeri d'ultramar, arribà a ser intendent de la casa reial, captant-se l'animositat popular. Marfori, si no ho recordem malament, sembla que fou un nebot de Narváez.

O'Donell morí a Biarritz el 4 de setembre del 1867; això facilità l'aliança dels unionistes amb les altres forces de l'oposició.

Mentrestant, Prim, que vivia a Ostende desterrat per Napoleó III, no deixava de conspirar, tot organitzant plans de revolta amb Sagasta i Ruiz Zorrilla, secundat per altres elements tant a París com a Lisboa.

El duc de Montpensier i la seva muller, Maria Lluïsa Fernanda, procuraren de fer-se escoltar per la Reina; però l'entrevista entre ambdues germanes féu encara més evident l'enemistat i animadversió que des de feia temps hi havia entre elles. I el resultat fou que els Ducs de Montpensier es posaren al costat de la revolució, tal volta amb l'esperança d'aconseguir el ceptre.

Com hem vist, el 23 d'abril del 1868 havia tingut lloc l'òbit de Narváez; i tot seguit el succeí en el poder González Bravo, gràcies als consells de Marfori a la Reina. González Bravo féu empresonar els generals Serrano, Dulce, Bedoya, Echagüe i Córdoba, i envià a l'exili els Ducs de Montpensier, als quals féu conduir a Lisboa.

LA REVOLTA DEL 1868

La Cort Reial estiuejava a Lequeitio juntament amb Marfori, com a intendent. González Bravo encara el 10 de setembre afirmava que no hi havia perill d'insurrecció i havia donat seguretat d'això al governador de Cadis, el qual havia captat quelcom del que es preparava; però a resultes de les notícies telegràfiques que li arribaven de Cadis, González Bravo es veié perdut i presentà la dimissió. Llavors la Reina nomenà José Gutiérrez de la Concha, Marquès de l'Havana. El 18 de setembre se sollevà l'esquadra a la badia de Cadis, i Serrano formà un exèrcit a Andalusia, mentre Prim recorria la costa de llevant i Catalunya incitant el poble a la insurrecció. El general Gutiérrez de la Concha envià el general Pavía contra Serrano per tal de tallar-li el pas, però Pavía fou ferit i derrotat a Puente de Alcolea, prop de Còrdova.

Llavors l'avenç cap a Madrid ja fou un veritable passeig miliar, ja que vençuts i vencedors confraternitzaren, i Serrano entrà triomfalment a Madrid enmig de l'alegria i gaubança del poble madrileny. La batalla de Puente de Alcolea succeí el 28 de setembre, i el dia 30 la Reina sortí de Sant Sebastià cap a Bayona, on l'esperaven Napoleó III i Eugènia de Montijo, els quals li oferiren momentàniament el castell d'Enric IV de Pau.

Entretant a Madrid es proclamava l'enderrocament de la monarquia. Després del triomf Serrano fou constituït cap del poder executiu, amb Prim, ministre de la guerra, Topete, marina, Sagasta, governació, i Ruiz Zorrilla a la cartera de foment. El bloc de les dretes estigué

representat per carlins i alfonsins, o sia antis isabel·lins, els quals, no confiats en la restitució del tron a Isabel II, xifraren llurs esperances en el seu fill Alfons. En canvi les esquerres simpatitzaven més i més cap a la república, amb un bloc ben nombrós format pels partits unitari i federal.

Foren convocades Corts Constituents per al dia 11 de febrer, les quals aprovaren la nova Constitució l'1 de juny del 1869. Fou promulgada el 6 de juny. El proclamà la llibertat de cultes a desgrat de més de tres milions de signatures que reclamaven la unitat catòlica, i de la brillant actuació de Manterola en el Congrés en defensa de la susdita unitat.

Serrano fou nomenat regent del regne i Prim cap del govern. Tot seguit els carlins començaren a formar bandes i escamots a Navarra, Lleó, Palència i la Manxa.

A les Preses, la darrereria del 1868 cessà el batlle, i la primeria del 1869 es féu càrrec de l'alcaldia en Pere Avellana, en substitució de Salvador Pujol, batlle cessant. En Pere Avellana romangué en el càrrec els anys 1869, 1870 i 1871. En una nota del coronel Comandant Militar d'Olot, Fco. de Guzmán adreçada al batlle Pere Avellana li adverteix que si veu alguna partida armada per les rodalies de les Preses, del color polític que sigui o bé de malfactors, li digui de la força de què consta. La nota estava datada a Olot el 5 de març del 1869.

Josep Gasó, veí de les Preses, fou acusat militarment d'instigador i auxiliador de cinc soldats i cinc caporals del regiment de Lleó n° 38, per tal que passessin a França. El govern militar de Girona en sol·licità certificat de vida i costums, per tal com el Ministeri Fiscal li ho demanà, i tal certificat fou enviat amb la major brevetat possible. Un altre encausat en aquest afer fou en Josep Terradellas, del qual també el citat govern militar sol·licità un certificat de vida i costums, per culpa de la deserció d'aquells cinc soldats i cinc caporals de l'esmentat regiment. Ambdues notes estaven datades el 23 de març del 1869.

Per altra banda, els carlins per aquí el Principat començaren a organitzar-se, car a l'Estartús se li ordenà d'entrar a Catalunya a fi i efecte d'organitzar alguna escaramussa o bé cops de mà, el mes d'agost del 1869. Però va ser ferit i hagué d'abandonar els seus projectes. Tornà a França.

El coronel Comandant Militar d'Olot, Francisco de Guzmán, va trametre un despatx al batlle de les Preses, Pere Avellana, en el qual li deia: **“Tan prompte que rebi avis d’haver-se internat en el territori de la seva jurisdicció alguna de les dues partides carlines que divaguen per la muntanya, li doni prompte coneixement i reunint el sometent les persegueixin impedint que entrin a les Preses i que els deurà negar tota classe d’ajuda que demanin. Procurara donar relació dels veïns de les Preses que hi formen part, informant de la seva conducta; i si alguns volen acollir-se a l’indult, poden presentar-se-li i els donarà un salconduït perquè puguin anar tranquilament a llurs cases. Firma Francisco de Guzmán. 22 d’agost de 1869”**. Tot i el fracàs del general Ortega, Capità General de Balears, en aquell intent temerari de desembarcar a Sant Carles de la Ràpita amb la dèria d’entronitzar Montemolín, ocorregut l’any 1860, i que acabà amb l’execució del mencionat Ortega, els carlins no es mostraren desesperançats i burxaren altra vegada per tal de proclamar Carles VII. Tot això no fou res més que els preliminars de la tercera carlinada, començada el 1872.

I no sols començaren els carlins a aixecar brega, sinó també els republicans, segons es desprèn de la comunicació enviada al batlle de les Preses pel referit Coronel d'Olot, el qual l’invitava que a les tres de la tarda del 10 d’octubre d’aquell any 1869 fos a l’Ajuntament d’Olot a fi i efecte de parlar de temes de seguretat i ordre **“degut a les faccions republicanes que merodean per Besalú i Montagut”**. El despatx estava datat a Olot el 9 d’octubre d’aquell mateix any, i signat per Francisco de Guzmán, Comandant Militar d’Olot.

El 18 d’octubre prengué possessió el nou Comandant Militar d’Olot, el tinent coronel Emili Roda; i tot just estrenat en el càrrec trameté una comunicació al batlle de les Preses, en la qual l’obligà que li digués si tothom havia lliurat les armes en virtut del ban del Capità General, el 7, 11 i 14 d’aquell mes d’octubre del 1869, en el qual establia penes als contraventors; i li deia que si sospitava que encara hi havia qui no les havia lliurades, l’avisés. Anteriorment, durant la gestió de Francisco de Guzmán com a Comandant Militar d’Olot, aquesta ja havia urgit al batlle de les Preses que li enviés una nòmina dels que tenien armes; i el batlle, que en aquella escaïença era en Pere Avellana,

en data del 25 de desembre del 1869 envià una llista dels veïns de les Preses que tenien armes, els quals eren els que tot seguit indiquem: amb llicència, Nicolau Mata, hisendat; Joan Codina, propietari; Josep Colomer, estanquer; i sense llicència, Ignasi Antiga, Manuel Serrat, Pere Avellana, Bartomeu Camps, Joan Mata i Rovira, Josep Ferres, Josep Fageda i Joan Fageda. Com que els carlins durant el mes d'agost ja començaren a fer forrolla, és possible que el que llavors tenia la responsabilitat de la Comandància militar d'Olot li exigís aquesta llista; i més tard, en virtut del ban del Capità General, el nou comandant militar d'Olot obligà el batlle a dir-li si tothom havia lliurat les armes. No sabem quina contesta féu el batlle, però segur que els que hem citat foren tots els que les entregaren, puix que tothom era sabedor que tenien armes. Més tard, l'esmentat Emilio Roda, Comandant Militar d'Olot, comunicà al susdit alcalde, Pere Avellana, una nota del següent tenor: **“Cualquier noticia que sepa de los carlistas, bajo la más estrecha responsabilidad me la comunicará enseguida y que todos los oficios vayan dirigidos al que firma la nota Teniente Coronel Emilio Roda y los dirigirá a casa Farré”**.

Pel que fa referència a l'Ajuntament, el governador Civil de Girona, que en aquella avinentesa era Ambrosio de Villalba, envià un despatx al Consistori de les Preses en el qual deia que, aixecada la suspensió de les garanties constitucionals pel regent del Regne, ordenava que cessessin els ajuntaments provisionals i fossin reposats els d'abans, elegits per sufragi universal. Val a dir que aquella ordre no afectava per res l'Ajuntament de les Preses, per tal com el 31 de desembre del 1868 havia cessat en Salvador Pujol, el qual havia estat nomenat el setembre del mateix any en triomfar “La Gloriosa”; i l'u de gener del 1869 el succeí en Pere Avellana, ja esmentat, qui romangué en el càrrec tres anys, o sia fins al 31 de desembre del 1871.

Una volta Serrano restà constituït regent del regne en virtut de la resolució de les Corts Constituents del 1869, es procedí a la recerca d'un rei per a Espanya. Els candidats eren diversos: el Duc de Montpensier, Espartero, el rei Lluís de Portugal, el seu pare, Ferran de Coburgo, el príncep Leopold de Hohenzolern i Amadeu de Savoia. Prosperà la candidatura d'Amadeu de Savoia, el qual fou elegit a Madrid el 19 de novembre del 1870. Més tard, el general Prim fou

víctima d'un atemptat a la "Calle del Turco" de Madrid el 17 de desembre del 1870, però no morí fins al dia 30 del mateix mes; i el Rei Amadeu, que havia de fer l'entrada oficial a Madrid el 2 de gener del 1871, encara tingué temps de visitar les despulles d'aquell il·lustre general que tant havia defensat la candidatura del nou monarca, exposades a l'església d'Atotxa.

Referent a la zona d'Olot i Vall de Bas, especialment a Olot, l'octubre del 1869 hi hagué una revolta dirigida per en Joan Deu, que comandava unes milícies republicanes amb les quals tingué la gosadia d'assetjar les poques forces que hi havia en la caserna del Carme d'Olot, les quals es rendiren; però l'alçament republicà, que segons sembla obeïa consignes de la Junta Revolucionària, fracassà en tota la línia a la província de Girona. No és estrany, doncs, la tramesa d'aquelles notes per part del Comandant Militar d'Olot al batlle de les Preses, que suara hem exposat: els carlins i els republicans preocupaven seriosament les autoritats.

Pel novembre del 1871 el Rei Amadeu visità Girona, i el governador, Pere Antoni Torres, invità el batlle de les Preses, Pere Avellana, a fi i efecte que acudís a Girona amb una comissió i així retre homenatge al monarca, una volta arribat el dia assenyalat per a la visita.

El 1872, per l'abril, ací a la nostra comarca els carlins ja varen tornar a moure brega, però després que fracassessin primerament, pel maig emprengueren la lluita ja definitivament. Ja abans les autoritats prengueren mesures preventives. En efecte, el 9 de gener del 1872, Manuel Soto, Comandant Militar d'Olot, ordenà al batlle de les Preses que li facilités una relació dels nois de les Preses que fossin absents i es trobessin a les files carlines.

Pel maig d'aquell mateix any 1872, els carlins començaren a deixar-se veure a les Preses, però sense haver-hi cap acció bèl·lica. Efectivament, el primer de maig d'aquell referit any, a les 7 del matí es presentà a les Preses un escamot de 10 ó 12 homes amb boines vermelles i mantes, els quals, després d'haver romàs uns moments a les Preses, marxaren en direcció a Sant Privat sense haver fet cap malvestat. No cal dir que aquell mateix dia el batlle de les Preses notificà el fet al Comandant Militar de Girona, segons consta en l'Arxiu Municipal de les Preses.

Mentrestant, a Madrid regnava el flamant Rei Amadeu enmig de la confusió i sense aquell que hauria estat el seu mentor, assassinat el 27 de desembre. Tot un seguit de ministeris se succeïren, com és ara Serrano, Ruiz Zorrilla, Malcampo, Sagasta, altra volta Serrano i altra Ruiz Zorrilla, als quals era impossible de governar amb les Corts. Aquest canvi continu de governs, un intent de regicidi ocorregut a 2/4 de 12 de la nit, quan la parella reial es retirava al seu palau el 18 de juliol del 1872, del qual casualment sortiren indemnes; i per altra banda la pruija de promocionar el general Baltasar Hidalgo del cos d'artilleria, a qui els seus companys no podien perdonar la part que havia tingut en els successos de la caserna de Sant Gil el juny del 1866, i tots els caps i oficials sol·licitaven que fos retirat de l'exèrcit per traïdor; tot això deiem, provocà que el Rei, cansat i fastiguejat de tant desori en un país on tothom volia manar, presentés la seva abdicació a les Cambres. L'endemà, 11 de febrer, el Rei i el seu seguici, a les primeres hores del matí, marxà d'Espanya cap a Lisboa, mentre les cambres reunides en Assembla Nacional proclamaven la primera república espanyola.

Així, el regnat d'Amadeu de Savoia durà des del 2 de gener del 1871 a l'onze de febrer del 1873. I per finalitzar el present paràgraf, hem de dir que en l'intent de regicidi del 18 de juliol del 1872, un dels participants fou occit allà mateix, "in situ", i els restants foren detinguts. Tots eren de provat republicanisme. Tot això succeí en el carrer de l'Arenal de la capital de l'Estat.

DEMOGRAFIA EN EL PERÍODE 1840-1870

Sembla que cap a l'any 1840, el poble de les Preses comptava uns 800 habitants i escaig; i en establir-se les germanes carmelites en la població, l'any 1859, ja n'hi havia cap a 1.178. Val a dir que en aquella època, com a pertot arreu, l'índex de natalitat era molt elevat, però també ho era el de mortalitat infantil. Així tenim que en el decenni del 1840 al 1849, a les Preses s'enregistraren 433 naixements, en canvi s'experimentaren 332 defuncions, de les quals 193 eren albats. I en la dècada del 1850 al 1859, s'enregistraren 409 nats i 409 òbits, entre els quals hom troba 216 albats. Mentre en la dècada anterior hom observa un superàvit de 101 nats sobre els òbits, en el decenni del 1850 al 1859 el nombre d'òbits fou el mateix que el de nats. Així, doncs, en aquella

dècada les baixes restaren cobertes pel nombre de nats i, per tant, no hi hagué ni dèficit ni superàvit.

En el període del 1860 al 1869 s'enregistraren a les Preses 408 òbits, entre els quals hom troba 179 albats. En canvi el nombre de nats fou de 378, amb un dèficit, doncs, de 30 habitants. Per tant, en finalitzar els trenta anys en el poble de les Preses havien desaparegut d'entre els mortals, per defunció, 1.149 persones, de les quals 588 eren infants; i en canvi durant aquells trenta anys havien nat a les Preses 1.220 infants. Hi hagué, doncs, un augment total de 71 habitants.

Anem a detallar tot seguit el moviment demogràfic any per any:

Any 1840	36 nats	36 defuncions; d'aquestes,	19 foren albats
Any 1841	45	28	12
Any 1842	43	37	28
Any 1843	45	34	11
Any 1844	45	31	11
Any 1845	38	26	17
Any 1846	45	39	22
Any 1847	40	36	17
Any 1848	45	26	19
Any 1849	51	39	27
Total	433	332	193

Any 1850	41	38	25
Any 1851	36	30	13
Any 1852	39	36	15
Any 1853	56	40	20
Any 1854	34	58	34
Any 1855	42	37	21
Any 1856	32	33	22
Any 1857	41	52	26
Any 1858	41	49	24
Any 1859	47	36	16
Total	409	409	216

Any 1860	43	35	15
Any 1861	37	41	15
Any 1862	32	37	18
Any 1863	37	27	6
Any 1864	38	47	21
Any 1865	40	48	35
Any 1866	41	38	21
Any 1867	38	52	15
Any 1868	40	47	25
Any 1869	32	36	8
Total	378	408	179

Com pot veure el lector, l'augment de 71 habitants en trenta anys és un creixement vegetatiu molt migrat; és clar que també cal comptar amb el creixement per raó de gent procedent d'altres poblacions; però com a contrapartida també hem de considerar que hi havia gent oriünda de les Preses que en marxà, fos per raó de treball o bé amb motiu d'haver contret matrimoni amb persones d'altres llocs, on es veien obligats a passar a viure. Així, doncs, creiem molt versemblant que entre el creixement vegetatiu i els nouvinguts, amb trenta anys no arribà pas ni de bon tros a la quantitat de tres-cents cinquanta persones.

Entre els anys 1840 i 1870, ambdós inclosos, a l'església parroquial de les Preses hi foren celebrats 261 matrimonis; d'aquests, només 36 ambdós contraents eren naturals i veïns de les Preses; en canvi en 151 matrimonis d'entre els citats 261, solament un dels contraents era natural de les Preses, d'aquests contraents, 96 parelles es quedaren a la susdita parròquia i 55 en marxaren, o sia foren 55 les persones, perquè l'altre consort ni tan sols era veí de les Preses. Les restants 74 parelles foren contraents oriünds de fora, però veïns de les Preses, ambdós o almenys un d'ells.

Per altra banda, hem analitzat les partides de baptisme des de l'any 1840 al 1870, i hem descobert un centenar de matrimonis forans establerts a les Preses, on tingueren diversos fills, els quals foren batejats a l'esmentada parròquia de Sant Pere de les Preses, cerimònia de la qual hi ha constància en els llibres parroquials de baptismes. Val a dir que la major part eren naturals de pobles d'aquesta contrada, però també n'hi hagué de pobles més distants. Així per exemple trobem un tal Josep Plana, natural de Lloses, casat amb Caterina Corriols, de Sant Joan de les Abadesses; Jaume Casas, de Torelló, amullerat amb Margarida Bach, d'Olot; Ramon Nadal, de Calaf, casat amb Josepa Torrent, de la Selva del Camp, província de Tarragona; Rafael Huelas, de la Corunya, esposat amb Justina Domínguez, de Madrid; Jaume Calabuig casat amb Peronel·la Barceló, ambdós de Sant Jaume de Llierca; Esteve Coll, d'Olot, amullerat amb Teresa Gardell, de Setcases; Pere Barnada, de Palau Saverdera, casat am Magdalena Badosa, de Joanetes; Lluís Pardinàs, de Figueres, amullerat amb Rosa Bombardó, de Cadaqués; Salvi Gratacós, de Tortellà, esposat amb Maria Masgrau, d'Argelaguer. Aquests darrers contragueren matrimoni a les

Preses el 24 de gener del 1843; ell era veí de les Preses, però ella natural i veïna del referit Argelaguer: Miquel Presas, de Ruplà, casat amb Margarida Ventura, de Sant Joan de Mollet; Josep Barris, de Rocabruna, amullerat amb Francesca Suriñach, de Camprodon; Josep Prat casat amb Teresa Parés, tots dos de Vidrà; Josep Hubach, de Berga, amullerat amb Maria Anna Bataller, de Santa Margarida de Bianya; i Francesc Güell, de Rupit, esposat amb Magdalena Casadevall, d'Olot. En la resta d'aquest centenar de matrimonis establerts a les Preses, hi havia gent de la Cot, de Batet, de Puigpardines, de Sant Privat, d'Olot, de Bianya, de Sant Joan les Fonts, de Joanetes, de Sant Feliu de Pallerols, de les Planes, d'Amer, de Sant Esteve de Bas, i molts de Riudaura i la Pinya. Cal remarcar que d'aquest centenar de matrimonis forans instal·lats a les Preses, només onze s'uniren en matrimoni en l'al·ludida parròquia. Per tant, els restants arribaren ja casats, o bé contragueren matrimoni fora de les Preses. Volem remarcar que d'aquests cent matrimonis, vuitanta s'havien establert a les Preses entre l'any 1840 i 1860, data en la qual el nombre d'habitants de les Preses era de 1.178; en canvi en el període 1860-1870 ja només descobrim una vintena de famílies forànies instal·lades a la referida localitat, o sia la resta del citat centenar. Per tant, hom experimenta una acusada disminució del moviment immigratori. Així, representava un augment de dues-centes persones de moviment immigratori, més els 70 de creixement vegetatiu; i, per tant, en total sumaven 270 habitants; però fins al 1860 representava un augment de població de 101 habitants de creixement vegetatiu i 160 de moviment immigratori.

Així, doncs, a partir del 1860 comença la devallada del nombre d'habitants, car per una banda hom experimenta, en el decenni 1860-1869, 378 nats i 408 defuncions; i per l'altra, una quarentena de persones nouvingudes. No és estrany, amb el que acabem d'exposar, que quan, l'agost del 1878, es reuní la Junta d'Estadística a les Preses, restés sorpresa de la devallada del cens de població en comparança amb l'any 1860; però el batlle els contestà que des d'uns anys fins llavors els centres fabrils experimentaven un augment de població en perjudici dels pobles rurals. En realitat, les Preses dels 1.178 habitants que comptava el 1860, havia passat als 1.030 en la data en la qual es reuní la Junta d'Estadística, o sia l'agost del 1878. I per acabar aquest

paràgraf, cal dir que hem topat amb 30 persones forasteres casades amb altres 30 naturals de les Preses, les quals contragueren matrimoni en altres parròquies i, per tant, no figuren en el llibre de desposoris que és servat a l'arxiu de la sudita parròquia, i en canvi s'establiren a les Preses. Per consegüent, són tres-centes les persones arribades a les Preses, incloent-hi els 71 nats que hi hagué de superàvit respecte a les defuncions durant aquells tres decennis.

A partir del 1870 la disminució de població ja és més acusada.

LES VISITES PASTORALS A LES PRESES

Durant el període que historiem hi hagué a les Preses cinc visites pastorals, les quals tingueren lloc el 26 de setembre del 1849; el 6 d'agost del 1851; el 21 d'agost del 1857; l'1 de juliol de 1863, i el 21 de setembre del 1868. Quan tingué lloc la primera d'aquest període, o sia la del 1849, feia vint-i-tres anys que cap bisbe no havia dut a terme la visita pastoral a les Preses; la darrera l'havia efectuada Dionisio Castaño Bermúdez, el 9 d'agost del 1826. En aquella avinentesa foren confirmats uns 98 nens i nenes sota el padrinatge de Pere Bertran, pel que es refereix als nens, i de Francesca Pujol i Galceran per a les nenes. Fou a partir d'aquella data que les partides de baptismes, desposoris i òbits foren inscrites en castellà en virtut del decret del Prelat datat el 9 d'agost del 1826, el qual era del següent tenor: **“Sta Visita de las Presas 9 de agosto de 1826. S.S. Ilma. visitó, aprobó y firmó las partidas antecedentes y mandó que en lo sucesivo se exprese si el bautismo administrado ha sido o no solemne, y que así estas partidas como las de matrimonios y obitos se estiendan en castellano, por que siendo unos testimonios fehacientes ante los tribunales del Reyno, es menester acomodarse al idioma del gobierno, para evitar de esta manera los errores, gastos y trabajo que ocasiona la traducción de estos documentos: de que yo el infrascrito secretario certifico.**

Dionisio, Obispo de Gerona. De orden de S.S. Ilma. Juan Manuel, secretario”.

Sembla que no fou pas un decret firmat a Girona per a tota la diòcesi, ans foren sengles decrets ocasionals a mesura que revisava els llibres sacramentals i d'òbits en efectuar la visita a les parròquies.

El referit decret està inscrit en el llibre nº 3 de baptismes que obra a l'Arxiu parroquial de les Preses; i val a dir que la partida de la pàgina següent ja està inscrita en castellà, i així successivament.

Durant la regència de la rectoria per part del Dr. Josep Mata, aquest envià una vintena de nens i nenes a confirmar a la parròquia de Sant Miquel de Pineda, on el mateix bisbe Castaño verificava la visita pastoral. Fou el 22 d'octubre del 1831. Ignorem per què el Prelat en aquella ocasió no efectuà la visita a les Preses, però creiem molt versemblant que fou per causa del recent òbit del rector, Damià Surroca, el qual havia taspassat el 30 de juny d'aquell mateix any. El nou regent no ho devia creure oportú, atès que la parròquia es trobava vacant i l'enrenou que comportava llavors una visita pastoral. Mn. Damià Surroca s'havia possessionat de la parròquia a la darrera de l'any 1814.

Després del decés del bisbe Castaño Bermúdez, ocorregut l'any 1834, la Seu gironina estigué vacant durant catorze anys per culpa de les convulsions sòcio-polítiques d'aquella època.

La diòcesi gironina fou proveïda l'any 1848, data en la qual prengué possessió Florencio Lorente Montón. A partir de llavors les visites pastorals ja s'efectuaren amb certa regularitat. Així, el 26 de setembre del 1849 el bisbe Lorente entrà a l'església de les Preses segons el ritual de consuetud, i entre altres coses administrà el Sagrament de la Confirmació a 325 nois i noies, els quals foren apadrinats pel Sr. Francesc Vayreda, els nois, i la Sra. Inés Ferrés les noies. Val a dir que uns dies abans el Prelat efectuà la visita a Olot, des d'on anà a les Preses, i a la dita vila hi foren confirmats uns 32 nois i noies, tots veïns de les Preses. Cal puntualitzar que després de tants anys de "sede vacante", n'hi havia molts que comptaven catorze i quinze anys; els que encara eren infants foren els menys. En aquella avinentesa el rector de la parròquia era Mn. Joan Masdexaxàs.

En canvi en la visita efectuada pel mateix bisbe el 6 d'agost del 1851, ja només foren 66 els infants confirmats. Foren apadrinats pel Sr. Josep Gassó i la Sra. Caterina Mata i Faras. Era regent de la parròquia Mn. Josep Manté, Prevere. Actuà com a secretari de visita el Dr. Joaquim Masmitjà i de Puig, que llavors tenia el càrrec d'ecònom de la catedral de Girona des de feia tres anys.

Passaren sis anys abans no hi hagué una altra visita pastoral. En efecte, el 21 d'agost del 1857 el mateix bisbe Lorente entrà a la parròquia de Sant Pere de les Preses, en fou rebut pel rector, Mn. Francesc Canal -estrenat com a rector la primavera d'aquell mateix any- i altres sacerdots. Tot seguit visità el Santíssim i la pica de l'aigua del baptisme, prèviament l'oració i el respons per als difunts. Després, administrà el Sacrament de la Confirmació a 151 nens i nenes, apadrinats pel Sr. Josep Mata i la Sra. Manuela Codina i Plana. El prelat anava acompanyat del seu secretari de visita, Fernando de Valbuena, encarregat de redactar la crònica d'aquella visita.

Transcorregueren sis anys més i tingué lloc una altra visita, però aquesta vegada el protagonista ja era un altre, perquè el bisbe Lorente havia traspassat l'any 1862. La visita tingué lloc l'u de juliol del 1863. En aquella ocasió el Prelat que efectuà la visita a les Preses fou el Dr. Constantí Bonet Zanuy, acompanyat del seu secretari, Francisco Aznar Pueyo. Verificà la visita segons el ritual i ordre de costum, i confirmà 115 nens i nenes, apadrinats pel Sr. Manuel Serrat i la Sra. Manuela Codina.

Finalment, el 21 de setembre del 1868 hi hagué una altra visita pastoral a les Preses, també a cura del citat Dr. Constantí Bonet, però acompanyat d'un altre personatge com a secretari, anomenat Ramon Redó, car Aznar Pueyo ja s'havia possessionat d'una canongia. En aquella avinentesa el nombre de confirmats fou de 132, els quals tingueren per padrins el Sr. Nicolau Mata i la Sra. Filomena Mata i Dalmau. El rector encara era Mn. Francesc Canals.

Entre els secretaris de visita que hem citat apareix el Dr. Masmijtjà, il·lustre olotí que no necessita presentació per tal com el seu "currículum vitae", és a bastament conegut: ecònom d'Olot, ecònom i rector de la catedral, fundador de les Filles del Cor de Maria, canonge penitenciari, i, finalment, canonge arxiprest durant onze anys fins a la seva mort, ocorreguda el 26 d'agost del 1886 a la ciutat de Girona.

Hem vist com a secretaris, també, un tal Fernando Valbuena i un altra anomenat Ramon Redó, sacerdots amb algun càrrec curial a Girona dels quals sabem poca cosa; però m'interessa d'insistir sobre el referit Francisco Aznar Pueyo. Aquest fou rector, durant onze anys, de la vila de Tamarit de la Llitera, poble nadiu del Dr. Constantí Bonet i

Zanuy. Aquest, en prendre possessió de la diòcesi de Girona, se l'emportà a Girona com a familiar i secretari de Cambra de la susdita diòcesi. El 1864 es possessionà d'una canongia que restà vacant a causa de l'òbit del Dr. Fèlix Compte, el qual n'era obtentor. El 4 de març del 1868 morí el Dr. Martín Matute Pérez de Tobía, que obtenia la canongia d'ardiaca, i aquell mateix any el Dr. Aznar el succeí en aquella canongia. Quan el Dr. Constantí Bonet fou promogut a l'arxidiòcesi de Tarragona, el Dr. Aznar el seguí i també hi ocupà una canongia. Era l'any 1875. El Sr. Bonet morí a Tarragona el 10 d'octubre del 1878; en aquelles circumstàncies fou traslladat a Tarragona, concretament l'any 1879, el Dr. Benet Vilamitjana, natural de Sant Vicenç de Torelló, qui des de l'any 1862 ocupava la seu de Tortosa. El Dr. Aznar i Pueyo fou preconitzat bisbe de Tortosa, on entrà a fi i efecte de prendre possessió d'aquella seu, la primeria de l'any 1879. Regí la dita diòcesi fins al 1893, possible any del seu òbit. Era natural de Panticosa.

NOM DE LES CASES DE LES PRESES SEGONS UN CATÀLEG QUE FIGURA A L'ARXIU MUNICIPAL, CORRESPONENT A L'ANY 1858

Cuartel 1º entre norte y este: EL FERRAGUT, nº 1 - LA BOADA, Nº 4; - SANT JAUME, nº 3; - LA PLANA DE RAMON, nº 5; - LA CANTINA, nº 6; - FAGEDA, nº 7; - COSTA DE BOADA, nº 2; - AVELLANA nº 8; - CAN SABAS, nº 9; - BOIXATÀ nº 10; - RACÓ DE SOLER, nº 11; - PARADELLA, nº 12; - FARRÉS, nº 13; - SOLER, nº 14; - CABANYA DE SOLER, nº 15; - MALFORAT, nº 16; - ADROHER, nº 17; - COLOMER, nº 18; - CURÓS, nº 19; - SANT MIQUEL DE DALT, nº 20; - SANT MIQUEL DE BAIX, nº 21; - ANTIGA, nº 22; - CAMPS, nº 23; - CABANYA DE CAMPS, nº 24; - CANOVA DE CAMPS, nº 25; - GINABREDA, nº 26; - ARENAS, nº 27; - SANT MARTÍ, nº 28; - QUINTANA, nº 29; - CASANOVA, nº 30; - MITJANS, nº 31; - MATAS, nº 32; - LLONGAINES, nº 33; - CAL SIBADÉ, nº 34; - CAN ELIES, nº 35; - PLANA DE RIGÓ, nº 36; - CASA DE JOAN CODINA , Nº 37; - CASA DE CLIMENT LLEALES, nº 38; - CASA DE PERE SIU, nº 39; - CASA DE BILLAIRE,

nº 40; - CASA DE BERNAT SIGNOS, nº 41; - FONTANELLAS, nº 42; - TRETAS, nº 43; - MASSOTA, nº 44.

Aquest primer "Cuartel" comprèn tots els masos des del Ferragut -passant per l'Avellana i tot el veïnat del Corb, junt amb el veïnat de Pocafarina- fins a la Massota. De totes les citades, hi ha unes quantes cases que actualment ja no existeixen. Són les següents: Costa de Boada, can Sabas, Boixatà, Malforat, Sant Miquel de Dalt, Sant Miquel de Baix i Cabanya de Soler; aquesta darrera encara hi és, però no hi habita ningú. Altres existeixen, però amb el nom canviat, com és ara les FONTANELLES, actualment anomenada can Lleales Vell i cal SIBADÉ, la qual porta el cognom SARSANEDAS, que és el del cap de casa que hi habita junt amb la seva família. Per altra banda, el mas CURÓS actualment està enderrocat; però aquesta família fa uns tretze o catorze anys bastí una altra casa prop de la Quintana, en el mateix veïnat del Corb.

Cuartel 2º entre sur y oeste: BALLOT, nº 1; - CAN SOLEIA, nº 2; - CAN SILA, nº 3; - CAN PRIM, nº 4; - XENACS, nº 5; - PINELL, nº 6; - PUJOL, Nº 7; - LA TORRA, nº 8; - TALAYÀ, nº 9; - FILOSES, nº 10.

Aquests masos estaven situats sota la muntanya de Murrià. De deu que en mencionem solament se'n conserven sis. Han desaparegut can Soleia, can Sila, can Prim i Xenacs. Val a dir que el 1963, en prendre possessió de la parròquia, a Soleia, Prim i Sila encara hi habitaven sengles famílies; però pel que fa referència a Xenacs, ja fa molts més anys que està deshabitat i derruït.

Cuartel 3ª entre sur y oeste: CASA BIELA, nº 1; - CAN SIBINA, nº 2; - BELLAYRE, nº 3; - CAL COIX, nº 4; - CASANOVA DEL CROS, nº 5; - BULLIDURA, nº 6; - CANOVA DEL BACH, nº 7; - CAN QUEI, nº 8; - CROS, nº 9.

D'aquests habitatges n'hi ha uns quants amb el nom canviat; així, per exemple, can Biela és el que avui dia és conegut per can Castei, del veïnat de Bellaire; cal Coix, totalment deshabitat avui dia, com a can Castei, és la casa on abans vivien els Deri i els Estanyol, en el mateix veïnat. Més amunt del susdit veïnat de Bellaire, en direcció a Sant Esteve de Bas, es troba la casa de cal Maco, coneguda per la

Casanova del Cros; i pel que fa referència a la Canova del Bach, avui dia i des de fa anys, és coneguda per can Mingo.

Cuartel 4° entre oeste y norte: CASETA, n° 1; - CAN GRANOTA, n° 2; - CAN SIDRET, n° 33; - CASIC DE L'HOSTAL, n° 4; - CAL FIDUÉ, n° 6; - MATABOSCH, n° 7; i CUDELLA, n° 8; -

Es tracta del veïnat de la Caseta i dels dos masos, Matabosch i Cudella.

Fins ací hem vist totes les cases i masies disperses pel termenal de les Preses, fora del nucli urbà de la població; però ara, a continuació, farem el relat de les del casc del poble, les quals generalment són anomenades pel cognom dels propietaris.

Carrer de l'Hospital: casa CONSISTORIAL i PRESÓ, n° 1; - casa Sidro de MARIA BOADA, n° 2; - casa TIA DE JOAN CASANOVA, n° 3; - casa de PERE BARNADA, n° 4; - casa del BENEFICI DEL SOLER, n° 5; - casa de SALVADOR GASSÓ, n° 6; - casa RECTORAL, n° 7; - HOSPITAL, n° 8; casa BENEFICI DEL SAGRAMENT, n° 9.

Carrer de Sant Pere: casa del BENEFICI DE SANTA MARIA, n° 1; - casa MATA, n° 2; - casa FÀBRICA DE MATA, n° 3; - casa PAÏSA DE MATA, n° 4; - casa SERINYÀ DE MATA, n° 5; - casa BENEFICI DE SANT JERONI, n° 6; - casa BENEFICI DE SANT SEGIMON, n° 7.

Carrer de Baix: casa FERRERIA DE MATA, n° 1; - casa DURAN DE MATA, n° 2; - can LATU, n° 3; - can PEDRAGUET DE RAMON GASSÓ, n° 4; - can Riba de PEDRAGUET, n° 5; - can BOIXEDA de PEDRAGUET, n° 6; - can GELIS de PEDRAGUET, n° 7.

Carrer Major: la BERTRANA de MATA, n° 1; - casa de la barberia de MATA, n° 2; - MOLÍ RAMON TENAS, n° 3; casa de l'ERA, n° 4; - casa de FRANCESC MILLASTRE, n° 5; - casa de MARGARIDA CABRÀFIGA, n° 6; - casa de ROSA MASSEGUR, n° 7; - casa de SALVI GRATACÓS, n° 8; - casa de JOSEP GASSÓ, n° 9; - casa de JOAN

MASOLIVER, nº 10; - casa de GIL OLIVEDA, nº 11, - casa de MANUELA FÀBREGA, nº 12; - can GALCERAN, o sia, casa de RAMON GALCERAN, nº 13; - casa PETITA D'EN GALCERAN, nº 14; - casa de JOSEP MASSEGUR, nº 18; - Taulé de JOAN MASOLIVER, nº 19; - casa de JOAN MONT (Cantina), nº 20; - casa de GASPÀR MASÓ, nº 21; - Rvnd. HOSTENCH, nº 22; - casa de TORRES MOLLEDA, nº 23; - casa LLOSAS de Molleda, nº 24; - JOSEP MASOLIVER i BARNEDA, nº 25; - una altra de JOSEP MASOLIVER i BARNEDA, nº 26; - CABANYES DE RIGÓ, nº 27; - JOAN PUJOL DE RIGÓ, nº 28; - una altra casa de RIGÓ, nº 29; - casa de MARIA BOADA, nº 30; - BENEFICI DE SANT GABRIEL, nº 31; casa de JOAN MATABOSCH. Pinell, nº 32.

Carrer de Sant Sebastià: casa de PAU CAPDEVILA, nº 1; - casa de SANT ANTONI, nº 2; - casa d'ISABEL DILMER, nº 3; - casa de FRANCESC GASSÓ, nº 4 (Jan); - casa de JOSEP GASSÓ, (Lliueta), nº 5; - casa de JOSEP COLOMER, nº 6 (estanc); - FRANCESC PUJOLAR, nº 7; - casa de MARIA CROS SOLER (Japó), nº 8; - casa de FRANCESC CAPDEVILA, àlies GARBAT, nº 9; - JOAN CROS GELIS, nº 10; - casa de MARIA PRAT, nº 11; - casa de PELEGRÍ BATALLER, nº 12; - casa de MARIA PANDIS, nº 13 (can Tisca); - ESTEVE VERTALLAT, nº 14; - casa de SALVADOR GASSÓ (a) Jusilla, nº 15; - RAMON MATABOSCH, nº 16; - MATEU MASMITJÀ, nº 17; - casa petita de JOAN CODINA, nº 18; - casa de JOAN CODINA, nº 19; - can BORNICA, nº 20; - CANTÓ DE FAGEDA, nº 21; - casa de SANT SEBASTIÀ, nº 22; - casa de MARIA BOADA, nº 23; - cal ROIG DE FAGEDA, nº 24; - cal SOGUÉ, LLORENÇ FERRARONS, nº 25; - casa EULÀLIA, nº 26; - i casa de JAUME CROS, nº 27.

En total sumaven 152 edificis. Volem puntualitzar que en aquest catàleg es compten el nombre d'edificis amb el nom de llur propietari. Per tant, no hem de pensar que en cadascuna de les cases que hem indicat només hi visqués la família que citem. Com hem referit, doncs, esmentem l'edifici amb el nom del propietari, però en moltes de les cases indicades, especialment del nucli urbà, hi residien tres i àdhuc quatre famílies.

EPÍLEG I CONCLUSIONS

- 1.- Tot just acabada la guerra dels set anys hi hagué tropes concentrades a Sant Esteve de Bas, i els ajuntaments de la Vall de Bas estaven obligats a procurar-ne la manutenció.
- 2.- Alguns que havien estat combatents del bàndol carlí es refugiaren a la muntanya i perpretaren tota mena de malvestats. A Puigpardines segrestaren Francesc de Toralla i exigiren per a ell un rescat. La muller de la víctima havia de pagar-lo.
- 3.- El segrestat procedia del mas **Calm** de Sant Esteve de Bas; i la pubilla o hereva del mas Toralla era la seva muller, Maria Núria de Toralla i Regàs.
- 4.- L'any 1844, el govern de González Bravo creà el cos de la Guàrdia Civil. Els trabucaires sempre preferiren caure en mans del nou cos, per tal com els Mossos d'Esquadra els infonien un terror especial.
- 5.- El 1846 ja havia esclatat la guerra dels matiners, un altre intent temerari carlí, i alguns individus s'incorporaren al nou moviment facciós l'any 1847.
- 6.- El 28 de desembre del 1847, el cap de la columna de Sant Feliu de Pallerols ordenà al batlle de les Preses que el dia 30, a les 8 del matí, toqués a sometent general i que els veïns recorressin el terme i al vespre tornessin a llurs cases.
- 7.- El 1848, dos individus de les Preses, anomenats Joan Socarrats i Esteve Frigola, s'uniren als trabucaires. La primeria del 1849 la guerra dels matiners ja es podia donar per liquidada. En Rafael Tristany passà a França.
- 8.- Des del principi del desembre del 1849 fins a la primeria de l'any 1855, a la torre de Murrià hi hagué una petita guarnició de soldats.
- 9.- Entretant a Madrid, durant el decenni del 1840 al 1850, hi havia hagut tretze ministeris: Espartero, Olózaga, González Bravo, Narváez, Miraflores, Narváez, Istúriz, Duc de Sotomayor, Pacheco, García Goyane, Narváez, Comte de Cleonard i Narváez per quarta vegada.
- 10.- La gestió de Bravo Murillo (1851-1852) fou força positiva, per tal com durant el seu mandat es construí el ferrocarril de Madrid a Aranjuez, segon d'Espanya, i es normalitzaren les relacions entre Espanya i la Santa Seu (concordat del 1851). Durant el govern de Bravo

Murillo la Reina sofrí un atemptat per un pertorbat mental i indigne sacerdot, anomenat Martín Merino.

11.- A la caiguda de Bravo Murillo, el desembre del 1852, fins al 17 de juliol del 1854, se succeïren els següents ministeris: Roncali (de desembre del 1852 a abril del 1853), general Lersundi (d'abril del 1853 a setembre del 1853), i Sartorius (de setembre del 1853 al 17 juliol del 1854).

12.- Pel juliol del 1854 tingué lloc la vicalvarada, rebel·lió per la qual fou derrocat el govern de Sartorius. Hi hagué molts excessos i malvestats per part dels amotinats, especialment a Madrid. Fou la inauguració del bienni liberal, durant el qual succeïren al derrocat Sartorius dos ministeris llampecs: Fernando Fernández de Córdoba, el duc de Ribas, Evaristo San Miguel i, finalment, Espartero, qui, cridat per la Reina, ocupà la presidència del govern fins al juliol del 1856.

13.- El bienni liberal fou nefast en tots sentits. Després, el líder del nou partit Unió Liberal, general O'Donell, presidí el flamant govern.

14.- Entretant, a les Preses l'Ajuntament féu una instància per tal de rompre el clot de les Grípies i dedicar-lo al conreu; i, després, fer-hi arbres. Però aquella sol·licitud fou desestimada per l'autoritat competent, o sia, pel governador a qui havia estat adreçada.

15.- Sembla que encara els trabucaires feien malvestats a la muntanya, fet que obligà al batlle de les Preses, en data del 23 de febrer del 1854, a sol·licitar armes al governador de la província.

16.- L'any 1854, el còlera afligí la vila d'Olot; però sembla que a les Preses tingué poca incidència, per tal com si bé en la referida data trobem més defuncions que els altres anys (58 de les quals 34 eren pàrvuls), no es produí una xifra de morts preocupant. Per això no hem trobat a l'Arxiu Municipal cap document que faci referència a aquella epidèmia, com serien certes normes provinents de la Junta de Sanitat donades a la població per tal de prevenir-se del còlera.

17.- Entre el 1840 i el 1860 es produí l'òbit d'alguns sacerdots, com és ara Mn. Martí Camps (1847), Mn. Josep Masjoan (1847), el P. Josep Matabosch, mercedari exclaustrat (1853); el Dr. Josep Mata (1855), Mn. Joan Prat (1857), i Francesc Mata i Rovira, clergue, beneficiat (1860).

18.- L'octubre del 1856 cau el govern d'O'Donell i el succeeix Narváez:

aquest el mes d'octubre del 1857 és rellevat per Francisco Armero, a qui succeí Istúriz. La Reina cridà O'Donell, el qual formà govern el 30 de juny del 1858 i es mantingué en el poder fins al 2 de març del 1863. Durant el ministeri Armero nasqué Alfons XII (28-11-1857).

19.- Durant el ministeri d'O'Donell s'enregistraren alguns fets de cabdal importància: la temptativa carlina coneguda amb el nom d'"Ortegada", duta a terme pel general Ortega; la guerra d'Àfrica i l'expedició de Prim a Mèxic.

20.- A les Preses durant els anys 1850 i 1851 es construí la capella dels Dolors dintre de l'església parroquial, i tot seguit el nou cementiri, on el 1853 fou sebollit el primer cadàver en un nou nínxol.

21.- Després de dos anys de gestiones, el 19 d'abril del 1859 entraren a les Preses les primeres religioses carmelites per tal d'impartir l'ensenyament a les nenes de la població. Les acompanyà la Superiora General M. Paula Delpuig, successora de la fundadora, Joaquina de Vedruna, la qual havia mort l'abril del 1854.

22.- L'Hospital de les Preses, fundat l'any 1799, tot i que es trobava en un estat força precari encara anava funcionant tot fent la viu-viu, i acollia tots els que hi ingressessin, mentre fossin habitants de les Preses.

23.- Entre els anys 1860 i 1864 el rector de les Preses procurà de fornir l'església amb diverses imatges, car es trobava força desmantellada per culpa de la penúria econòmica. Hom havia fet un gran esforç en l'ampliació de l'església i les despeses havien estat exorbitants. Faltava proveir l'interior d'imatges, i això fou el que es procurà dur a terme. Val a dir, però, que l'únic escultor de nota que treballà per a les Preses fou en Domènec Talarn.

24.- Des de la caiguda d'O'Donell, el març del 1863, al setembre del 1864, data en la qual prengué possessió Narváez, hi hagué tres ministeris: Miraflores, Arrazola i Mon.

Els fets tràgics de la nit de Sant Daniel (10 d'abril del 1863) més tard, el juny del mateix any, provocaren la caiguda de Narváez, el qual fou rellevat per O'Donell. Durant el mandat d'aquest, Prim es revoltà: però fracassada la temptativa es retirà a Portugal.

El juny del 1866 tingué lloc la insurrecció dels sergents a la caserna de Sant Gil; la repressió fou contundent i draconiana. O'Donell cau i més tard, el setembre del 1867, mor a Biarritz. El substitueix

Narváez per darrera vegada, car el 23 d'abril també mor; això sí, al peu del canó.

25.- Narváez és substituït per González Bravo, el qual no es veié capaç de desbaratar la revolució que es preparava i dimití. La Reina nomenà cap del govern José Gutiérrez de la Concha, i aquest hagué d'enfrontar-se a l'exèrcit insurgent del general Serrano, qui vencé a Pavía a Puente de Alcolea. Triomfants els insurrectes, la Reina amb la seva Cort hagué de passar a l'exili (setembre del 1868).

26.- L'any 1869 no sols començaren a aixecar brega els carlins, sinó també els republicans. Per això el comandant d'armes d'Olot advertí diverses vegades als batlles de les Preses, que si veiessin alguna partida del color que fos li fessin avinent tot seguit.

27.- Prim sofregí un atemptat al carrer del Turco, en sortir del Congrés, el 26 de desembre del 1870. Malgrat tot no morí de seguida. Finà l'endemà, mentre el nou monarca Amadeu desembarcava a Cartagena. El flamant rei, enmig d'aquell desori i confusió no pogué aguantar la situació; i a despit d'haver romàs com a Cap d'Estat un parell d'anys, tip i cansat de tot renuncià la corona. L'11 de febrer del 1873 s'instaurà la primera república.

28.- Pel que fa a la demografia a les Preses, val a dir que la referida població entre el 1840 i el 1860 experimentà un lleu augment de població; però a partir de la darrera data citada començà la devallada. Des del 1870 la disminució d'habitants a les Preses ja és més notable i manifesta.

29.- Durant els tres decenis (1840-1870), el bisbe de Girona visità cinc vegades la parròquia de les Preses.

CONCLUSIONS

L'aparició dels trabucaires fou la conseqüència de la guerra dels set anys i de la dels matiners, per tal com a les files dels facciosos carlins s'hi enrolaren alguns homes de baixa condició social, sense escrúpols, els quals, una volta acabada la contesa, mancats de mitjans de subsistència aparegueren a la muntanya armats de trabucs, i perpetraren tota mena d'excessos i malvestats. D'altra banda, tampoc no faltaren alguns carlins que, contraris a llur integració a l'exèrcit liberal i també mancats d'allò més elemental per subsistir, es dedicaren al

bandidatge. L'argument de la novel·la "La punyalada", escrita per Maria Vayreda, és un clar exponent de l'activitat d'aquella gent cruel i sense entranyes. Els Mossos d'Esquadra, a despit de la seva efectivitat, no foren suficients per reprimir el bandolerisme. Per això el govern moderat de González Bravo creà el cos de la Guàrdia Civil per a la seguretat de les persones i llurs béns.

Aquest període que hem estudiat es caracteritza per una desastrosa inestabilitat política: ja que des del 1840 al 1870 hom enregistra una trentena de ministeris o governs. Els avalots i revoltes i les intrigues palatines foren les causes d'aquesta desestabilització.

Val a dir que la referida inestabilitat política també repercutí a les Preses, per tal com en el mateix període experimentem vint-i-quatre canvis d'alcalde amb el seu consell.

Les turbulències de l'època motivaren la presència de tropes a la Vall de Bas i la destinació d'una petita guarnició a la torre de Murrià.

No cal dir que també l'església fou, una vegada més, la víctima de les turbulències del moment. El 1835 havia estat objecte d'una cruel persecució, la qual, ultra la crema de convents, culminà amb el decret de desamortització. L'any 1837, a l'Estat Espanyol vint-i-dues seus episcopals es trobaven vacants, entre elles la de Girona, que vacava des del 1834. La regència d'Espartero -1840/1843- fou nefasta per a l'església, car clausurà la Nunciatura, perseguí els bisbes i rectors, i en nomenà d'intrusos, com succeí a Olot, on Mn. Montalt, rector legítim, fou substituït pel Dr. Osona, amb la consegüent animositat dels fidels. Així, en aquelles circumstàncies no és estrany que les Preses estigué vint-i-dos anys sense enregistrar cap visita del Bisbe de la diòcesi. Fou Narváez qui orientà la política en sentit catòlic: restituí els bisbes exiliats a llurs diòcesis, i en féu nomenar més de vint per a les seues que eren vacants, escollits els més virtuosos d'entre el clergat.

Del retard a fornir el temple de les Preses d'imatges i altars, hom treu la conclusió que l'església romangué per espai d'uns setanta anys molt desmantellada per culpa de la penúria econòmica, ja que l'any 1784, pel que fa referència a l'interior, el temple estava enllestit; i en canvi fins als anys seixanta de la següent centúria no es procedí a l'adquisició de noves imatges i erecció d'algun nou altar, si bé cap a l'any 1850 foren iniciades les obres de la capella dels Dolors.

Una altra de les deduccions que hem fet, és que en bastir l'esmentada capella fou anul·lada la porta d'accés a l'església, situada en el lloc on fou construïda la nova capella. Ja des del temps de l'església romànica l'entrada d'accés al temple era per aquest lloc, car l'escalinta de la façana encara no era construïda i tot i que l'entrada actual de pas a l'església ja existia, no s'utilitzava per culpa de la inexistència de la graonada.

Les gestions endegades per tal d'aconseguir la instal·lació de les germanes carmelites a les Preses foren una clara imitació del que s'havia fet en molts pobles, on els rectors maldaren a fi i efecte que congregacions religioses de recent fundació dedicades a l'ensenyament, s'establissin a les seves parròquies i tinguessin cura de la instrucció de les nenes. L'ensenyament en aquella època estava molt abandonat per part de l'administració. Per això sorgiren algunes persones, generalment sacerdots, que fundaren sengles congregacions religioses dedicades a l'ensenyament o bé l'assistència dels malalts en els hospitals.

En les diòcesis de Vic i Girona mereixen especial atenció les Terciàries Dominiques de l'Anunciata, congregació fundada pel P. Francesc Coll, religiós exclaustrat; les Carmelites de la Caritat, família religiosa instituïda per Joaquina de Vedruna, canonitzada pel papa Joan XXIII; i finalment les religioses del Cor de Maria, fundades la primera meitat del segle passat; i val a dir que les més esteses a la comarca de la Garrotxa foren les popularment dites dominiques, car n'hi havia a Sant Esteve de Bas, Sant Feliu, les Planes, Castellfollit, Santa Pau i Mieres, si bé algunes, com per exemple les de les Planes, marxaren. Més tard també ho feren les de Sant Esteve de Bas, però foren substituïdes per les del Cor de Maria. Això tingué lloc els anys quaranta, acabada la contesa civil; però en els restants pobles el 1950 encara hi romanien.

Quant a l'Ajuntament, no podia pas dedicar-se a millores urbanes, per tal com amb el constipat d'armilla que patia, treballs tenia a esmerçar els pocs diners que posseïa per pagar el mestre, bagatges, el manteniment de la guarnició de Murrià i la quantitat que tenia assignada per al sosteniment de la presó d'Olot, l'agutzil i el secretari.

APÈNDIX

HABITANTS DE LES PRESES AMB LLURS OFICIS

Any 1841.- Llorenç Coromina i Masoliver, pare, fill de Joan i Josepa, de Sant Privat, difunts, casat amb Maria Fàbrega, filla de Mateu i Teresa Matabosch, de les Preses. Contragueren matrimoni a les Preses el 6 d'abril del 1828.

Mateu Fàbrega, mitjaire, amullerat amb Teresa Matabosch; pare de la referida Maria Fàbrega, casada amb Llorenç Coromina.

Joan Casacuberta, traginer, amullerat amb Ignàsia Roca, de l'Esquirol.

Josep Casacuberta i Roca, traginer, fill dels anteriors, esposat amb Teresa Masgrau, natural d'Argelaguer. Contragueren matrimoni a les Preses el 4 de gener del 1841.

Agustí Masoliver, mitjaire, casat amb Maria Matabosch.

Any 1843.- Salvi Gratacós i Font, mestre de cases, natural de Tortellà, unit en matrimoni amb Maria Masgrau, natural d'Argelaguer.

Domènec Clapera, mitjaire, natural d'Olot i veí de les Preses, fill d'un altre Domènec, jornaler, de les Preses, i Maria Àngela Campassol.

Casat a les Preses el 22 de desembre del 1843 amb Maria Anna Puigdemont, filla de Bartomeu i Maria Badosa.

Bartomeu Ferrarons, mitjaire, nat a les Preses, vidu de Teresa Avellana, amb qui havia contret matrimoni el 23 d'agost del 1828. Després contragué segones noces amb Florentina Bataller, natural de Puigpardines i veïna de les Preses, el 14 de juny del 1835. En Bartomeu era fill de Magí Ferrarons, difunt, i Maria Solà, encara vivent el dia de les segones noces.

Any 1844.- Joan Bardia i Campi, mitjaire, natural de Sant Climent, diòcesi de Vic, fill de Sadurní i Rosa, amullerat amb Antònia Font, d'Olot. A les Preses els nasqueren tres fills: Antoni, Maria i Joan. Els trobem a les Preses fins al juliol del 1849; i és possible que en marxessin, car no els trobem en els llibres de defuncions.

Francesc Fàbrega, mitjaire, fill dels citats Mateu Fàbrega i Teresa Matabosch, casat el 7 de gener del 1843 amb Maria Fluvià, de

Santa Pau, filla de Patllari i Caterina Torroella, de Castellfollit de la Roca.

Jacint Terriscabris i Freixa, sabater, amullerat amb Maria Merolles, naturals d'Olot i Figueres, respectivament.

Joan Masoliver i Mayola, mitjaire, casat amb Francesca Cros i Matabosch.

Gregori Riera i Ginebreda, serrador, casat amb Maria Anna Masoliver de les Preses.

Joan Masoliver i Matabosch, fuster, fill del referit Agustí Masoliver. En Joan s'amullerà amb Antònia Cros i Matabosch.

Joan Masoliver i Vilanova, mitjaire, amullerat amb Teresa Mayola i Roura.

Any 1845.- Ramon Gassó i Solà, mitjaire, esposat amb Margarida Respau i Antiga, de Sant Esteve de Bas. En Ramon era fill de Joan Gassó i Teresa Solà.

Josep Alsina, mitjaire, de les Preses, amullerat amb Teresa Cortada, de Falgars.

Pere Barnada i Comaplà, teixidor de lli, unit en matrimoni amb Antònia Gassó i Llagostera, fill de Josep i Rosa Llagostera.

Francesc Ferragut i Costa, mitjaire, amullerat amb Maria Àngela Banús, de Joanetes.

Silvestre Cros i Bastons, mitjaire, amullerat amb Maria Julià i Tura, de les Encies. Els pares d'en Silvestre, Pere i Francesca, eren naturals de les Preses i Riudaura, respectivament; en canvi els progenitors de Maria, muller d'en Silvestre, anomenats Tomàs i Francesca, eren de les Encies i Sant Aniol, respectivament.

Pere Solà i Mayola, traginer, amullerat amb Maria Gassó i Solà.

Joan Massegur i Ricart, serrador, unit en matrimoni amb Rosa Soler.

Joan Massegur, mitjaire, natural i veí de les Preses, amullerat amb Rosa Masoliver. En Joan morí el 21 de febrer del 1857 als 40 anys d'edat. Dos dies abans, concretament el 19 de febrer, atorgà testament, en el qual elegí per marmessors Francesc Ferragut (a) Fusta i Josep Masoliver (a) Boixeda, i féu hereva dels seus béns la seva filla Filomena. Nomenà la seva esposa, Rosa, administradora dels seus béns; i en el cas que se separés de la seva família per raó d'haver contret noves

noces, volgué que li fossin lliurades 200 lliures, en les quals anaven compreses totes les quantitats que ella pogués reclamar al testador per qualsevol títol.

Joan Cros, mitjaire, amullerat amb Maria Solà. Casats el 20 de juliol del 1842.

Any 1846.- Josep Fàbrega, mitjaire, casat amb Sabina Marguí el dia 13 d'octubre del 1833. El susdit Josep fou fill dels ja referits Mateu Fàbrega i Teresa Matabosch; en canvi la Sabina era filla d'Esteve i Francesca Barnó, tots de les Preses. En Josep visqué molts anys, car morí el 14 de juny del 1881, als 84 anys d'edat, ja vidu de la susdita Sabina, la qual havia traspassat el 22 d'agost del 1870, als 52 anys d'edat, per tal com el marit comptava 21 anys més que la dita Sabina. Tingueren cinc fills, o sia dos nois i tres noies, però en morir el pare el 1881 ja només vivien un noi i dues noies.

Francesc Noguer i Casals, ferrer, natural de Rupit, fill de Francesc Noguer i de Magdalena Casals. Contragué matrimoni a les Preses el 2 de juliol del 1842 amb Maria Ferrarons i Masoliver, de les Preses, filla de Joan i Francesca. Tingueren cinc fills: Estanislau, nat l'octubre del 1843 i traspassat aquell mateix any; Francesca, nada l'any 1846; Maria, vinguda al món el 1848; Anna, nascuda el 1850; i Josep, vingut al món el gener del 1853. És possible que aquesta família emigrés de les Preses, car a partir del 1853 ja no els trobem més a les Preses, en cap dels llibres parroquials.

Josep Llagostera i Mercader, carreter, natural de Sant Privat, fill de Joan i Perolella, casat amb Magdalena Masoliver i Puigdemont, de Puigpardines. En Josep morí a les Preses el 27 de novembre del 1869, als 63 anys d'edat.

Antoni Vila i Bosch, mitjaire, fill d'Onofre, de Sant Privat, i Maria Bosch, de les Preses. Contragué matrimoni amb Maria Collell, d'Olot. Morí a les Preses el 5 d'agost del 1856, als 36 anys d'edat.

Manuel Bruguera i Carrera, flequer, natural de Sant Martí Sacalm, fill de Josep i Antònia, amullerat amb Maria Anna Font, d'Olot, filla d'Antoni Font, de Manlleu, i Caterina Frigola, d'Olot. Foren units en matrimoni a les Preses el 25 de març del 1845. Aquest matrimoni tingué dues filles, nades el 1846 i el 1848, anomenades Antònia i Caterina, respectivament. Aquesta família no arrelà a les Preses, car sembla que

en marxà. És possible que tinguessin més fills nats en el lloc on es traslladaren.

Josep Plana i Cabrafiga, sastre, fill de Francesc i Magdalena, casat amb Rosa Busquets, natural i veïna de Riudaura, filla de Francesc, sastre, de Riudaura, i de Maria Girona. Contragueren matrimoni a les Preses el 5 de desembre del 1842.

Any 1848.- Jaume Cros i Codina, mitjaire, amullerat amb Rosa Llapart, de Sant Feliu de Pallerols. Jaume era fill de Joan Cros i Magdalena Codina. Aquesta, la mare, procedia d'una família encara existent anomenada "cal Noi", car era filla de Joan Codina i Magdalena Pernau. En Jaume Cros atorgà testament el 24 de febrer del 1838 en poder del Dr. Josep Mata, prevere, quan tot just comptava 34 anys. Deixava senyora i majora la seva esposa, Rosa, mentre els fills no fossin majors de 25 anys, i instituí hereu el seu fill primogènit, anomenat Joan. Val a dir que en aquella avinentesa els seus pares, Joan i Magdalena, ja eren difunts, car havien traspassat el 16 de gener del 1838 i el 7 de març del 1836, respectivament. En Jaume morí el 26 d'abril del 1867. Tingueren els següents fills: Joan, nat el 14 de novembre del 1835; Miquel, vingut al món el 19 de febrer del 1839; Jeroni, nat el 31 de gener del 1842; Josep, infantat el 5 de maig del 1845; i Maria, nascuda l'11 de gener del 1848.

Pere Vila i Bosch, mitjaire, fill d'Onofre i Maria Bosch, tots de les Preses, casat amb Joaquina Campassol i Mas, filla de Joan Campassol i Teresa Mas.

La Joaquina, muller d'en Pere Vila, era natural i veïna de Sant Esteve de Bas. Contragueren matrimoni a les Preses el 20 de desembre del 1844. Foren fills d'aquests consorts, Maria, nascuda el 16 de desembre del 1845; Miquel, nat el 2 de juliol del 1847; Antoni, vingut al món el 3 d'abril del 1849; Magdalena, nada el 4 de març del 1851; Josep, infantat el 7 de juny del 1752; Anna, nascuda el 23 de novembre del 1853; i Maria, nada el 6 d'agost del 1859.

Josep Massegur i Rovira, natural de les Preses, fill de Francesc Massegur, de la Pinya, i Magdalena Rovira, d'Olot. L'ofici d'en Josep era el de mitjaire. El 2 de juliol del 1838 s'uní en matrimoni a les Preses amb Maria Pujolar, de les Preses, filla de Francesc Pujolar, també mitjaire, i Maria Cros. Procrearen vuit fills: Maria, nada el 9 de maig del

1839 i traspassada el 19 de maig del mateix any; Maria Anna, que nasqué el 20 d'octubre del 1841 i morí el 22 de juliol del 1843; Ramon, nat l'1 de setembre del 1843 i mort el 27 de juny del 1844; Margarida, vinguda al món el 22 de novembre del 1846; Carme nada el 16 de juliol del 1847 i morta el 2 de juliol del 1848; Josep, nascut el 20 de juny del 1849 i traspassat el 16 de juny del 1850; Maria, vinguda a aquest món el 7 de juliol del 1851; i Carme, nascuda el 27 d'octubre del 1852. Com hom pot apreciar, de vuit fills només quedaren tres noies. La mare de tota aquesta prole morí a les Preses el 31 de gener del 1857 i el pare finà més tard, a l'edat de 50 anys, el 29 de febrer del 1864.

Any 1848.- Mateu Prat i Matabosch, mitjaire, fill de Rafael i Maria, natural de les Preses. Contragué matrimoni el 30 de desembre del 1830 amb Maria Ferragut. D'aquest matrimoni nasqueren els següents rebolls: Mateu, nat el 28 d'octubre del 1831; el 10 de febrer del 1832 Maria avortà un fetus de tres mesos, el qual fou batejat "sub conditione"; el 5 d'agost del 1835 nasqué una nena que s'anomenà Maria, però morí el 26 d'agost del 1837; anteriorment, cap a l'any 1833, nasqué una altra nena, batejada amb el nom de Rosa, però finà el 2 de setembre del 1837; Antònia, vinguda a aquest món el 20 d'agost del 1839 i morta el 2 de novembre del 1839; i Francesca, nada el desembre del 1841, però morta el 4 de setembre del 1843. La mare de tota aquesta fillada deixà d'existir el 15 de novembre del 1844, a l'edat de 30 anys.

En Mateu ja vidu i amb l'únic fill que li quedava, pensà contraure segones noccs. En efecte, el tres de febrer del 1845 s'uní en matrimoni amb Rosa Colomer, de Sant Pau, filla de Pere Colomer i Teresa Carles, també de Sant Pau. Val a dir que fou un matrimoni molt efímer, car la susdita Rosa infantà una nena que es digué Maria, nada el 28 de febrer del 1846, i morí l'endemà, dia 1 de març, a l'edat de 27 anys. La nena, o sia la Maria, acompanyà la seva mare a la tomba, més tard, precisament el 27 de setembre del 1847. En Mateu, davant la trista situació en la qual es trobava, al cap d'un mes i mig s'uní en terceres noccs amb Maria Llagostera, soltera, natural i veïna de Cellent, filla de Gaspar i Rosa Anglada, de Cellent i Mieres, respectivament, però veïns de la citada parròquia de Cellent. Foren pares dels següents fills: Joan, nat el 31 de gener del 1847 i finat el 14 de gener del 1848; Felissa, nascuda el 30 abril del 1848; Magdalena, vinguda al món el 1950 i

traspassada el 3 de setembre del 1851; Francesca, infantada el 7 de gener del 1852; i Carme, nada el 17 de novembre del 1853, però morta el 20 d'agost del 1854.

En Mateu, el pare de tota aquesta prole, passà a a l'eternitat el 4 d'abril del 1854 a l'edat de 52 anys. D'aquests fills, la Felissa s'emmaridà amb Francesc Alibés, els quals foren els pares de Benet Alibés. Actualment encara a les Preses hi ha la descendència d'aquest matrimoni. Es tracta de la família de can Benet. La Felissa morí als 34 anys, l'any 1882.

Any 1848.- Josep Costa i Fàbrega, fill de Joan, de les Preses i Mariana, de Joanetes.

El 10 de març del 1838 contragué matrimoni amb Teresa Canals, de la Cot, filla de Francesc i Francesca Avellana. Aquests consorts, amb residència al veïnat del Corb, foren molt prolífics, car procrearen dotze fills. Foren aquests: Josep, nat el 8 de juliol del 1839 i finat el 14 d'agost del 1848; Joan, nascut el 19 de setembre del 1840; Rosa, vinguda al món el 12 de novembre del 1841; Joan, nat el 21 de juliol del 1843 i traspassat el 25 d'octubre del 1851, als vuit anys d'edat; Josep infantat el 23 de maig del 1845, contragué matrimoni amb Margarida Ribas, de Sant Miquel de Campmajor, el 10 d'agost del 1866, i sembla que anà a viure a Sant Miquel.

Esteve, nat el 23 de novembre del 1846 i finat el dia 1 de juliol del 1848; un altre Joan, vingut a aquest món el 27 d'octubre del 1848, s'uní en matrimoni amb Maria Masjoan i Massegur, de Riudaura, el 24 d'agost del 1872; un altre Josep, infantat el 15 d'agost del 1852, el qual el 4 de gener del 1876 contragué matrimoni amb Teresa Canals, natural i veïna de Cellent. Aquests novells cònjuges sembla que establiren llur residència a Cellent, possiblement a casa de l'esposa. Gertrudis, nada el 6 d'octubre del 1854; Carme, vinguda a aquest món el 28 de gener del 1857; Josep, nat el 4 de febrer del 1860; i Rita, infantada el 28 de juliol del 1861.

En Josep, pare de tota aquesta prole, morí a les Preses el 14 de juliol del 1867 a l'edat de 56 anys; i l'esposa d'aquest, Teresa Casals, mare de tots els citats, traspassà també a les Preses el 10 de juliol del 1884 a l'edat de 68 anys. En morir aquesta, encara vivien cinc fills: Josep, Joan, altre Josep, Carme i Rita.

Dels 12 fills, tres havien mort a les Preses essent infants, i quatre més moriren a fora. Dels cinc que sobrevisqueren a la mare no en tenim constància, perquè quasi tots passaren a residir fora de les Preses, llevat d'en Joan, amullerat amb Maria Masjoan, el qual el trobem a la dita parròquia fins al 1885, on nasqueren set fills del matrimoni: Anna Maria, Josep, Joan, Gertrudis, Esteve, Ramon i Rossend. A partir de l'esmentada data ja no els trobem més, ni en els llibres d'òbits, la qual cosa indica que marxaren i moriren fora de les Preses.

Any 1850.- Tomàs Marguí i Barnó, mitjaire, fill d'Esteve Marguí, de Sant Feliu de Pallèrols, i de Francesca Barnó, de Batet. En Tomàs havia vingut al món a les Preses. El 8 de gener del 1848 s'uní en matrimoni amb Francesca Vila, filla de Joan i Rosa Matabosch, tots de les Preses.

Joan Rius i Fàbrega, mitjaire, casat amb Maria Anna Vidal i Llongarriu. Els pares d'en Joan, anomenats Joan i Maria, ja havien nascut a les Preses; en canvi els de la muller, Joan i Rita, havien vingut al món a Setcases i les Preses, respectivament.

Any 1851.- Joan Coromina i Font, fill de Pere i Francesca, natural de Sant Esteve de Bas, amullerat amb Maria Murlà, també de Sant Esteve de Bas, filla de Francesc i Gertrudis Feixas. Ambdós eren naturals i veïns de Sant Esteve de Bas i s'instal·laren a les Preses, però segons sembla hi romangueren pocs anys.

Any 1857.- Joan Masoliver i Casacuberta, mitjaire, fill d'Isidre i Rosa, natural de les Preses, amullerat amb Rosa Farrés, natural d'Olot, filla de Salvador i Maria Buch. El matrimoni fou celebrat a les Preses el 7 d'agost del 1847. Ella, l'esposa d'en Joan, la data del casament ja feia anys que residia a les Preses. L'Isidre, pare del citat Joan, també era mitjaire, però ja feia molts anys que havia mort. Efectivament, atorgà testament en poder del Dr. Francesc Franch, vicari de les Preses, el 8 de gener del 1819, i morí el 16 dels mateixos mes i any, a l'edat de 55 anys.

Josep Gassó i Solà, mitjaire, fill de Francesc i Maria, tots de les Preses. Aquest, el 3 de setembre del 1842 s'havia unit en matrimoni amb Maria Anna Surroca, de Beget; però aquesta morí i llavors contragué segones noces amb Caterina Canal, vídua també de Miquel Badosa. La cerimònia tingué lloc a les Preses el 28 de febrer del 1850.

1867.- Jaume Casas, ferrer, veí de les Preses.

FONTS I BIBLIOGRAFIA CONSULTADES

Arxiu Municipal de les Preses. Diversos lligalls corresponents al període 1840-1862.

Arxiu del mas Avellana de les Preses. Documents del 1813, 1828 i 1844, relacionats amb Toralla de Puigpardines.

Arxiu Parroquial de les Preses. Llibres de baptismes, òbits i matrimonis corresponents a l'esmentat període 1840-1872.

Arxiu Parroquial de les Preses. Llibre de comptes de l'obra que comença l'any 1850.

Arxiu Parroquial de les Preses. Document de la fundació de l'Hospital. Arxiu Diocesà de Girona. Secció P. document del 1738.

Arxiu de la casa de la Mata de les Preses. Diverses èpoques relacionades amb les despeses esmerçades per a les millores a l'interior de l'església.

Arxiu de Martí Bassols d'Olot (Mas Casanova de les Preses). Nomenament de Mn. Francesc Canal com a rector de les Preses.

"Historia de las Escuadras de Cataluña intercalada con la vida y hechos de los más célebres ladrones y bandoleros". JOSÉ ORTEGA. Pàgines 559-576.

"Història de Catalunya", vol. III, de FERRAN SOLDEVILA.

"Història dels Mossos 'Esquadra". NÚRIA SALES. Editorial Aedos, 1962.

"Història d'Olot", Dr. JOAQUIM DANÉS i TORRAS. Vol. IX.

"Un senyor de Barcelona". JOSEP PLA. Editorial Selecta.

"Historia documental de la Congregación de las Hermanas Carmelitas de la Caridad". ANA MARIA ALONSO FERNÁNDEZ. Vol. II. Editorial Viedrana, Madrid, 1971.

"Enciclopedia del Sello", Vol. II. Sarpe, 1968.

Les Preses, 16 de setembre del 1990